

Kollektiv naturplan

Eksempel på
lokal landskabsforvaltning

-med skitse til gennemførelse af kollektive
naturplaner på landsplan

Odderbæk

ved Thyregod

Ian Jørgensen, Jørgen Primdahl, Per Stahlschmidt
Morten Bach Jørgensen, Henrik Christiansen, Kirsten Primdahl

**Center for Skov, Landskab og
Planlægning. Landbohøjskolen.
April 2004**

Indholdsfortegnelse

	Side 4	Forord
	5	Indledning
1	7	Planen - kort fortalt
2	11	Stedsbeskrivelse
2.1	11	• Landskabsdannelse
2.2	14	• Kulturhistorisk udvikling
2.3	16	• Situationen i dag - delområder
2.4	19	• Offentlige planer for naturbeskyttelse i Oddebæk
2.5	22	• Landbrugernes planer og ønsker
3	26	Forslag til kollektiv naturplan
3.1	27	• Arealplan for Oddebækdalen
3.2	41	• Hegnsplantninger
3.3	45	• Skov- og vildtplantninger
3.4	50	• Brakarealer
3.5	52	• Kulturhistoriske interesser i landskabet
3.6	59	• Adgangsmuligheder i landskabet
3.7	69	• Grundvand og vandindvinding
3.8	71	• Vandhuller
4	73	Erfaringer fra arbejdsprocessen
5	80	Perspektiver på landsplan
Bilag		A: Botaniske interesser
		B: Kulturhistoriske interesser
		C: Yderlige oplysninger
		Litteratur

Forord

Landsforeningen De Danske Plantningsforeninger (LDDP), som har mangeårige erfaringer med kollektive hegnsplantninger, fik ideen om at undersøge mulighederne for at gennemføre en form for fælles landskabsplan for et lokalt landbrugsområde. Udgangspunktet skulle være de lokale landmænds egne ønsker og planer, og hele processen skulle grundlæggende køres nedefra. Visionen var (og er stadig), at sådanne "kollektive naturplaner", som planerne foreløbigt er døbt, kunne bidrage til at skabe en fælles, konkret målsætning for landskabets udvikling i et lokalområde. Samtidig skulle sådanne planer kunne fungerer koordinerende i forhold administrationen af de mange forskellige ordninger, der handler om jordbrugslandskabet beskyttelse og udvikling, herunder hegnsplantninger, vildtplantninger, skovplantning, MVJ-ordninger mv. Ansatte fra Institut for Økonomi, Skov og Landskab ved Den kgl. Veterinær og Landbohøjskole (KVL) med erfaringer fra et tidligere, lignende projekt blev kontaktet og arbejdet igangsat.

Denne rapport er det foreløbige resultat af arbejdet med kollektive naturplaner. Arbejdet er gennemført som et samarbejdsprojekt mellem LDDP, Oddebækkens Vandløbslaug, Vejle amt og KVL. Opgaven har bestået i at udarbejde en kollektiv naturplan for Oddebækkens vandløbsopland og på grundlag af erfaringerne herfra: at foreslå en model for, hvordan kollektive naturplanprocesser kan tilrettelægges og gennemføres overalt, hvor der lokalt måtte være ønsker om det.

Mange har deltaget i denne proces. Det gælder alle de 92 interviewede landmænd og foreningsfolk, de mange som har deltaget i de to offentlige møder og den afholdt workshop, de fire KVL studerende Kenn Meyhoff, Benedict Moos, Jens Peter Vesterager, Jens Bønnelucke Vestergaard, de tre øvrige medforfattere af denne rapport Henrik Christiansen, Morten Bach Jørgensen og Kirsten Primdahl, samt Bo Levesen fra Vejle amt. Kirsten Primdahl gennemførte i sommeren 2002 en undersøgelse af de botaniske værdier i området. Dele af dette arbejde er medtaget som bilag i rapporten. Jørn Bo Larsen og Henrik Vejre fra KVL og vildtkonsulent Niels Faddersbøl har været konsulteret om henholdsvis skovdrift, vandindvinding og vildtpleje. Bestyrelsen for Oddebækkens Vandløbslaug har sammen med Helge Knudsen fra LDDP været aktivt med i hele forløbet. Endelig har Vesterlund Efterskole spillet et vigtig rolle i processen ved deres engagement og ved generøst at stille faciliteter til rådighed. Vi takker alle for bidragene.

For os der til daglig underviser og forsker i landskabsplanlægning og – forvaltning har det været lærerigt at deltage i en proces, hvor princippet om ejeres og brugeres centrale rolle i landskabets forvaltning har været det bærende. Alles ønsker og mål har ikke kunnet forenes i en samlet plan, og vi er fuldt bevidste om, at der kan være enkelte som føler, at deres synspunkter ikke er blevet imødekommet. Anderledes kan det næppe blive i en proces, hvor der har været så mange deltagere, og hvor også ekspertvurderinger og hensyn til overordnede målsætninger i bl.a. amtets regionplan er indgået.

Vi påtager os ansvaret for eventuelle fejl og mangler i rapporten, og overdrager til gengæld opgaven med den kollektive naturplanlægnings videre fremtid til henholdsvis Oddebækkens Vandløbslaug og LDDP. Vi startede projektet med en tro på, at der her var gode muligheder for at udvikle en ny, mere lokal og mere brugerorienteret form for planlægning. Forløbet har ikke gjort os mindre optimistiske, når det gælder troen på en lokal landskabsplanlægning baseret først og fremmest på værdier og initiativer i selve lokalsamfundet. Tværtimod.

Frederiksberg, april 2004.

Ian Jørgensen, Jørgen Primdahl og Per Stahlschmidt

Indledning

Baggrund

Landsforeningen De Danske Plantningsforeninger (LDDP) har i samarbejde med Odderbæk Vandløbslaug taget initiativ til gennemførelse af et miljø- og naturforvaltningsprojekt, som tager udgangspunkt i lokale ejeres og brugeres ønsker til naturen og landskabet. Projektet er tænkt som en afprøvning af en ny model for forvaltning af landskabet.

Jordbrugslandskabet har altid været dynamisk og ændret sig i takt med naturforholdenes og samfundets udvikling. De senere år har der i danske jordbrugslandskaber været især to tendenser, som er interessante fra et natur- og landskabsforvaltningsperspektiv. For det første er de generelle tendenser i jordbrugslandskabet ændret fra, at den udyrkede andel af arealet falder, til at der siden 1990 har været tale om stigninger i plantninger, vedvarende græsarealer, vandhuller, hegn og andre udyrkede elementer. Således stiger antallet og arealet dækket af sådanne elementer overalt i landet i disse år, hvilket er nyt (Brandt et al. 2001). For det andet har der de sidste 15 år været stigende interesse for natur- og landskabsforhold i samfundet, og der er indført en række støtteordninger, som aktivt søger at beskytte og forbedre natur- og landskabsværdierne i det åbne land. Disse udviklingstræk har bl.a. skabt behov for en bedre koordinering og planlægning af alle de forskellige tiltag, der finder sted i jordbrugslandskabet.

I Danmark er der relativ få erfaringer med planlægning for det lokale jordbrugslandskab med inddragelse af lokale ejeres og brugeres ønsker og planer, offentlige prioriteringer og planmål samt ekspertvurderinger. I det åbne land foregår der som regel ingen planlægningsindsats mellem regionplanlægningen og landmandens egen forvaltning af sin ejendom, hvilket bl.a. har den konsekvens, at lokale jordbrugslandskaber og værdierne knyttet hertil ikke indgår i planlægningen, med mindre der er tale om områder af national eller regional interesse. De senere år er der udsendt flere officielle anbefalinger til at gennemføre en sådan planlægning, bl.a. fra det såkaldte Bernsteinudvalg (Landbrugs- og Fiskeriministeriet 1996) og fra Eknerudvalget (Strukturdirektoratet for Landbrug og Fiskeri 1996), ligesom også Wilhjelmudvalget (Skov- og Naturstyrelsen 2001) har anbefalet en mere samlet, lokal deltagelse i naturforvaltningsarbejdet. I Wilhjelmudvalgets rapport beskrives kollektive naturplaner på denne måde:

Udvalget anbefaler at lodsejere og rådgivere i videst muligt omfang opmuntres til at koordinere udarbejdelsen af naturplaner for et antal land- og skovbrugs-ejendomme, herunder ikke mindst et forsøg på at etablere økonomisk fornuftige store driftsenheder med henblik på natur- og landskabsplejen. For skovbrugs-ejendomme kan naturhensynene indgå i driftsplanlægningen.

Betegnelsen "kollektiv landskabsplaner" havde været at foretrække, fordi jordbruget er centralt og kulturhistorien også indgår i plantypen, men vi holder fast i "kollektiv naturplan" for ikke at skabe forvirring.

Formål og afgrænsning

Det er projektets overordnede mål at udvikle og afprøve metoder til planlægning og forvaltning i lokale jordbrugslandskaber med inddragelse af landmænd, skovejere og andre relevante ejere og brugere. Udgangspunktet er altså et konkret projekt – et forslag til kollektiv naturplan for Odderbækområdet.

Projektets arealafgrænsning er afvandsområdet for Odderbækken, som dog er tilpasset efter ejendomsgrænser for de berørte ejendomme. Projektområdet benævnes Odderbækområdet eller blot Odderbæk og den kollektive naturplan for Odderbækområdet kaldes for nemheds skyld Naturplan for Odderbæk. I de tilfælde, hvor vi skriver Odderbækken i bestemt form, tænkes der på selve åløbet.

Udover den konkrete plan er det sidst i denne rapport desuden beskrevet, hvordan kollektive naturplaner kan gennemføres på landsplan. Det diskuteres her, hvilke emner en kollektiv naturplan bør indeholde, hvordan man geografisk kan inddele landskabet i "naturplan"-områder, hvordan projekterne kan gennemføres mv. Erfaringerne fra et tidligere gennemført projekt i Kvols (Jørgensen et al., 1999) samt erfaringer fra LDDPs gennemførelse af plantninger af læhegn er inddraget i denne mere generelle del af projektet. De generelle overvejelser findes i kapitlerne 4 og 5. Kapitel 1 er udformet som en kort sammenfatning af resultaterne. En uddybning findes i kapitel 3 med tilhørende landskabsbeskrivelse i kapitel 2. Rapporten indeholder desuden bilag om botaniske interesser og kulturhistoriske interesser.

Gennemførelsen og realisering

Selve planen fremlægger en række forslag, hvoraf nogle bedst realiseres i fællesskab, og andre kan gennemføres som individuelle projekter.

Den lokale beboers deltagelse har været en grundlæggende del af projektet, ligesom det har været afgørende, at gennemførelse af planens forslag kun kan ske på frivillig basis. Ingen kan tvinges til at være med i en ordning mod sin vilje. Især Odderbæk Vandløbslaug har haft en væsentlig indflydelse på planens endelige udformning. Da laugene ikke dækker alle ejendomme og da projektgruppen på KVL i sidste ende har udformet forslaget under inddragelse af både faglige vurderinger og overordnede hensyn, er det ikke sikkert, at alt hvad der foreslås, bakes op på ejendomsniveau.

Initiativ

2000 -	Odderbæk vandløbslaug etableres. Arbejdsområde: Koordineret vedligeholdelse af åen.
2002	LDDP får ideen til projektet og der udformes en samarbejdsaftale med KVL.
Maj 2002	KVL præsenterer en landskabsplan for Kvols, hvor projektgruppen tidligere har udarbejdet en kollektiv naturplan ved offentligt møde . Ca. 60 deltagere.

Plan

August 2002	Projektet igangsættes Interview af lodsejere samt brugergrupper gennemføres
November 2002	Dialogmøde i Vesterlund. KVL - Odderbæk Vandløbslaug – Vejle Amt. Ca. 25 deltagere.
Maj 2003	Borgermøde i Vesterlund. Ca. 80 deltagere. KVL præsenterer forslag til rapport . Udkastet er forinden sendt til projektets parter. Kommentarerne fra mødet indgår i det videre arbejde.
September 2003	Odderbæk Vandløbslaug afleverer endelige ideer til naturplanen
Januar 2004	Planen foreligger i rapportform

Interviews

I august 2002 blev der rettet henvendelse til samtlige ejendomme over 2 ha, hvoraf størstedelen (87 af 95) deltog i et personligt interview af ½ til 1½ times varighed. Interviewene blev gennemført med det formål at afdække:

- Eksisterende arealanvendelse og husdyrhold på ejendomsniveau
- Aktuelle strukturelle forhold vedrørende landskabets sammensætning (elementer, rumlige forhold, funktioner m.v.) og visuelle fremtrædelse
- Rekreativ færdsel i området og landmændenes erfaringer hermed
- Landmændenes og andre lokales opfattelse af natur- og landskabsværdierne samt deres overvejelser om og ønsker til fremtidens natur og landskab i Odderbækområdet

En sammenfatning af interviewene kan ses i rapportens afsnit "Landbrugernes planer og synspunkter".

Alle kort i rapporten er gengivet med Copyright, Kort & Matrikelstyrelsen G 2-02

1 Planen - kort fortalt

Figur 1.1 Oddebæk i Vejle amt

Oddebæk ligger i Vejle amt, ca. 30 km nordvest for Vejle. Igennem flere år har Oddebæk Vandløbslaug været aktive med projekter relateret til selve Oddebækken. I 2002 tog Landsforeningen De Danske Plantningsforeninger (LDDP) i samarbejde med Oddebæk Vandløbslaug initiativ til gennemførelse af en kollektiv naturplan, som tager udgangspunkt i lokale ejeres og brugeres ønsker til naturen og landskabet.

Projektet er tænkt som en afprøvning af en ny model for forvaltning af landskabet mellem på den ene side regionplanen med tilhørende sektorplaner og på den anden naturplaner for enkelte ejendomme. Forslaget er udarbejdet af en projektgruppe på Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL i samarbejde med vandløbslauget og Vejle Amt. Forslaget består af følgende temaer:

- Arealplan for Oddebækdalen
- Hegnsplantninger
- Skov- og vildtplantninger
- Brak
- Kulturhistoriske interesser i landskabet
- Adgang til det åbne land
- Grundvand og vandindvinding
- Vandhuller

Projektgruppen på KVL har været i tæt dialog med lokale og planen bygger i høj grad herpå. Men da planens indhold i sidste ende er bestemt ud fra en samlet vurdering, er det ikke alt, hvad der foreslås, der kan bakkes op på ejendomsniveau.

Kontaktpersoner: Helge Knudsen (LDDP), Dan Rasmussen (Oddebæk Vandløbslaug) og Bo Levesen, (Vejle Amt)

Projektgruppe: Ian Jørgensen, Per Stahlschmidt og Jørgen Primdahl, KVL, Kirsten Primdahl Vejle amt, Morten Bach Jørgensen og Henrik Christiansen, konsulenter.

Forudsætningerne

Udgangspunktet for projektet er et på mange måder velfungerende landskab, med et aktivt jordbrug og såvel naturmæssige, landskabsmæssige og kulturhistoriske kvaliteter. Dette skinner igennem i forslaget, der udover en sammenhængende plan for ådalen ikke indeholder større idébase-rede indgreb, men holder sig til justeringer og ændringer, der kan fastholde og udvikle de eksisterende værdier.

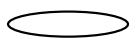
Figur 1.2 Projektområdet er bestemt af Oddebækens afvandingsopland og efterfølgende tilpasset efter ejendomsgrænserne.

Forslaget

Det helt centrale er at sikre den landskabelige rygrad i Odderbækområdet, nemlig ådalen. Målet er at vandløb og ådal som helhed får høj naturværdi og landskabelig værdi, og at ådalen synliggøres, hvor den passerer af overordnede veje. Det er herfra de fleste oplever dalen, og en indsats her vil derfor have en særlig effekt.

Odderbæk Ådal

- ☉ Beplantningen fjernes for at tydeliggøre ådalen

Arealer i ådalen afgræsses eller slås. På kortet er vist større sammenhængende områder med 1. og 2. prioritet. Afgræsning kan organiseres i ejerlav med deltagelse af lodsejere, private og efterskolen

A: Nedlagt dambrug saneres, og der etableres eng

B: Nedlagt dambrug afgræsses

Åen genslynges

Ved veje, der passerer ådalen gives der mulighed for ophold

Etablering af afgræsning eller slåning uden for ådalen

Hegn

Nye hegn bør respektere mønstrene som de ses i dag, med særlig vægt på de åbne hegn omkring Rørbæk mark og stjernen omkring Vesterlund Gårde. Det er vigtigt at udsigt mod kirken bevares

Skov- og vildt-plantninger

Det anbefales ikke at plante skov- og vedplanter i ådalen og omkring kirken samt i nærheden af skovene – øst for den prikkede linie.

Det samme gælder omkring en række udsigtspunkter og fortidsminder. Det anbefales at koncentrere tilplantningerne i de områder, hvor ekstensivering er ønsket af hensyn til flora, fauna, vand osv.

Brak

Brakarealer placeres som randzoner til eksisterende småbiotoper. Arealerne plejes, eventuelt i et samarbejde om maskiner og redskaber.

Fortidsminder

7 udpegede gravhøje plejes så de fremstår tydeligt i landskabet. "Æ stæld" og flyvergraven plejes. Det vil desuden være relevant at udarbejde en bevaringsplan for Vesterlund (Miljø fra stationsby og andelsfællesskab)

Adgang til det åbne land

Der foreslås tre stiforløb: Kulsø ved nedlagt dambrug, Vesterlund By og Odderbæk Ådal samt Andøl og Sejrup Krat. Stiforløbene formidles lokalt og skal fremme den lokale rekreative færdsel til fods. De skal ikke indgå i centrale fortegnelser. Man kan evt. organisere plejen i samarbejde og derved sikre fremkommelighed, ryddelighed osv.

Grundvandet

Det foreslås, at en grundvandsgruppe tager kontakt til amtet og Thyregod Vandværk med henblik på ekstensivering i de særlige indsatsområder

Der etableres rensning af husspildevand ved hjælp af pileanlæg ved spredt bebyggelse inden for det område som amtet har udpeget til særligt indvindingsområde

Løgfrøer

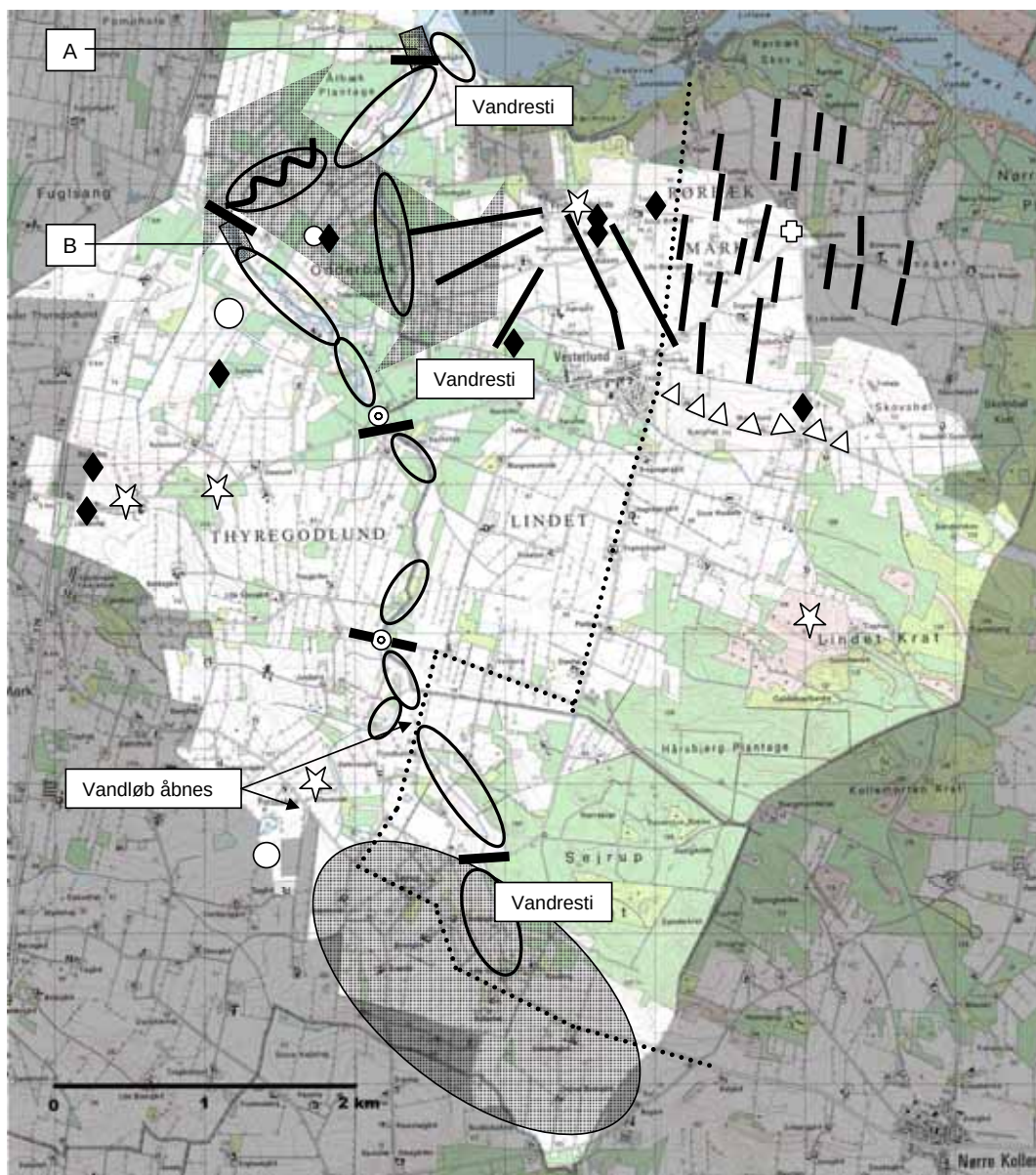
Der etableres løgfrødamme mellem de to områder, hvor der i dag findes løgfrøer

Naturplaner

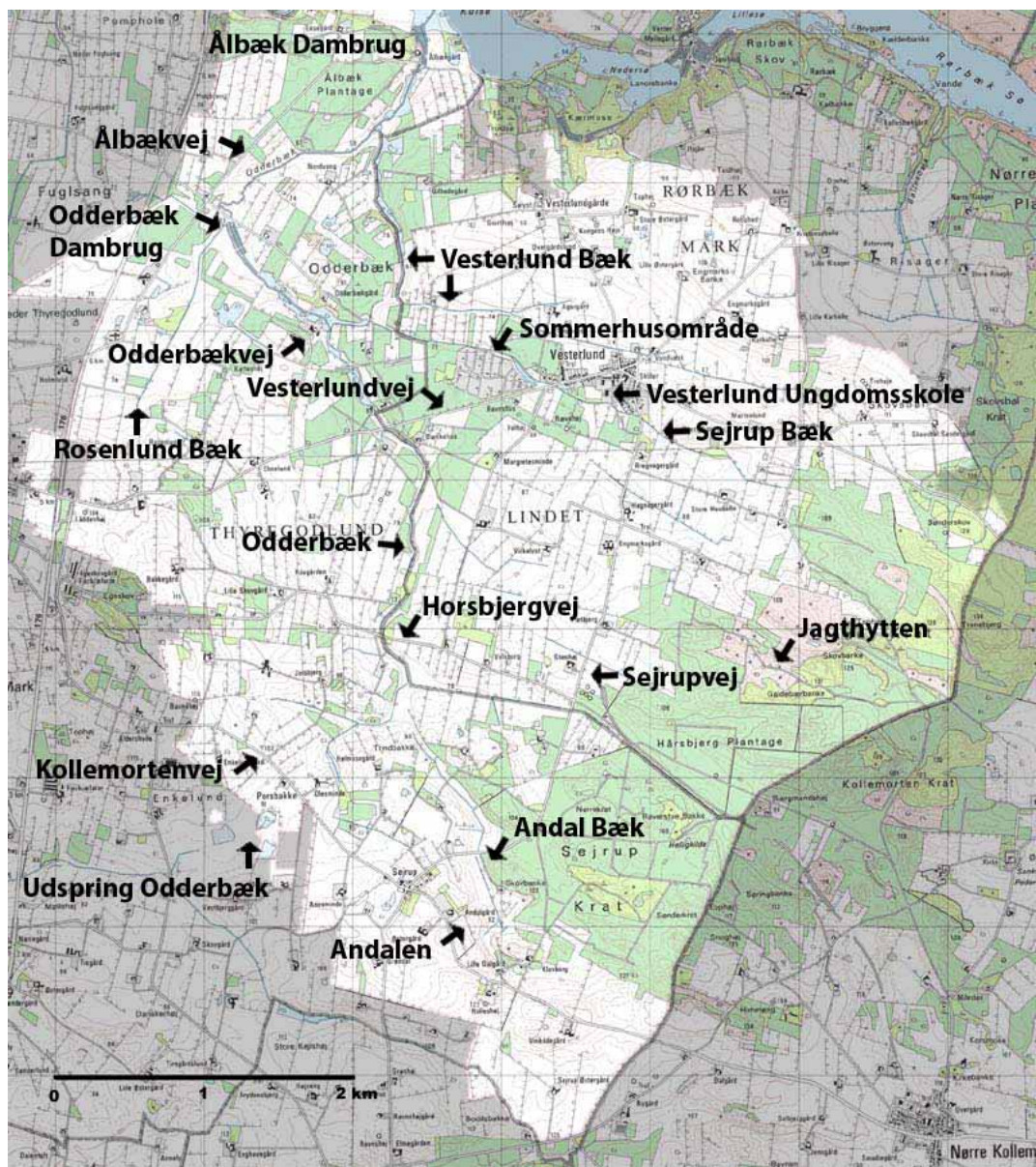
Lodsejere kan for hver enkelt ejendom få udarbejdet en naturplan, der tager stilling til, hvordan de ovenfor berørte temaer kan udmøntes på den enkelte ejendom. Hertil kommer en lang række temaer, som ikke er nævnt i "Planen kort fortalt"

Almene forbedringer

Ud over at man kan få lavet naturplaner for hele ejendommen er der også mulighed for at få vejledning om gennemførelse af enkelttiltag igennem pjecer, foldere osv.

Figur 1.3 Forslag til kollektiv naturplan for Odderbæk.

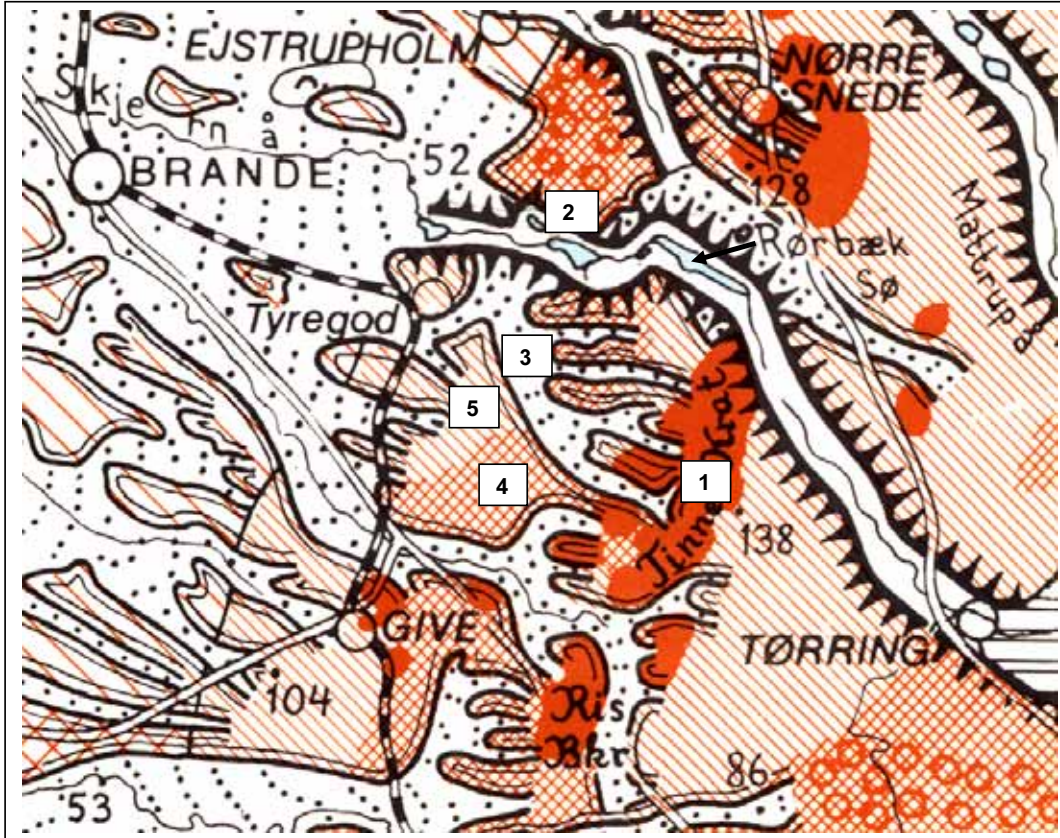

Figur 1.4 Oversigtskort.

2 Stedsbeskrivelse

2.1 Landskabsdannelse

Administrativt er Odderbækområdet en del af Give kommune, Vejle Amt. Den østlige del af området indgår i Thyregod sogn, mens den øvrige del udgør størstedelen af Vester sogn.

Figur 2.1.1 Geomorfologien i Thyregodområdet. Landskabsformerne er typiske for hovedisrandslinien, der danner det landskabsmæssige skel mellem Øst- og Vestjylland. Tinnets Krat ligger på en randmoræne (1). Den krydses af Skjernå-tunneldalen, som Kulsø (2) ligger i. Smeltevandsfloddalen som Odderbækken i dag løber i (3) opsamler de øst-vestgående grene, der adskiller tungerne af moræne. Krydsskraveringen betyder moræne med overvejende lerbund (4), enkeltskraveringen moræne med overvejende sandbund (5). Vest for Thyregod er landskabsdannelserne dels hedeslette (prikrækkkerne er skematiske højdekurver), og dels bakkeøer (åben skravering), der er morænelandskab fra næstsidste istid. Den geologiske dannelse forklarer ikke kun terrænets former, men også stedets jordtyper med og uden lagdeling i hhv. smeltevands-sletter og morænelandskaber. Kilde: Smed (1981): Landskabskort over Danmark; Blad 2, Midtjylland.

Med det formål at illustrere overfladeformerne i området er på computermodellen i 3D vist en serie af kort med stigende, tænkt vandspejlshøjde. Landskabet er set i fugleperspektiv fra nordvest.

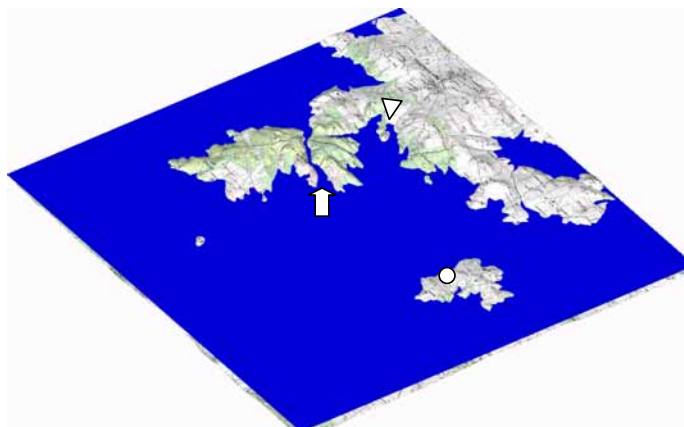
Kulsø ligger som områdets laveste lokalitet 54 m over havet (m.o.h.).

Når det fiktive vandspejl tegnes i 65 m.o.h. fremhæves Skjern Ådal.

Med et fiktivt vandspejl på 85 m.o.h. genfindes formen på smeltevandsfloddalen (nr. 3 på det geomorfologiske kort, figur 2.1.1).

Med et fiktivt vandspejl på 105 m.o.h. er kun de højest beliggende lokaliteter tilbage, hvorfra der er mulighed for at opnå en storslået udsigt over området. Det drejer sig om randmorænen, hvor Tinnet Krat ligger og Thyregodlund-bakken hvor Bakkegård og Bavnehøj ligger.

Tænkt vandstand 105 m.o.h.

↑ Dal i Tinnet Krat
▽ Dal med nedlagte jernbane
○ Thyregodlund-bakken med Bakkegård og Bavnehøj

Tænkt vandstand 85 m.o.h.

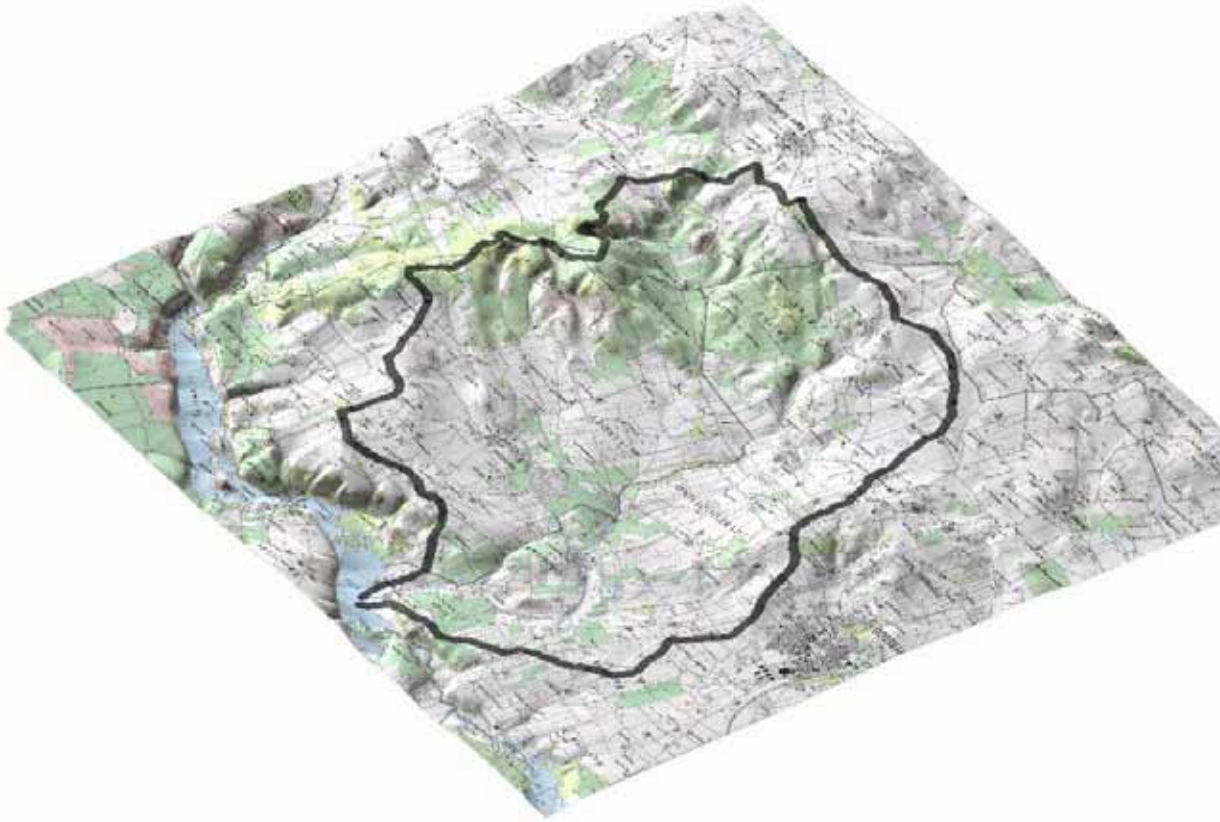
○ Porsbakke

Tænkt vandstand 65 m.o.h.

Skjern Ådal træder frem

Figur 2.1.2 Illustration af landskabets terrænform

Figur 2.1.3 Afvandingsoplandet til Oddebækken set fra nordvest

2.2 Kulturhistoriske udvikling

Sporene fra de tidligste menneskelige aktiviteter ses i form af spor fra jægerstenalderens indlandsbopladser ved Kulsø og Rørbæk Sø. Området synes at have ligget mennesketomt hen i bondestenalderens tidligste del, men i takt med agerbrugets udbredelse koloniseres også Odderbækområdet i den mellemste del af bondestenalderen hvor de gamle skovområder ryddes, og hededannelsen begynder. Bebyggelsesspor fra denne periode kendes ikke, men de talrige små lave gravhøje fra perioden, vidner om menneskets tilstedeværelse. Senere landsbyer fra bronzealder og jernalder har ligget på de høje dele af plateauet mellem Vesterlund Stationsby, Vesterlund og Vester Kirke, samt i området vest for Odderbækken ved Præstegården og gården Rosenlund.

Bebyggelsen har fra middelalderens begyndelse i 1100 tallet og frem til udskiftningen i slutningen af 1700 tallet, bestået af mindre samlinger af gårde ved Vesterlund, Lindet, Sejrup og Thyregodlund. Herregårde, storgårde og kirke er beliggende udenfor undersøgelsesområdet med undtagelse af Thyregod præstegård med daværende anneksgårde (Odderbækgård og Ålbækgård).

Landboreformerne og den medfølgende udskiftning i perioden 1790 til 1805, betød at gårde og huse gradvist blev spredt ud over hele Odderbækområdet. Dette bebyggelsesbillede har holdt sig stort set intakt, bortset fra anlæggelsen af Vesterlund med skole og andelsbevægelsens bygninger som ryggrad sidst i 1800 tallet.

Slettet: Senere, med anlæggelsen af jernbanestrækningen mellem Thyregod og Horsens i 1929 fik byen sin storhedstid som stationsby.

Odderbækområdet fremstår i dag som et opdyrket jordbrugslandskab med en blanding af svinebrug, kvægbrug og planteavl med hegnsinddelte marker og større plantager. Kimen til dette landskabsbillede kan henføres til tiden efter 1800 tallet. Før 1880 fremstod området som et åbent træløst hedelandskab, bortset fra mindre egekrat der især fandtes i områdets østlige del omkring Lindet krat. Omkring de enkeltliggende gårde sås blot kålgårde med omliggende jordvolde og små markstykker. Nogle gårde adskilte sig imidlertid herfra, blandt andet præstegården ved Thyregodlund, som fremstod med haver – egentlige små plantager – med talrige løvtræer og æbletræer, og veldyrkede, merglede marker. (Krusborg 1980: 241, 247).

Generelt har samfundsudviklingen i Odderbækområdet fulgt den samme udvikling som det øvrige Danmark i 1700, 1800 og 1900 tallet. Frem til 1864 foregik udviklingen i Odderbækområdet relativt langsomt - Hver passede sit sparsomme udkomme – krige kom og gik og med dem også de unge mænd som skulle passe bedrifterne. Det havde naturligvis en vis påvirkning på jordbrugslandskabet når der ikke var nok til at gå til hånde og til at dyrke jorden, men generelt har det ikke påvirket det samlede landskabsbillede. Udover agerbrug og lidt studehandel ernærede man sig også ved diverse bierhverv som uldforarbejdning og pottemageri (Krusborg 1980: 243).

Udviklingen tog først fart efter 1864. I 1866 dannedes Det Danske Hedeselskab og snart fik påvirkningen herfra følger for opdyrkningen af hedestykkerne i Odderbækområdet. Samtidigt hermed sås også en gryende selvbevidsthed blandt egnens landmænd – især blandt de små – for at rykke sammen og stå sammen i krisetider – Et resultat heraf var oprettelsen af Thyregod-Vester Spare- og lånekasse for at afhjælpe den økonomiske nød der opstod efter en langvarig tørke i 1868. (Krusborg 1980: 245). Der blev, på lokalt initiativ oprettet en planteskole i Kokborg. Dette og statens opkøb af herregården Hastrup i 1877 hvor der også blev etableret en planteskole, førte til en øget tilplantning af området i form af haver og mindre plantagedrift. Den gradvise forandring af landskabet omkring Odderbækken accelererede også i takt med at man begyndte at udvide de naturbetingede enge ved hjælp af overrislingssystemer. (Krusborg 1980: 247). Herved fik man mulighed for øget høslæt hvilket var befordrende for studehandelen og kødproduktion, som man gradvist var gået over til i takt med faldende kornpriser. (Krusborg 1980: 248).

Slettet: s

Slettet: (lunde) (slettes)

Slettet: engdragene og engområderne

At Hedeselskabet og Dalgas havde en afgørende betydning for hedeopdyrkningen afspejles i lokaldigteren C.A. Thyregods hyldestdigt til Hedeselskabets 25 års jubilæum i 1891:

"Fra gammel tid laa Heden fast folketom og mørk
med faa og spredte hytter, en vild og veiløs ørk,
og Aaerne, som bugted sig frem hos lyng og lav
udsendte deres vande ubrugt til Fjord og Hav

Sig Hedeboen dyrked et Stykke her og hist,
Men Enighed og Eenhed blev savnet først og sidst,
Og splittelsen den svækker, men Sammenhold gør stærk,
- da var det hr Dalgas lagde haanden på sit værk.

Nu voxer smukke skove på Bakkeøens Sand,
Og Dalen, overskyttet af Aaens friske Vand,
Har nu for Lyngens Dække i frodigt Grønt sig klædt,
Og store Ting er udført, men mere forberedt.

Det er en stolt Erobring for Folk og Fædreland,
Og heller ei for hr Dalgas den ære nægtes kan.
Han førte an i Kampen og kaldte andre nær,
Og fylkede omkring sig en tro og talrig Hær.

Han øved har en Stordaad, som ei opgives vil,
Før Jyllands mørke Heder er ikke mere til,
Thi han har viist os veien, og nu er Prøven gjort,
Hvordan hin Plet skal tvættes på Fædrelandets Kort.

Og vi, som saae og skatted hans ædle bramfri Færd
Som Leder af det Selskab, hvis Fest vi feire her,
Vi hilse ham med Jubel, vor bedste Tak han faaer
For alt, hvad han har virket i de fem og tyve aar."

(Med tilladelse fra Lokalkivet i Thyregod)

Slettet: af

I 1882 blev det første andelsmejeri taget i brug i Hjedding. Hermed indvarsledes andelperioden og Oddebækbønderne fulgte trop 5 år efter med dannelsen af Vester Andelsmejeri (Trap DK 1929:608). Dernæst tog udviklingen fart og allehånde foreninger så dagens lys i de næste 20 år.

Perioden 1890 – 1918 var landbrugets guldalder – også i Oddebækområdet. Det var gode tider for landbruget og den priserne var jævnt stigende. Nye arbejdsbesparende maskiner indførtes i landbrugsdriften og produktionen øgedes. Der blev plantet træer og hegn i stigende grad omkring gårdene og stærkt tilskyndet af Hedeselskabet begyndte man at se på de "uproduktive" områder med nye øjne. Der gik da heller ikke lang tid før "værdiløse" hedeområder, blandt andet ved Sejrup krat blev tilplantede. I 1929 åbnede jernbanen Horsens – Thyregod som blandt andet havde station i Vesterlund. Herved blev byen også en stationsby. Det gav en opblomstring for lokalområdet og landbruget, der nu kunne tilføre mærgel fra mærgeløjerne østpå nær Horsens. Udviklingen gik imidlertid langsommere i perioden 1918 – 1930 på grund af faldende priser og den efterfølgende verdensomspændende depression. Landmændene samledes i Landbruges Sammenslutning for at afbøde krisen værste følger, ligesom produktionen i stigende grad overgik til kartoffelproduktion. (Krusborg 1980: 255).

Slettet:

Slettet: idet

Slettet: s

Efter anden verdenskrigs afslutning i 1945 tog udviklingen atter fart – Landbruget ekspanderede som aldrig før, og udviklingen syntes ingen ende at ville tage. Den trafikale udvikling overflødiggjorde imidlertid de små jernbaner, hvorfor jernbanen nedlagdes i 1961. I 1970'erne introduceredes markvandingen og blev den sidste store landskabsforanderende kraft, ligesom anlæggelsen af et sommerhusområde ved Vesterlund i 1984 bidrog til et ændret landskabsbillede.

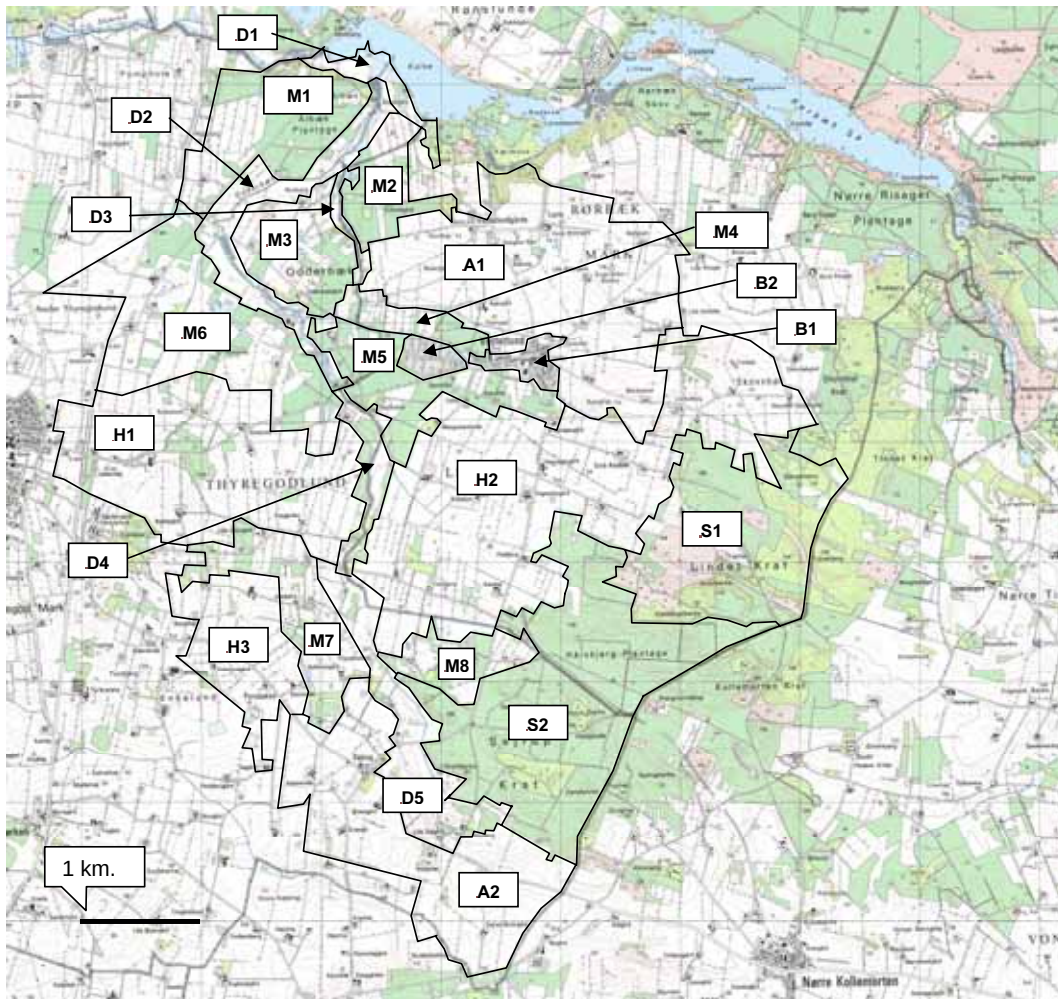
– Herved er vi også nået frem til nutidens landskab, som beskrives i de følgende kapitler.

Slettet: Efter anden verdenskrigs afslutning i 1945 tog udviklingen atter fart – Landbruget ekspanderede som aldrig før og udviklingen syntes ingen ende at ville tage. Til gengæld nedlagdes jernbanen 1961 og Oddebækområdet fik anlagt et sommerhusområde, der kulminerede med indmeldelsen af Danmark i EF i 1972 – resten er nutidshistorie.

2.3 Situationen i dag - delområder

Områdeanalyse

Geologien har bestemt overfladeformen, jordtypen og mønsteret af vandløb. Disse forhold har igen været en del af betingelserne for hvordan stedets beboere gennem historien har kunnet få deres udkomme ved at dyrke jorden. Det landskab vi ser i dag er et øjebliksbillede, som er resultatet af menneskers prægning af det naturgivne grundlag. Landskabet er således ikke kun natur og ikke kun kultur, men en kombination af de to kræfter i et vekslende styrkeforhold. En måde at forstå landskabets skiftende karakter fra sted til sted, er på kortet at opdele arealet i geografiske enheder. En sådan områdeanalyse indeholder – udover inddelingen – en karakteristik af hvert område. Inddelingen består i på kortet at trække en grænse mellem delområder, der har forskellig karakter. Kriterierne for inddelingen er landskabets samlede fremtrædelsesform. Med andre ord er terrænform, vand, vegetation og bebyggelsesmønster sideordnede kriterier. Fordelen ved områdeinddelingen i forhold til andre former for landskabsanalyse er, at et delområde er relativt ensartet indenfor sine grænser, og det rummer en kompleksitet bestemt af stedets særlige naturgivne, historiske og nuværende forhold, som er unik for det enkelte område.

Figur 2.3.1 Inddeling i ensartede delområder. A: Agerlandskab B: Bebyggelse D: Dallandskab H: Hegnlandskab M: Mosaiklandskab og S: Skov.

Det er en karakteristisk egenskab ved landskabet i projektområdet, at der er flydende overgange mellem delområderne, dvs. at der er en forholdsvis stor grad af skøn i fastlæggelsen af områdegrensene. Som eksempel er der en flydende grænse mellem karakteren af område M6 og område H1. Mosaikken af skovplantninger og ager i område M6 fortsætter i område H1 blot med en større andel af ager, ligesom tætheden af læhegn er ens i de to områder. Det der har bestemt grænsen mellem disse to områder er terrænen, idet H1 er en nordvendt bakkeside og M6 er del af en lavtliggende slette.

Skarpe grænser er undtagelser i Odderbækområdet, men de findes, eksempelvis mellem område S1 og område H2. S1 er skov og hede på kraftigt kuperet terræn uden bebyggelse, mens H2 er et agerlandskab på bakket terræn med spredtliggende gårde. Her angiver områdegrensen - i modsætning til mellem M6 og H1 - et skift i udbredelsen af mange temaer, ikke kun et skift mellem ager og skov.

Gennem områdeanalysen tydeliggøres mønsteret i landskabets træk. Det træk i landskabet, der har den største orienterende kraft - "1. skalatrin" - er Skjernå-tunneldalen med Kulsø og Rørbæk sø. 2. skalatrin er den skovklædte israndsbakke med Lindet og Sejrup Krat. 3. trin er Odderbækken med tilknyttede skovplantninger og Vesterlund By, 4. trin er de tre landbrugsområder: Rørbæk Mark, Lindet og Thyregodlund, mens 5. trin er højderyggene fra nordvest til sydøst mellem Vesterlundgårde og Skovsbøl og mellem Låddenhøj og Sejrup Krat. Mens de øvre trin 1-3 har en længderetning, er de nedre trin 4 og 5 fladedækkende kolonier.

Denne skalainddeling findes ikke kun i selve det fysiske landskab, men også i lokalbefolkningens bevidsthed, således er der i interviewundersøgelsen flest der nævner steder ved Rørbæk Sø og Kulsø på spørgsmål 35: *"er der i Odderbækområdet som helhed steder som du særligt værdsætter pga. natur, historie, udsigtsforhold, gåtursmuligheder m.v."*. Også Odderbækdalen, særligt strækningen mellem Vesterlundvej og den nordlige krydsning med Odderbækvej er populær. Og endelig ser mange Lindet-krat-strøget, ikke mindst lyngbakkerne ved jagthytten ved Galdebærbanke, som deres foretrukne sted udenfor ejendommen. (Se i øvrigt kortet figur 3.6.3 i afsnittet om adgang til landskabet).

De flydende grænser mellem områderne, det uregelmæssigt bakkede terræn og de kulisser som læhegn og skovbryn danner betyder strukturen i landskabet ikke opleves tydeligt, når man færdes i det. Det er i højere grad elementerne af lille skala som læhegn, gårde og marker der danner det landskabelige indtryk.

Det er et formål med Naturplanen for Odderbæk at tydeliggøre de store landskabstræk til glæde for oplevelsen af stedets identitet og indholdsrigdom, og samtidig at fastholde/udvikle det enkelte områdes værdifulde kendetegn. Områdeanalysen er det vigtigste grundlag i denne bestræbelse. Hvert område har sin særlige karakter, men for at synliggøre det overordnede mønster i landskabet er de grupperet i typer. De valgte typer er:

- **Agerlandskab** med bakket terræn, spredte gårde og åbent pga. den store afstand mellem hegnene.
- **Bebyggelse** på ret jævnt terræn, stationsbyen Vesterlund og sommerhusudstyknngen vest herfor.
- **Dallandskab** med lavtliggende, vandret terræn, præget af våd bund og lidt eller ingen bebyggelse.
- **Hegnlandskab** med tætliggende, nord-sydgående læhegn i bakket terræn med relativt få skovplantninger og spredte gårde.
- **Mosaiklandskab** af ager og skovplantninger med stor hegnstæthed og spredte gårde.
- **Skov** på kuperet terræn uden bebyggelse.

Enkeltområderne kan kort karakteriseres på denne måde:

Agerlandskab:

A1 Vesterlundgårde	Åbent landskab med Ø-V gående bakkestrøg. Stjerneudskiftningsmønster med spredtliggende gårde.
---------------------------	---

A2 Rolleshøj	Åbent landskab med bølgende terræn i nord, kuperet i syd Blokudskiftede gårde.
---------------------	---

Bebyggelse:

B1 Vesterlund	Tidligere stationsby i lavtliggende, bølget terræn præget af ældre parcelhuse og Vesterlund Ungdomsskole.
B2 Sommerhusområde	Sommerhuse på store grunde (op til ½ ha) i tidligere plantage. Terrænenformen er bølget og der er naturprægede fællesarealer.

Dallandskab:

D1 Kulsø	Skrænter og enge langs Kulsø. Naturpræget område med smukke udsigter og stærk identitet.
D 2 Ålbækgård	Odderbækkens nedre løb. Dalforløb undertiden med dalskrænter. Enge og nedlagte dambrug
D3 Vesterlund Bæk	Smal bræmme af eng afgrænset af skovbryn og stigende terræn
D4 Bækkehus	Svag trugform. Rumgivende skov-bræmmer
D5 Andal Bæk	Dalforløb med stigende grad af rumlighed med afslutningen i syd

Hegnslandskab:

H1 Thyregodlund	Uroligt bakket terræn med øst-vest-orientering. nord-sydgående hegn og enkelte småskove. Gårde. Punktvis er der storslåede udsigter mod nord.
H2 Lindet	Bølget terræn. Vekslede tæthed mellem hegn. Gårde
H3 Porsbakke	Uroligt bakket. Tætte hegn. Småbrug

Mosaiklandskab:

M1 Ålbæk plantage	Bølget terræn. Regelmæssige N-S hegn
M2 Gilhedegård	Bølget terræn. Regelmæssige N-S hegn
M3 Odderbækgård	Bølget terræn. Tætliggende hegn og småskove. Småbrug
M4 NV for Vesterlund	Ø-V orienteret banke. Småskove og tætliggende hegn. Småbrug
M5 Rævehøj	Lavtliggende slette. Skov med små markfelter. Småbrug
M6 Katteshøj	Lav slette. N-S hegn mod ryg af nåletræsbræmme. Spredte mosepartier . Gårde
M 7 Julsbjerg	Uroligt bakket. Tætliggende hegn og småskove. Småbrug
M8 Skovlomme ved Sejrup Krat	Uroligt bakket. Tætliggende hegn og småskove. Småbrug

Skov:

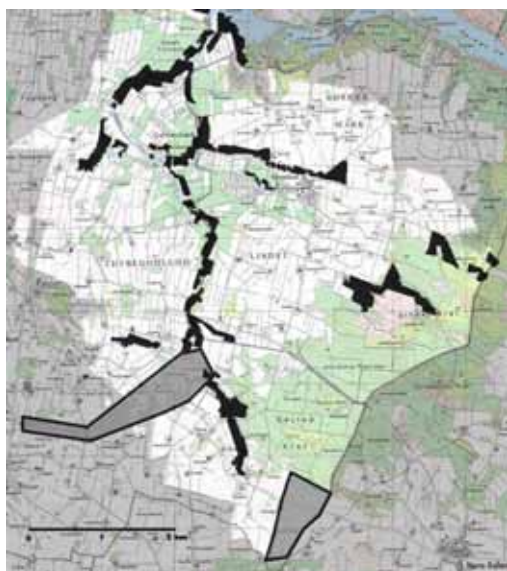
S1 Lindet Krat	Del af N-S- gående bakkeformation med Ø-V- gående kamme. Mosaik af nåleskov, løvskov og lynghede. Storslået landskab
S2 Hårsbjerg Plantage og Sejrup Krat	Del af N-S- gående bakkeformation med Ø-V- gående kamme. Overvejende nåleskov

2.4 Offentlige planer for naturbeskyttelse i Odderbæk

Det er først og fremmest amterne, der har ansvaret for planlægningen i det åbne land, og for Odderbæks vedkommende er det således Vejle Amt. Amtets planlægning kommer til udtryk i regionplanen, der er relativ oversigtlig og politisk vedtaget. Ønsker man mere detaljerede oplysninger, skal man søge i den bagvedliggende sektorplanlægning for f.eks. råstoffer, grundvand, jordbrug og natur. I det følgende gennemgås den del af planlægningen, der handler om naturbeskyttelse. På det overordnede niveau har amtet udarbejdet en rapport "Natur i Give Kommune", der sammenfatter naturinteresserne ud fra et mål om at indsatsen skal "give mest natur for pengene" (Vejle Amt, 1999).

Udover "Natur i Give Kommune", der handler om hvordan naturområder kan fastholdes, forbedres og udvides, findes der særlige udpegninger, der skal beskytte særligt interessante områder. Det kan være gennem fredning eller mere generelt, som beskyttelse af naturtyper ved udpegning af såkaldte §3-områder (figur 2.4.3). Endelig er der i det følgende vist et kort over SFL-områder (figur 2.4.4). De er udpeget af amtet for at målrette støtten til miljøvenlig landbrugsdrift efter de såkaldte miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger (MVJ-ordningerne). Hele Odderbækkens vandområde er foreslået udpeget til SFL-område fra 2004.

For Odderbækområdet gælder det, at amtets primære landskabsinteresser ikke ligger i landbrugslandskabet. Amtets udpegning af "værdifuldt landskab" peger således på søerne i nord og skovene i øst. De samme landskaber er udvalgt som "første mål" i rapporten, der omhandler særligt værdifulde naturområder. Man skal et niveau ned, før landskabet i øvrigt har interesse, og da er det igen de marginale landbrugsjorder omkring Odderbækken, der er i fokus landskabeligt, miljø- og naturmæssigt.

Figur 2.4.1 Forslag til Økologisk korridorer (gråtonet) og "områder til ny natur" (sort). Amtet skriver:

"Områder til ny natur er udpeget på steder, hvor der vil være store fordele ved at etablere ny natur. Det medfører ikke automatisk, at der vil blive etableret natur disse steder. Områder til ny natur er fortrinsvis marginale landbrugsjorder i omdrift, hvor det vil være ønskeligt med en mere ekstensiv landbrugsdrift.

Natur i Give Kommune, (Vejle amt 1999).

Natur i Give Kommune, (Vejle amt 1999)

Rapportens udpegning af "særligt værdifulde naturområder" ligger lige uden for Odderbækområdet, langs søerne mod nord og krattene mod øst. Der findes heller ikke udpegninger af områder med "særligt værdifulde småbiotoper" i Odderbæk. Planen indeholder derimod en udpegning af områder til ny natur samt forslag til to økologiske forbindelseslinier (se kort). Den "Ny natur" ligger hovedsageligt inden for allerede eksisterende, sammenhængende grønne korridorer i form af skov- og naturområder især i amtets ådale. Dette gælder også for Odderbæk, men her er desuden peget på større arealer ved Lindet krat og Sønderskov (mod øst).

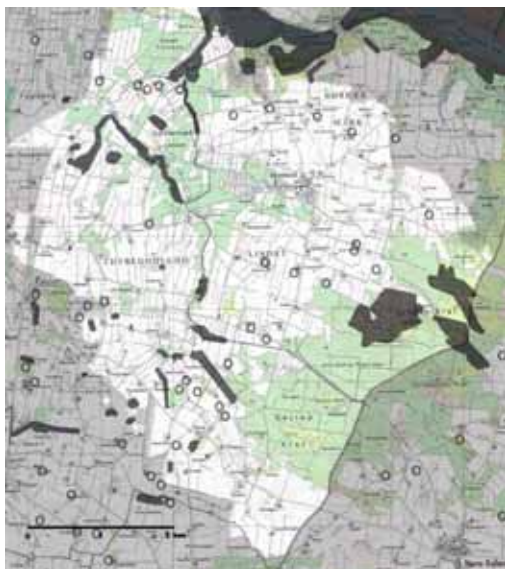
Økologiske korridorer er landbrugsområder, som i amtets regionplan er angivet som økologiske forbindelseslinier, fordi man ønsker at skabe større naturindhold i områderne, så de kan fungere som spredningsveje for dyr og planter mellem allerede eksisterende, men adskilte naturområder. For private lods-ejere kan de udlagte, økologiske forbindelseslinier betragtes som områder, hvor der er mulighed for at søge offentligt tilskud til naturforbedringer f.eks. anlæggelse af levende hegn, vildtplantninger, vandhuller samt åbning af rørlagte vandløb, så vilkårene for plante- og dyrearter forbedres.

Fredninger (mørk markering. Kun en mindre del af fredningen ligger inden for projektområdet)

I tråd med amtets udpegning af særligt værdifulde naturområder er egekrattene og søerne i randen af odderbækområdet fredet. Udpegningen er samtidigt internationalt beskyttelsesområde. (www1: Vejle Amt, 2003).

Figur 2.4.2 Fredninger

Beskyttede naturtyper - §3-områder

Vejle amt skriver:

"Amtet udpeger de naturtyper herunder søer og vandløb, som er beskyttet efter § 3 i naturbeskyttelsesloven.

Beskyttelsen omfatter

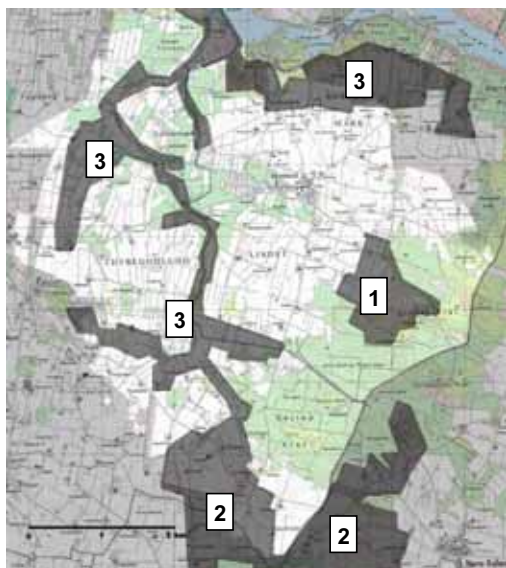
Søer og vandhuller, der har et naturligt plante- og dyreliv er beskyttet, hvis arealet er på mindst 100 m². Moser, enge, strandenge, strandsumpe, heder og overdrev er beskyttet, hvis de hver for sig eller i sammenhæng har et areal på mindst 2500 m². Mindre moser er beskyttet, hvis de ligger ved beskyttede vandløb og søer. Alle vandløb er omfattet af vandløbsloven. En stor del af disse er også omfattet af naturbeskyttelsesloven.

Hvad betyder det for arealet ?

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af disse naturtyper, søer og vandløb uden, at der er meddelt dispensation fra amtet."

(www1: Vejle Amt, 2003).

Figur 2.4.3 §3-områder. Mindre søer og vandhuller (cirkel), søer, moser, enge, heder og overdrev (sort). Hertil kommer vandløbene (som ikke er tegnet ind på kortet). (www1: Vejle Amt, 2003).

Figur 2.4.4 SFL-områder. Områderne er udpeget ud fra forskellige hensyn:

- Særlige naturområder omkring heden ved Tinnet krat (1)
- Beskyttelse af grundvandet (2)
- Beskyttelse af åer og søer (3)
- I øvrigt er en bræmme på 20 m omkring søer og vandløb udpeget.

(www1: Vejle Amt, 2003).

Særlige følsomme landbrugsområder SFL

NB: fra 2004 er hele Oddebæk vandløbsopland udpeget som SFL-område

Vejle amt skriver:

*"I SFL-områder kan der søges om tilskud til miljøvenlig landbrugsdrift eller til pleje af naturområder - de såkaldte **MiljøVenlige Jordbrugsforanstaltninger** også kaldet **MVJ** - tilskud. SFL-områderne er udpeget, hvor den miljøvenlige jordbrugsdrift vurderes af få størst værdi for grundvand, vandløb, søer og havet samt naturområder.*

Hvad betyder det for brugen af arealet ?

Hvis et areal ligger i et SFL-område, kan der søges om tilskud til følgende ordninger: -nedsat tilførsel af kvælstof, - dyrkning uden plantebeskyttelsesmidler, - sprøjtefrie randzoner, - udlæg af rajgræs i kornafgrøder m.m., - udtagning af agerjord i 20 år, - miljøvenlig drift af græsarealer, - pleje af græs og naturarealer, - rydning og efterfølgende afgræsning, - ændret afvanding. Det er dog ikke alle ordninger der er udbudt i alle områder og mvj-ordningerne ændres fra år til år."

(www1: Vejle Amt, 2003).

2.5 Landbrugernes planer og synspunkter

Med det formål at få baggrundsviden om landbruget i området og de aktuelle udviklingstendenser i landskabet, samt få systematisk information om landmændenes planer, ønsker og interesse i den kollektive naturplan, blev der i august gennemført en interviewundersøgelse.

87 ejere af landbrugsejendomme blev besøgt og interviewet. De 8 resterende ejere som blev kontaktet, kunne enten ikke interviewes (pga. ferie, sygdom eller lignende) eller ønskede ikke. Set i forhold til alle ejere af landbrugs- og skovejere over 2 ha har 92 procent deltaget i undersøgelsen, hvilket er særdeles tilfredsstillende for en undersøgelse som denne.

Svar, som havde at gøre med landskabsændringer (foretagne eller planlagte) blev kortlagt under interviewet. Resultaterne er brugt som baggrundsviden for de forslag, der præsenteres i den kollektive naturplan, og en del af de konkrete svar vises undervejs i forslaget. Formålet med dette afsnit er især, at præsenterer landmændenes svar på spørgsmål, der vedrører deres planer og synspunkter på en kollektiv naturplanlægning. Forinden præsenteres nogle få nøgletal om de deltagende landbrug og landbrugere.

Landbruget og landmændene

Som det fremgår af tabel 2.5.1 er kun omkring halvdelen af det samlede areal agerjord, medens skovarealet og "øvrige arealer" (først og fremmest naturarealer udenfor landbrugsdrift) udgør henholdsvis 30 og 8 procent. Området er som et typisk "højderygslandskab" således relativt skovrigt sammenlignet med landet som helhed. De fleste fuldtids- og deltidsbrug har dyrehold, medens mindre end en fjerdedel af fritidsbrugene har et dyrehold. De fleste dyrehold består af kvægbesætninger, der er kun 4 svinebesætninger i området. Af tallene i parentes ses, at 22 af besætningerne rummer græssende dyr, hvad der er vigtigt i forhold til opretholdelse af engene og andre vedvarende græsarealer.

Af tabellen ses det videre, at fritidslandmænd, dvs. ejere med hovedindkomsten udenfor landbruget, ikke kun udgør den største gruppe (hvad der helt almindeligt i landbrugsområder), men at de også har den største arealandel. "Andre" dækker bl.a. over ejendomme som er offentligt ejede.

Tabel 2.5.1 Arealanvendelse og dyrehold i forhold til landmændenes erhvervsstatus

Landmand	Antal	Areal	Ager	Brak	V.græs	Juletræ	Skov	Øvr.ar.	Dyrehold ¹
		ha			%				Antal d.h.
Fuldtids	14	636	68	6	2	4	12	7	8 (5)
Deltids	9	463	67	3	2	0	21	6	7 (6)
Fritids	47	929	28	9	5	3	47	8	9 (9)
Pensionist	10	209	54	10	4	0	26	6	1
Andre	7	305	72	6	0	0	27	17	2(1)
I alt	87	2542	49	7	4	2	30	8	26 (22)

¹ Tallet i parentes angiver antal dyrehold med græssende dyr. Der er i tabellen set bort fra fire landbrug med helt små dyrehold

De aktuelle landskabsændringer

Viden om de aktuelle ændringstendenser er central, når man skal gøre sig overvejelser om i hvilken retning landskabet bevæger sig. Dette gælder både informationer om de muligheder, der ligger for at understøtte igangværende positive tendenser der kan fremmes og negative tendenser der bør imødegås.

Det er tydeligt at Odderbækområdet jordbrugslandskab er dynamisk. Over 100 ha har ændret anvendelse indenfor blot 5 år svarende til mere end fire procent af det samlede areal, og landmændene har konkrete planer om endnu flere ændringer indenfor de næste fem år (tabel 2.5.2).

Tabel 2.5.2 Ændringer i den landbrugsmæssige arealanvendelse 1997-2002 samt landmændenes planer for 2002-2007

Ændring	1997-2002	ha	Planer for næste 5 år	ha
Ager ►~9 HGYDHQHfJLæs		1.5		5.6
Vedvarende græs ►~\$JHU		18.7		4.5
Vedvarende græs ►~2 SJLYHW		10.1		10.5
Opgivet ►~Vedvarende græs		1.0		9.0
Omdrift ►~2 SJLYHW		31.3		22.2
Nyt juletræsareal		18.7		16.2
Fjernelse af juletræskultur		20.5		20.5
Ny skov		4.0		37.6
Fjernet skov		5.6		14.7
I alt		111.4		130.8

Det fremgår, at der både er tale om intensivering (udvidelser af omdriftsarealer) og ekstensivering/opgivelse. Der er kun plantet små arealer til med skov, men større skovplantninger er på vej.

Hegn og andre småbiotoper som vildtplantninger og vandhuller er, som i andre dele af landet, i vækst. Dog kender vi ikke landmændenes planer med hensyn til vandhuller, fordi dette spørgsmål ved en fejl ikke kom med i det endelige interviewskema. Men vi ved fra interviewene, at flere landmænd havde konkrete planer om nye vandhuller eller oprensning af vandhuller.

Tabel 2.5.3 Ændringer i småbiotoper 1997-2002 samt landmændenes planer for 2002-2007

	Etableret/oprenset	fjernet	planlagt etab.	Planlagt fjernet
	----- meter -----			
Hegn i alt *	8450	8500	7040	5955
	----- stk -----			
Vildtplantning	23	0	36	0
Vandhul	10/13	0	-	-

'-' Angiver at der ikke blev spurgt systematisk til den pågældende ændring

* Se tabel 3.2.1 for en nærmere beskrivelse af hegnsplantningen.

Sammenfattende betyder de aktuelle tendenser, at Odderbækområdet langsomt bliver mere tilplantet, og at småbiotoper og naturarealer, dvs. arealer under tilgroning, vokser i antal og areal. Det vedvarende græsareal ser ud til at være i tilbagegang, dels på grund af ophør af græsning, dels på grund af opdyrkning.

Interesser og ønsker

Som beskrevet ovenfor har en del af de interviewede landmænd været involveret i restaureringsarbejde med Odderbækken og dens nære omgivelser. Landmændene har således erfaringer med nyere ændringer i området, og omkring halvdelen af de interviewede landmænd peger på en række konkrete forhold, da de blev spurgt om der var steder, hvor der var sket forbedringer i områder. Forskellige dele af Odderbækkens restaurering og naturpleje var de mest almindelige forbedringer, men også fredning af Tinnets krat, oprensning af Rørbæk sø og etablering Sejrup Sø var blandt de, der blev nævnt.

En lidt mindre andel, 40%, pegede på konkrete forringelser. De to efterladte dambrugsanlæg, herunder oftest anlægget ved Odderbæk Dambrug blev nævnt som noget der skulle rettes op på, ligesom flere landmænd pegede på brakmarkerne som forringelser.

Forud for dette projekt havde Odderbækkens Vandløbslaug stillet en række spørgsmål til landmændenes syn på forskellige natur- og landskabsændringer i området. Disse spørgsmål blev sammen med enkelte supplerende spørgsmål stillet under interviewet med de 87 landmænd. Svarene på spørgsmålene om engenes græsning, herunder om interesse i tilforpagtning/bortforpagtning af engarealer er tæt knyttet til planerne for Odderbækdalen og vil ligesom spørgsmålene om kulturhistoriske værdier og den rekreative færdsel blive behandlet i forslagsdelen.

Hvad angår **vandløb** svarer tre ud af fire (74%) ja til spørgsmålet: "Vil det være en god idé at genslynge de lige vandløbsstrækninger i området?" . Flere peger på strækninger af Odderbækken på deres egen ejendom. Også genåbning og genslyngning af rørlagte vandløb foreslås. Enkelte er imod genslyngninger af vandløb i området.

På spørgsmålet om der bør etableres flere **søer, damme og andre vandhuller** svarer to tredjedele (67%) ja og de fleste konkrete forslag vedrører nye vandhuller på egne ejendomme. Omkring en tredjedel (31%) mener, at der er vandhuller i området som burde oprensnes og her peges der ligeledes på lokale, tilgroede vandhuller og småsøer.

På spørgsmålene om fremtidens **hegn, skove og småplantninger** foretrækker næste halvdelen rene løvplantninger (46%), mens næsten lige så mange (44%) helst ser blandede løv- og nåleplantninger. Kun 6 procent vil helst have, at de nye plantninger alene består af nåletræer. Omkring en fjerdedel (24%) mener, at der i området er sket forbedringer med plantninger og der peges bl.a. på plantninger ved Linnet Krat ligesom en enkelt ser det positive i, at "...vi nu er fri for storme. Omkring hver femte (19%) mener der er sket forringelser som f.eks. fjernelse af udsigter og plantninger for tæt ved vandløb. Der er flere, som mener, at der nu er plantet nok i Odderbækområdet.

Et central spørgsmål i relation til den kollektive naturplan lød: "Vil det være en god idé at gennemføre større fællesprojekter, hvor landmændene – frivilligt – kunne deltage, og hvor der i fællesskab søges om støtte til plantningerne"? Dette svarer 71% ja til, hvilket skulle give gode udsigter for en sådan planlægning. Der er dog mange forskellige synspunkter på efter hvilke principper en sådan kunne foregå. Frivillighedsprincippet bliver fremhævet af flere.

Undersøgelsens mest centrale spørgsmål, når det gælder interessen for at indgå i en kollektiv naturplanlægning, blev stillet sidst i interviewet. Spørgsmålet lød således: "Hvis der gennem en fælles natur- og landskabsplan blev skabt muligheder for at koordinere og forbedre ansøgninger om støtte til plantninger, natur- og landskabspleje, etablering af vandhuller mv. – ville du så være interesseret i at deltage?". To ud af tre (66%) svarende ja til spørgsmålet, 8 procent svarende måske, medens de resterende 25 % svarede nej.

Sammenfattende mener vi, at de viste resultater skal tolkes som en klar interesse blandt de fleste landmænd for at medvirke i en fælles planlægning og ved fælles ansøgninger såfremt det i øvrigt kunne blive en mulighed.

Andre synspunkter på landskabets fremtid

Udover landmændenes synspunkter blev der også foretaget interviews af enkelte andre nøglepersoner. Disse var lederen af Vesterlund Ungdomsskole, medlem af bestyrelsen i Vester Sogns Beboerforening, repræsentant for Thyregodvester Udviklingsråd, formanden for Sejrup Cykelforening og en repræsentant fra sommerhusområdet 'Skovbrynet' ved Vesterlund.

Fælles for disse foreningsrepræsentanter var, at de alle så positivt på Odderbækprojektet og på det igangværende arbejde med en naturplan. Vesterlund Ungdomsskole, der er medlem af Odderbækkens Vandløbslaug, bruger området meget, dels i undervisningen, hvor man bl.a. har friluftsliv som fag, dels bruger eleverne området i fritiden. Der er ikke eksempler på klager over elvernes brug af området. Tilsvarende nyder den lokale cykelforening i Sejrup området natur- og landskabsværdier på foreningens cykeltur hver anden uge, hvor målet er "at komme ud i naturen", og hvor typiske besøgsmaal er Rørbæk sø, Sejrup sø, Ballesbæk og Sejrup krat.

Grundejerforeningen for sommerhusområdet 'Skovbrynet' har anlagt stier langs Sejrup Bæk og den kunstige sø og var især interesseret i de helt lokale stiforbindelser og rekreative færdselsmuligheder omkring Vesterlund. Repræsentanter for grundejerforeningen nævnte, at der stadig er en del ubebyggede grunde og

at friarealerne i sommerhusområdet krævede relativ omfattende pleje, hvis man ville udgå tilgroning. Græsning med får ville muligvis være en løsning for en del af området.

Vester Sogn Beboerforening og Thyregodvester Udviklingsråd så generelt positivt for natur- og landsforbedringerne i området. Repræsentanten fra sidstnævnte mente, at sådanne tiltag sammen med eksisterende fritidstilbud som f.eks. rideskolen vil gavne udviklingen, herunder tilflytningen til området.

Sammenfattende for de gennemførte interviews gælder, at der er stor interesse i området for natur- og landskabsforhold, og at man – de fleste landmænd og foreningerne – er interesseret i samarbejde og i at koordinere ansøgninger.

3 Forslag til kollektiv naturplan

Arealplan for Odderbækdalen

Hegnsplantninger

Skov- og vildtplantninger

Brakarealer

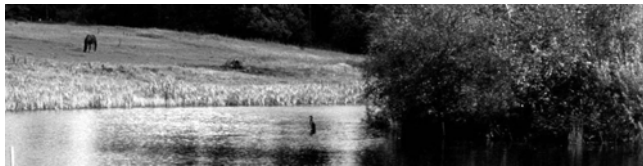
Kulturhistoriske interesser i
landskabet

Adgangsmuligheder i
landskabet

Grundvand og vandindvinding

Vandhuller

3.1 Arealplan for Odderbækdalen

Odderbæk Vandløbslaug har sammen med LDDP taget initiativet til dette projekt. Odderbækken er det gennemgående landskabstræk i området og mange naturkvaliteter knytter sig til bækken, ligesom en stor andel af ejernes ønsker og planer koncentrerer sig om dalen. En arealplan for Odderbækdalen er derfor det centrale element i det her præsenterede forslag. Arealplanen er sammenfattende i modsætning til de øvrige forslag der er tematiske. Det betyder, at forslag til hegnsplantninger, adgang, skov- og vildtplanter osv., der ligger indenfor dalområdet, både findes i arealplanen og i en af temaplanerne. Det vi her kalder Odderbækdalen er ikke kun strækningen fra Odderbækkens udspring ved Porsbakke i syd til udløbet i Kulsø i nord. Det omfatter også Vesterlund Bæk på strækningen øst for Odderbækgård til udløbet i Odderbækken ved Ålbæk Plantage og Andal Bæk fra Klovborg til udløbet i Odderbækken ved Trindbakke. Bredden af Odderbækdalen er bestemt af hvor bredt areal man oplever en dalvirkning, idet dalen visuelt er begrænset af skovbryn, læhegn eller af et stigende terræn. De bryn og hegn der markerer Odderbækdalen er indtegnet på analyse- og arealplankortene. Dallandskabet genfindes i områdeanalysen som områderne D1-D5.

Analyse af Odderbækdalen.

Analysen (figur 3.1.1 – 3.1.3) er en fremhævelse af forhold som har særlig betydning for arealplanen. De steder, hvor en offentlig vej krydser vandløbet, er afgørende for offentlighedens indtryk af Odderbækken. Det drejer sig om Ålbækvej (1 på planen), Odderbækvej to steder (2 og 3), Vesterlundvej (4), Horsbjegvej (5), Sejrupvej (6) og Kollemortenvej (7). Det eneste sted hvor man fra offentlig vej derudover kan se Odderbækken, er hvor Ålbækvej løber langs bækken syd for Ålbæk Plantage. Den nedlagte jernbane krydser odderbækken syd for odderbækgård (8).

Et mønstereksempel

Hvor Odderbækvej krydser ved Odderbækgård (3) fremtræder dalforløbet på en tydelig og karakterfuld måde. Engene er på begge sider af vejen åbne med græssende kvæg, der er lange udsigter over bækken til begge sider, og plantningerne og gårdene på hver af de to dalsider understreger det stigende terræn, og giver dermed en markant indramning af dalrummet. Omkring 100 m vest for broen over Odderbækken, er der stadig spor af engvanding, der blev omtalt i det historiske afsnit. De øvrige vejs krydsning med bækken har andre forudsætninger, men derfor kan dallandskabet ved Odderbækgård alligevel inspirere til tydeliggørelse af dalen og opnåelse af et karakteristisk og klart samspil mellem landskabselementerne.

Botaniske lokaliteter

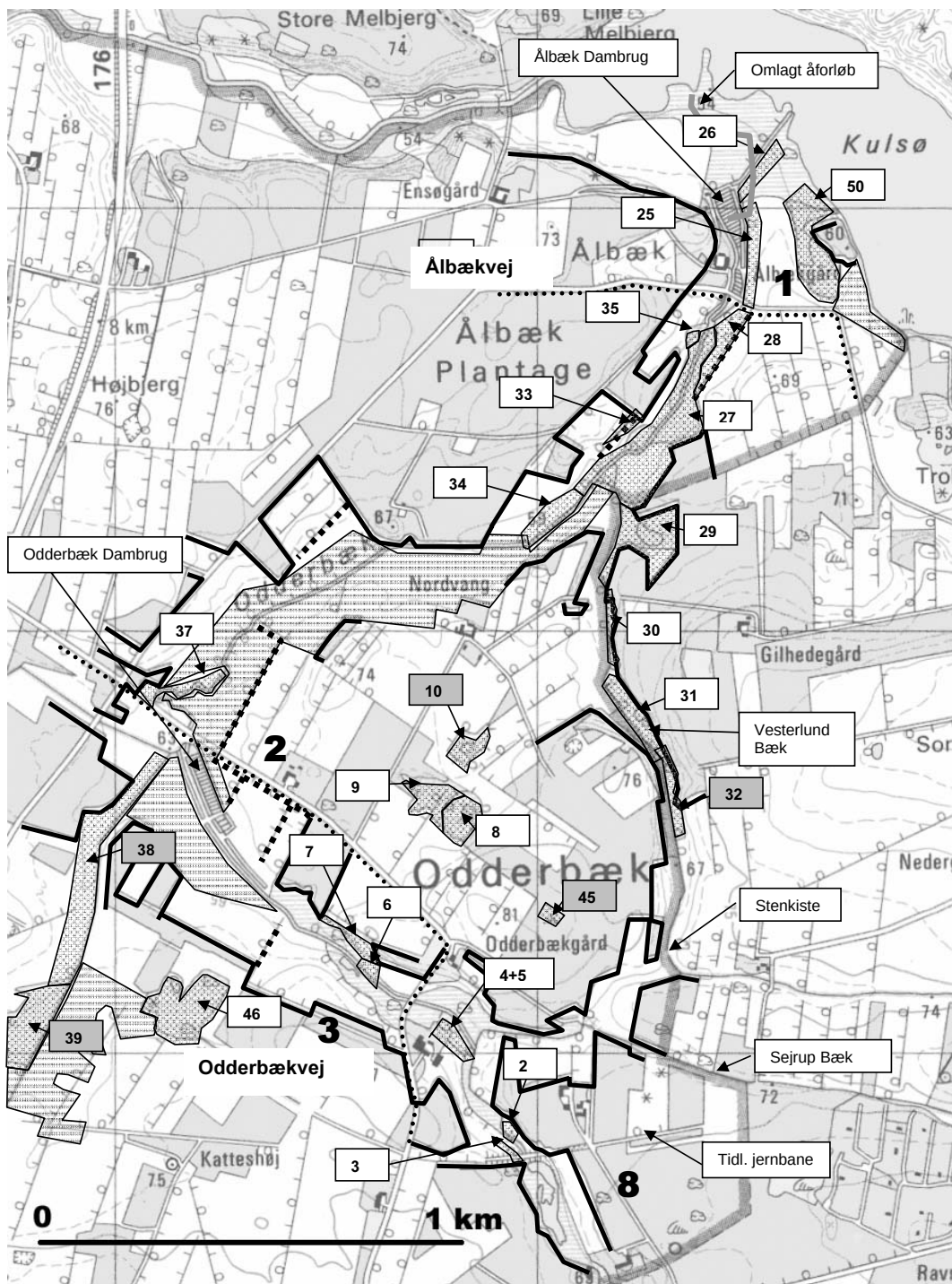
Registreringen af værdifulde botaniske biotoper er foretaget af Kirsten Primdahl, Vejle Amt (se bilag A). På analysekortene er biotoper i tilknytning til Odderbækdalen indtegnet. Numrene henviser til listen i bilag A. Hvor der er en hvid baggrund for nummeret, betyder det at biotopen er græsningskrævende. Er baggrunden mørk, er den ikke græsningskrævende. Lokalitet 29 (figur 3.1.1) er en hængesæk hvor der er et plejebæhov, som på grund af biotopens sårbarhed nok bedst løses med høslæt. I lokalitet 50 (figur 3.1.1), der ikke afgræsses i dag, bør en evt. afgræsning kun ske i samråd med Vejle Amt. Lokalitet 29 (figur 3.1.1) er ej heller afgræsset i dag, men både botanisk og landskabeligt ville det være ønskeligt, at arealet blev omlagt til vedvarende græs. Lokaliteten kunne fungere som spredningskorridor langs et tilløb til Odderbækken. Lokalitet 17 (figur 3.1.3), hvor der i dag er mistrivelig nåletræ, kunne blive et smukt overdrev på den sydvendte bakkeside ned mod Andal Bæk.

Den minutiøse og systematiske udpegning af botaniske værdier resulterede i godt 40 arealer i Odderbækdalen, som tilsammen kun udgør en lille del af dalens samlede areal. Baggrunden for biotopernes botaniske værdi hænger ofte sammen med at de gennem mange år har været uden intensiv opdyrkning. Der er således knyttet en historisk værdi til disse arealer, ligesom der ofte vil være knyttet faunamæssige værdier (f.eks. som levested for sommerfugle og andre insekter) til arealerne. Endelig vil biotoperne få en funktion som kerneområder, hvorfra plante- og dyrelivet kan spredes hvis naboarealer omlægges til vedvarende græs.

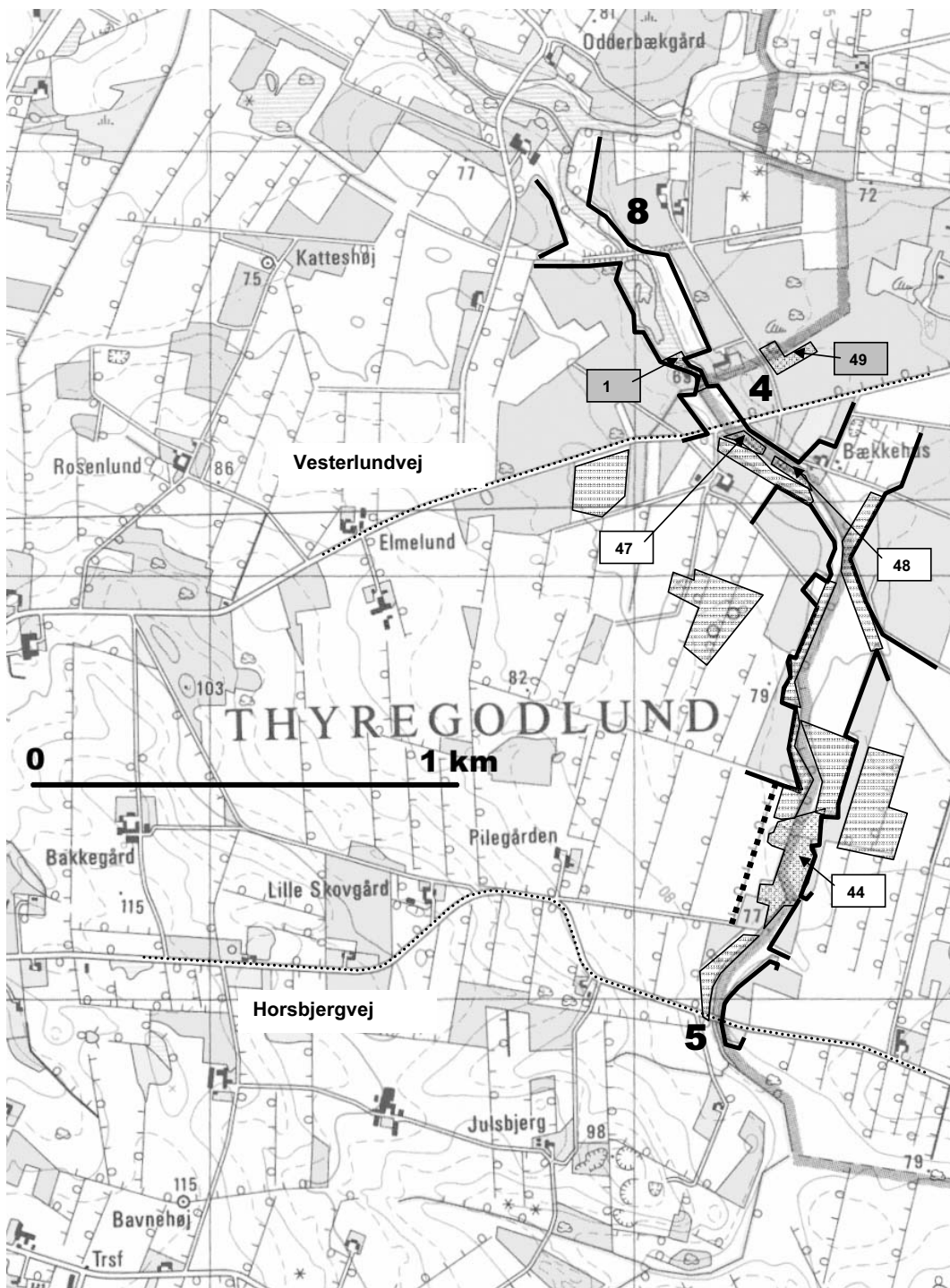
Tidligere eng eller hede

På analysekortene er indtegnet de arealer som på kortet fra 1900 var eng eller hede, men som i 2002 er blevet til agerarealer. Hermed fås den præcise beliggenhed af engarealerne langs Odderbæk på et tidspunkt, hvor engene sandsynligvis har haft deres største udstrækning. Ønsker man at udvide de nuværende enge langs Odderbæk kan det historiske kort fra 1900 give et fingerpeg om, hvor det vil være relevant at gøre det. Signaturen "Område til ny natur" i "Naturplan for Give kommune. 1999" (figur 2.4.1), der er gengivet i afsnittet om offentlige planer, svarer i vidt omfang til udbredelsen af eng og hede i 1900.

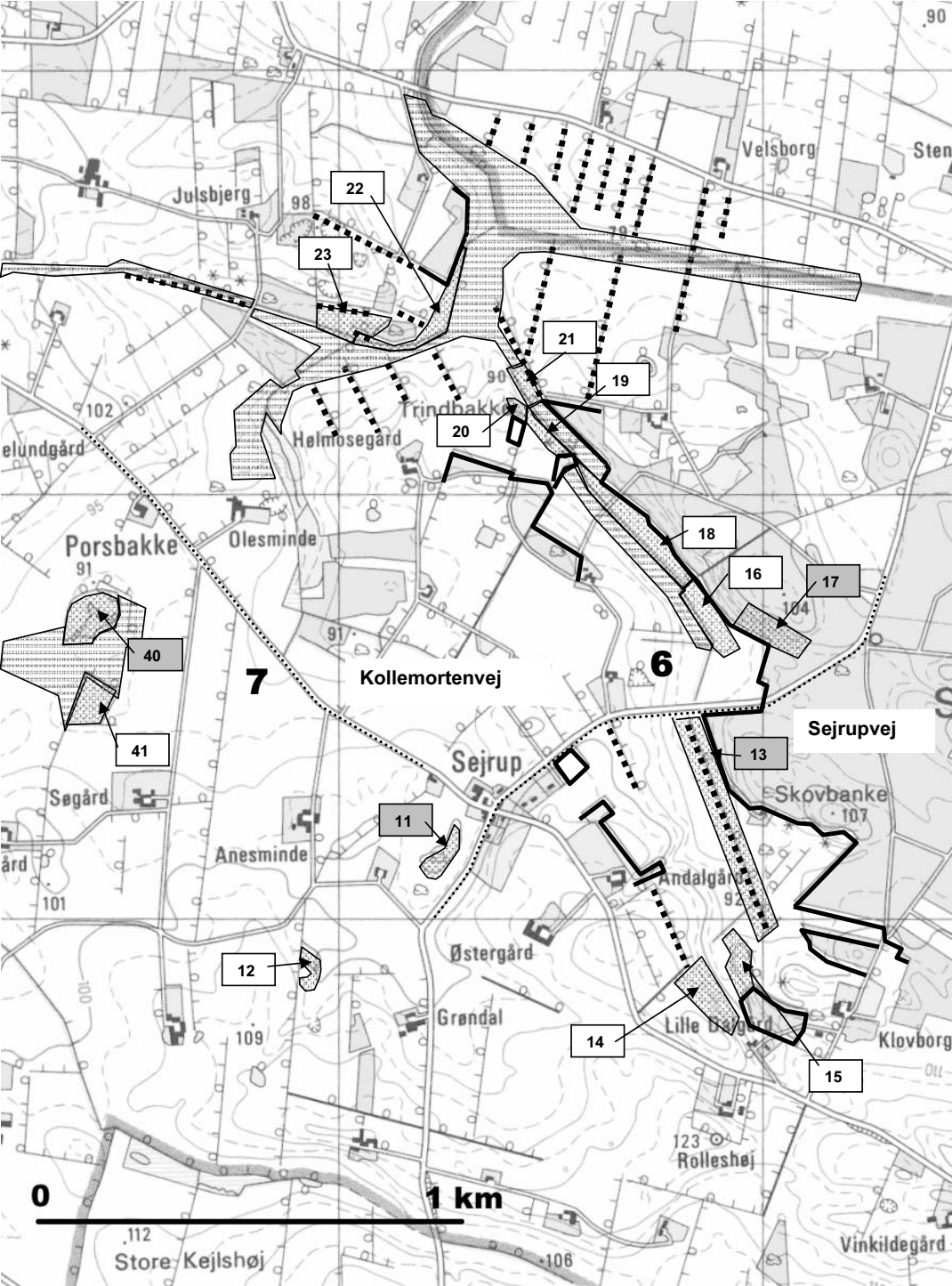
Figur 3.1.1 Analyse Odderbækdalen – Nord

Figur 3.1.2 Analyse Odderbækdalen – Midt

Figur 3.1.3 Analyse Odderbækdalen – Syd

Signaturer til analyse af Odderbækdalen

Dalvirkning:

- skovbryn
- læhegn
- tværgående veje
- henvisning tekst

Botanisk registrering KPR, Vejle:

- Værdifuld biotop
- Nr. i botanisk liste (se bilag A)
- Græsningskrævende eng, hede eller overdrev
- Ikke græsningskrævende mose, vandhul eller anden biotop

Historie:

- Eng eller hede på kortet fra 1900 som i 2002 anvendes til ager

Planforslag for Odderbækdalen (Se figur 3.1.10 – 3.1.12)

Det samlede mål med planen er at synliggøre, fremhæve og sikre ådalens landskabsmæssige kvaliteter. De steder, hvor de offentlige veje krydser ådalen i området er særligt vigtige, men det drejer sig også om at synliggøre selve bækkens løb i landskabet og at åbne for den størst mulige biodiversitet for området som helhed.

Principielt ønskes hele ådalen åbnet og anvendt til afgræsning, evt. udlagt med vedvarende græs eller slåning, hvor dette driftsmæssigt kan være hensigtsmæssigt. Samlede skov- og vildtplantninger i ådalen bør undgås, særligt pileovergroning af bækken. Enkeltstående træer eller mindre grupper af træer (f.eks. af rødelf eller stilkeg) kan bevares eller nyplantes.

Afgræsning

Arealer, som i dag er afgræsset eller som foreslås anlagt til vedvarende græsning, er prioriteret på de tre arealplankort. 1. prioritet er de værdifulde botaniske biotoper som er græsningskrævende samt engområdet omkring Odderbækkens udløb ved Kulsø, som er vist på analysekortene. Udpegningen af 2. og 3. prioritets afgræsning er foretaget på det tidligere omtalte dialogmøde den 13. nov. 2002 i et samarbejde med repræsentanter for lodsejere og Vejle amt. Afgræsningsplanen af 2. og 3. prioritets afgræsning er sket ud fra en konkret vurdering af de aktuelle forhold, hvor det anses for ønskværdigt at der fortsat afgræsses eller – i større omfang – er ønskværdigt at der etableres ny afgræsning. Viser det sig ikke muligt at overkomme græsningen af alle arealer, bør 3. prioritetsarealerne - der er ønskelige, men ikke nødvendige for at opfylde planens intensjoner - vente. Ved at sammenligne analyse- og plankortene ses en vis overensstemmelse mellem udbredelsen af 2. prioritets arealerne og signaturen på analysekortene for eng eller hede i 1900.

Randplantninger

På forslagskortene er de skovbryn og levende hegn som giver virkning af dalrummet - med få undtagelser – bevaret som de er i dag. Det er ønskværdigt hen ad vejen at omlægge randplantningerne fra rene nåletræsplantninger til blandede bevoksninger af hårdføre, vindfaste og hjemmehørende arter. Derudover foreslås enkelte, mindre plantninger fjernet af landskabelige hensyn.

Brakmarker

Brakmarker med kraftige flerårige urter og buske kan give landskabet et ustabil præg. Derfor bør brakmarker, som aktuelt er udlagt ved bækken eller i ådalen plejes (se nærmere om plejen i afsnittet om brak).

Åbning/omlægning af Odderbækken

Indenfor de seneste år er Odderbækken ført tilbage til sit gamle leje umiddelbart før udløbet i Kulsø og en strækning mellem Trindbakke og Horsbjergvej er åbnet. På en strækning langs Ålbækvej, hvor vandløbet tidligere var stærkt snoet foreslås åen tilbageført til sit gamle leje. Odderbækkens øverste løb – ca 500 m - syd for Kollemortenvvej er i dag rørlagt og foreslås genåbnet.

Nedlagte dambrug

Som led i bestræbelserne for at forbedre vandkvaliteten i Odderbæk har Vejle Amt med Bo Levesen som projektleder opkøbt og nedlagt Ålbæk og Odderbæk Dambrug. Ved Odderbæk Dambrug løber bækken i en svag sænkning i et slettelandskab præget af dyrkning og derfor er kultursporene efter dambruget foreneligt med stedet og samtidig bevaringsværdige. Derimod ligger Ålbæk Dambrug i et naturpræget miljø og derfor foreslår vi naturengen genskabt på dette sted. Ved nænsomhed vil der begge steder kunne indrettes et opholdsareal med et par borde og en info-tavle om stedets historie.

Erosion

Der vil fortsat være brug for en tilbagevendende opgravning af sand i de etablerede sandfang i Odderbækken, fordi der siver sand ind i drænrørene på markerne. Mængderne af opgravning bør imidlertid reduceres ved at de skrænter langs bækken, hvor der er risiko for erosion, udlægges med vedvarende græs, og ved at der etableres en bræmme af vedvarende græs mellem agerarealer og bækken. Vejle Amt har udpeget erosionstruede arealer (WWW1, Vejle amt 2003). For Odderbækdalen drejer det sig kun om dalsiderne ved den sydlige del af Sejrup Bæk. I dag er hovedparten af disse arealer udlagt som brak, som ifølge denne plan foreslås udlagt til vedvarende græs.

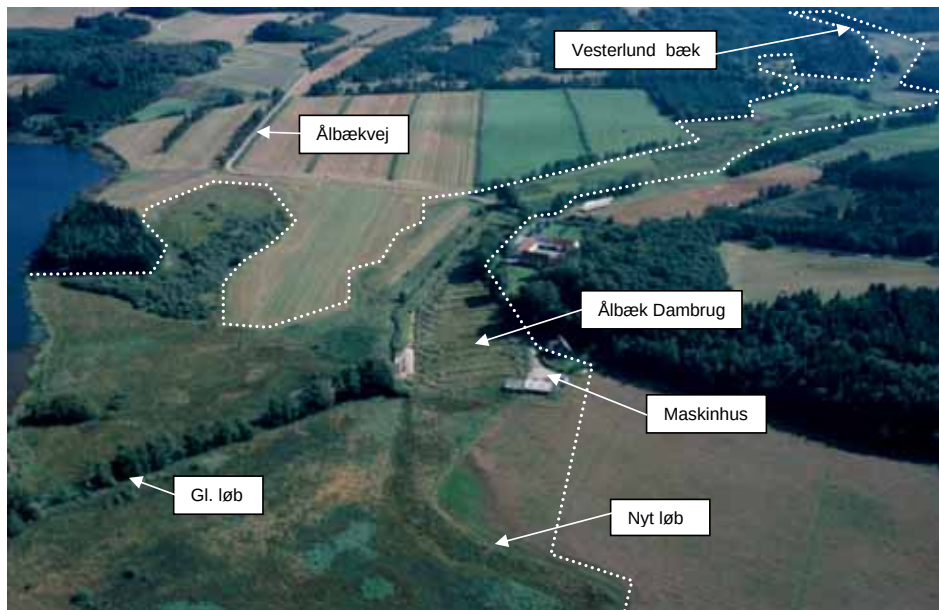
Tilgængelighed

Som det fremgår af afsnittet "Adgangsmuligheder i landskabet", er der forslag om anlæg af rundtursstier tre steder i tilknytning til Odderbækdalen: ved Ålbækvej, Odderbækvejs sydlige krydsning og ved Sejrupvej. Derudover foreslås etableret stenter ved hver af de foldhegn, der krydser dalen, så man kan færdes på engene fra Sejrup i syd til Kulsø i nord.

Planen rummer følgende forslag til enkelttiltag beskrevet i forhold til de krydsende veje:

Dalforløbet ved Ålbækvej (se kortet figur 3.1.10)

Ålbæk Dambrug retableres som natureng med slynget vandløb og evt. 'naturlig' sø i to-tre dammes størrelse. Engen afgræsses eller slås. For gående/cyklister og evt. kanofarere kan indrettes plads til f.eks. 5 primitive overnatninger ved den nuværende beboelse/maskinhus, som fjernes. Fra Ålbækvej tænkes anlagt en smal sti langs Odderbækken med forbindelse til bredden af Kulsø og videre mod øst til spejderlejren (ligger uden for kortet). Ved at knytte et stistik til knækket på Ålbækvej fås en rundtur på godt 1 km.

Figur 3.1.4 Ålbækvejs krydsning med Odderbækdalen set mod sydøst.

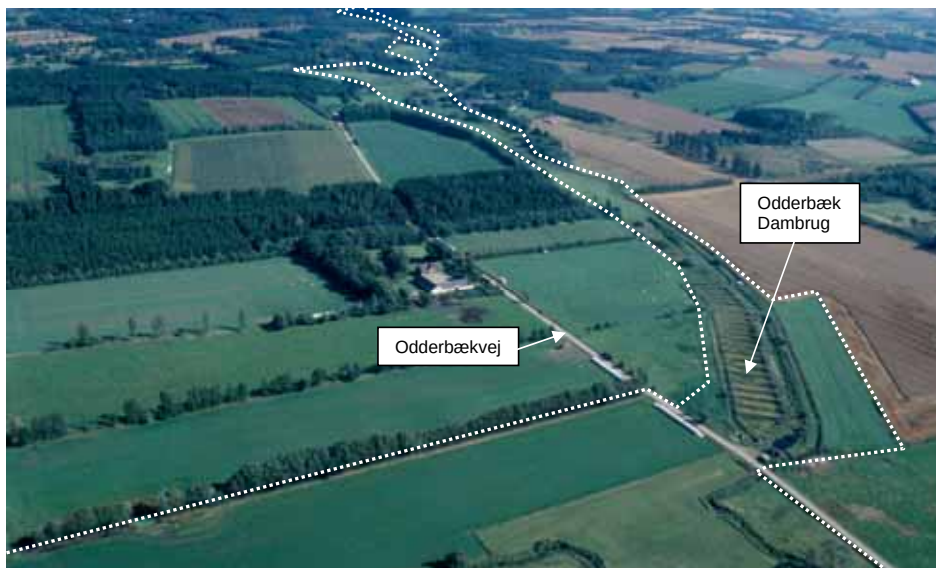
Træækken i forgrunden tv. angiver Odderbækkens udløb til Kulsø før den blev genslynget.

Dambruget bør retableres som eng. Markeringen viser udstrækning af arealer foreslået til græsning.

Dalforløbet ved Odderbækvejs nordlige krydsning

Det snoede åforløb som det så ud i 1870 genskabes. En del af de eksisterende rødel langs det nuværende leje ryddes således at der kun bliver store, solitære rødel tilbage. Landskabeligt, naturmæssigt og som værn mod erosionsrisikoen er det ønskværdigt at hele arealet mellem bækken og Ålbækvej afgræsses. Uanset om afgræsningen kan ske eller ej bør hegn og skovplantninger underordne sig hensynet til udsigten fra Ålbækvej over Odderbækdalen.

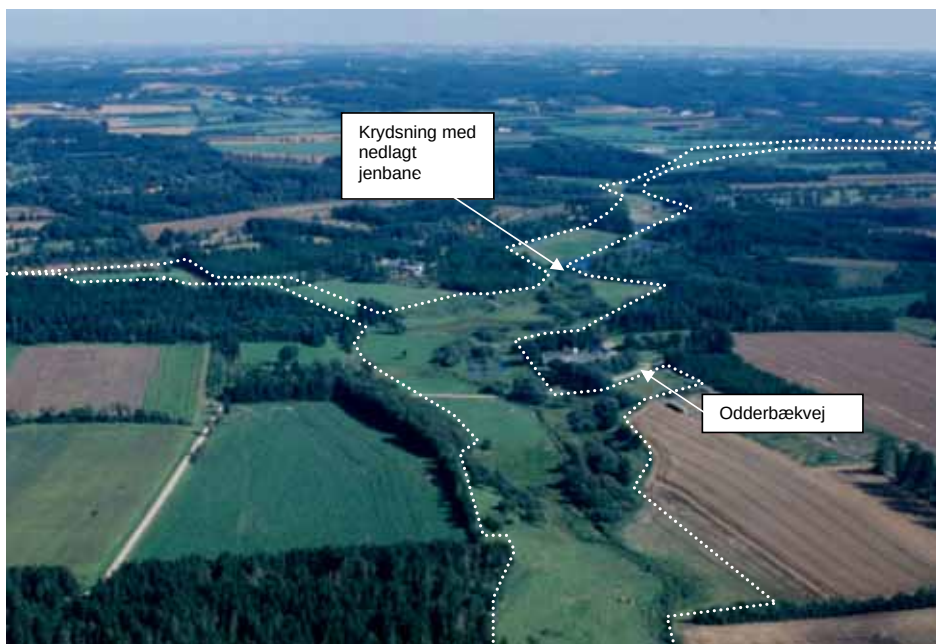
Det nedlagte Odderbæk Dambrug (figur 3.1.5) bevares som et kulturhistorisk spor og de stejleste brinker jævnes eller sikres for at undgå erosion. Bassinerne bør være vandfyldte hvis det kan ske uden oppumpning, og skrænterne afgræsses så de fremstår skarpe, som det er typisk for dambrug i drift.

Figur 3.1.5 Odderbækvejs nordlige krydsning, set mod sydøst. Det nedlagte Odderbæk Dambrug indgår som en del af kulturlandskabet. Markeringen viser udstrækning af arealer foreslået til græsning.

Dalforløbet ved Odderbækvejs sydlige krydsning

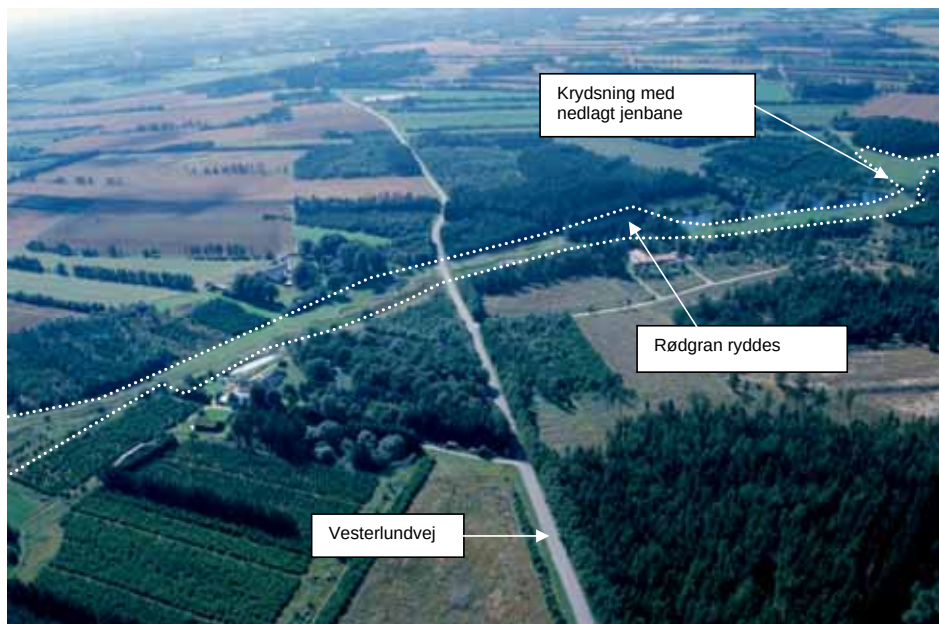
Dette helstøbte miljø bør bevares i den nuværende tilstand. Der foreslås en rundtursti fra Vesterlund langs Sejrup Bæk som derefter på den nedlagte jernbane krydser Odderbækken til Odderbækvej. Videre ad Odderbækvej til Odderbækgård, hvorefter den mod øst krydser Vesterlund Bæk hvor den gamle kirkesti lå.

Figur 3.1.6 Odderbækvejs sydlige krydsning med Odderbækdalen ved Odderbækgård, set mod øst. Markeringen viser udstrækning af arealer foreslået til græsning.

Dalforløbet ved Vesterlundvej (se kortet figur 3.1.11)

Granplantningen, der danner en prop for daludsigten mod nord ryddes, og hele strækningen mellem Vesterlundvej og den nedlagte jernbane afgræsses. Også de botanisk set interessante skrænter ved Bækkehus bør afgræsses.

Figur 3.1.7 Vesterlundvejs krydsning med Oddebækdalen set mod vest. Markeringen viser udstrækning af arealer foreslået til græsning.

Figur 3.1.8 Oddebækken set fra Vesterlundvej mod nord.

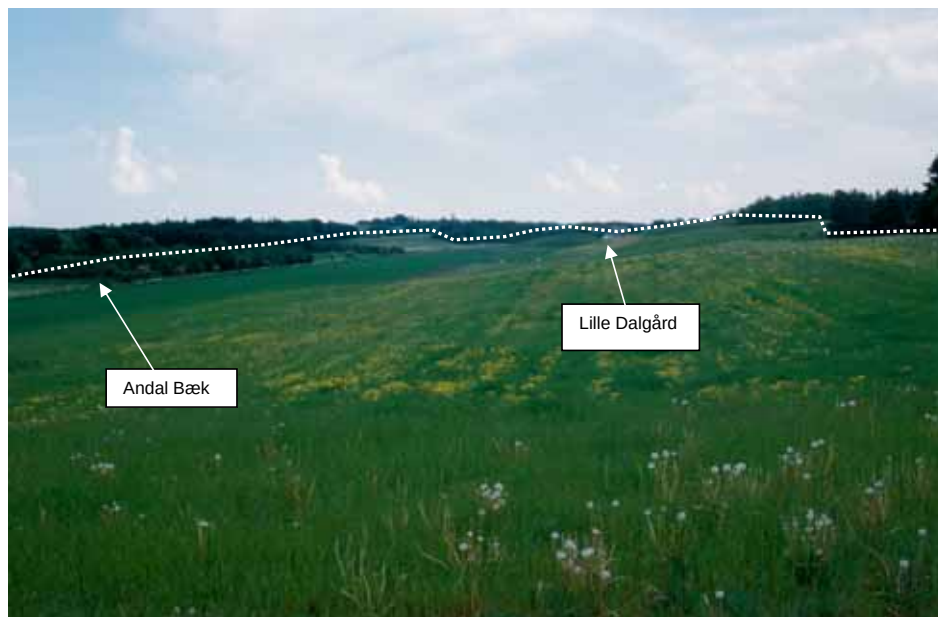
Dalforløbet ved Horsbjergvej

Den lille klump bjergfyrrer på hver side af Horsbjergvej ryddes og erstattes med afgræsning. Dalen er smal og kun svagt markeret i terrænet, men rydningen af fyrrerne vil alligevel muliggøre at den forbipasserende kan fornemme Oddebækkens løb dette sted.

Dalforløbet ved Sejrupvej – Andalen (se kortet figur 3.1.12)

Andalen har højdeforskelle mellem dalbund og bakketoppe på op til 20 meter og er dermed den del af dalen, der terrænmæssigt er mest markant. Men derudover forstærkes terrænen af Sejrup Krat i øst. Ryddes den mistrivelige nåletræsplantning nord for Sejrupvej og erstattes med græsning eller slåning og der udvikles et stabilt løvtræbryn i den nye skovrand, vil man opnå store naturmæssige og landskabelige forbedringer. Området er i øvrigt præget af brak under tilgroning. Ved pleje af brakken eller omlægning til græsning på enge og dalsider vil denne del af dalen blive helstøbt og karakterfuld.

Der foreslås en rundtursti langs Andals Bæk og det vestvendte skovbryn, som forbindes med de eksisterende skovveje.

Figur 3.1.9 Lille Dalgård set mod syd fra Sejrupvej.

Markeringen viser udstrækning af arealer foreslået til græsning.

Dalforløbet ved Kollemortenvej

Denne øverste del af Oddebækken frilægges mellem udspringet i vådområdet ved Søgård og Kollemortenvej. For at synliggøre vandløbet i det udstrakte agerlandskab markeres løbet med plantning af rødelt i knæk og ved krydsningen med Kollemortenvej.

Realisering

Realiseringen består af en etableringsfase for nyanlæggene og en driftsfase for den efterfølgende pleje. Etableringsfasen består hovedsageligt i omlægning/åbning af vandløbet, sanering af dambruget ved Ålbækgård, rydning af eksisterende træ- og buskvegetation enkelte steder og etablering af foldhegn.

Med hensyn til driften er et af de helt centrale spørgsmål, om det vil være muligt at få afgræsset arealerne. Høslæt eller afgræsning er de eneste måder at holde de vedvarende græsarealer, som i det lange løb er bæredygtig, bl.a. for at holde gråpilen, som er det mest besværlige ukrudt her, i ave. Der er i området mange ejendomme med kvæg, men kvæghold er ikke i sig selv en garanti for at ejendommens vedvarende græsarealer også kan blive afgræsset. Det skyldes at der er forskellige typer af kvægproduktion, at afstanden

mellem stalde og folde er for stor, at der er risiko for infektioner fra stikfluer – "plantagefluer" specielt i perioden 1/7 til 1/9 – samt snærende harmonikrav og tilskudsmuligheder.

I interviewundersøgelsen blev landmændene bedt om at udpege vedvarende græsarealer som ejeren er interesseret i at udleje til græsning (Spørgsmål 38). Disse arealer ligger især langs Odderbæks nedre løb samt øst og sydøst for Odderbækgård. Landmændene blev også spurgt om den anden side af sagen, om ejendommen har interesse for at leje vedvarende græsarealer til sine dyr. Ejendomme der efterspørger græsningsarealer ligger i et strøg fra Vesterlund Kirke i nord til Sejrup i syd, altså i nogen afstand fra arealerne med et erklæret græsningsbehov.

Organiseringen er simpel hvor græsningen sker på egne arealer, mens den kræver en form for formidling på lejede arealer. Mest smidigt vil det være hvis formidlingen kunne ske lokalt, evt. af Vandløbslauget, som kender både de steder der skal afgræsses, og de landmænd som har de græssende dyr.

Endnu en mulighed for afgræsning på tværs af ejendomsskel i ådalen kunne være dannelsen af græsningslaug (også kaldet græsningsselskaber), af interesserede borgere med eller uden jord. Vesterlund Ungdomsskole har udtrykt interesse for at deltage i et sådant laug. Græsningslaug fungerer mange andre steder i Danmark, bl.a. i Herning, Værløse, Uldum og Hjortespring.

Signaturer til kortene for Arealplan for Odderbækdalen (følgende sider)

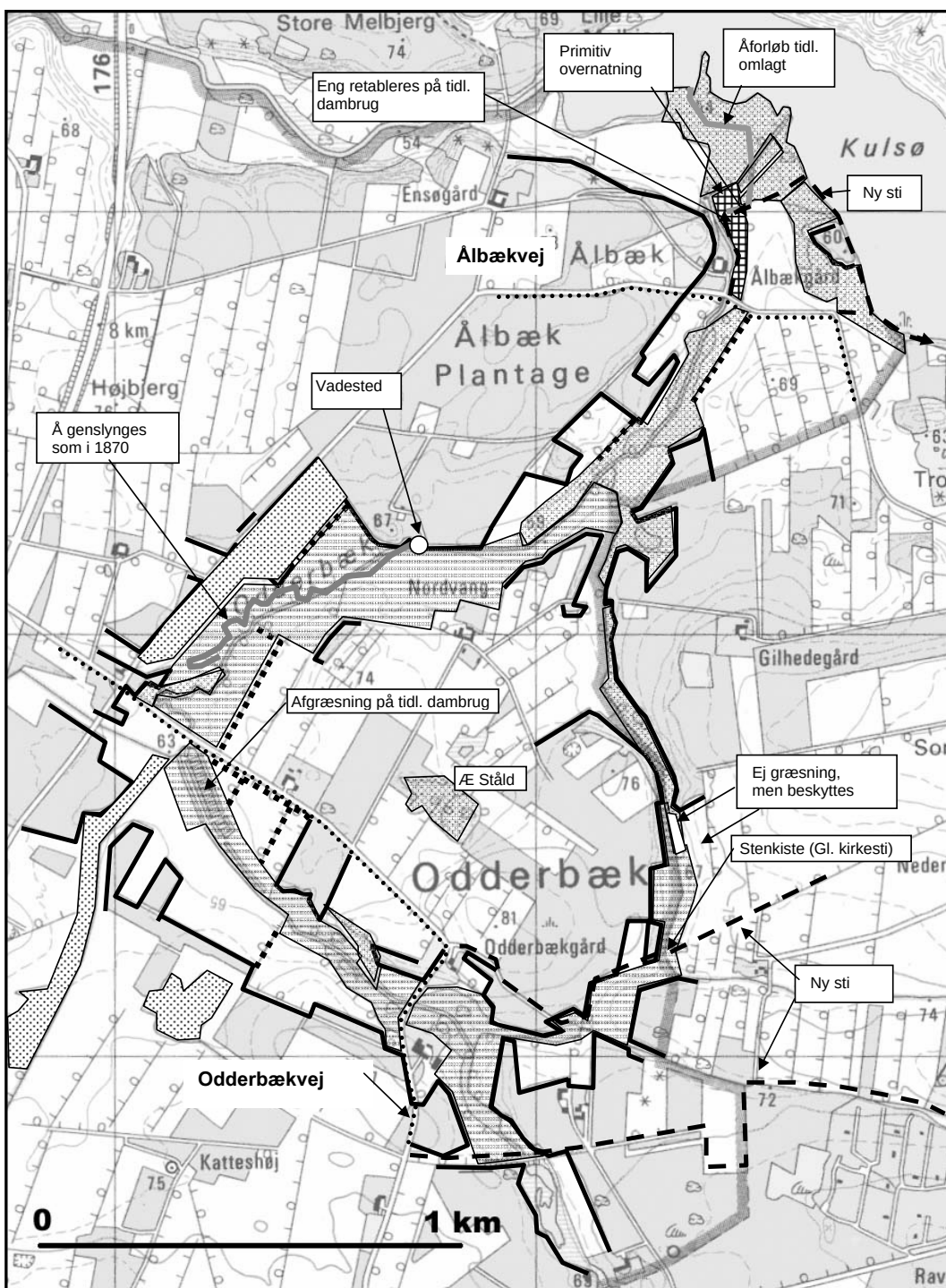
Dalvirkning::

- skovbryn
- læhegn
- tværgående veje

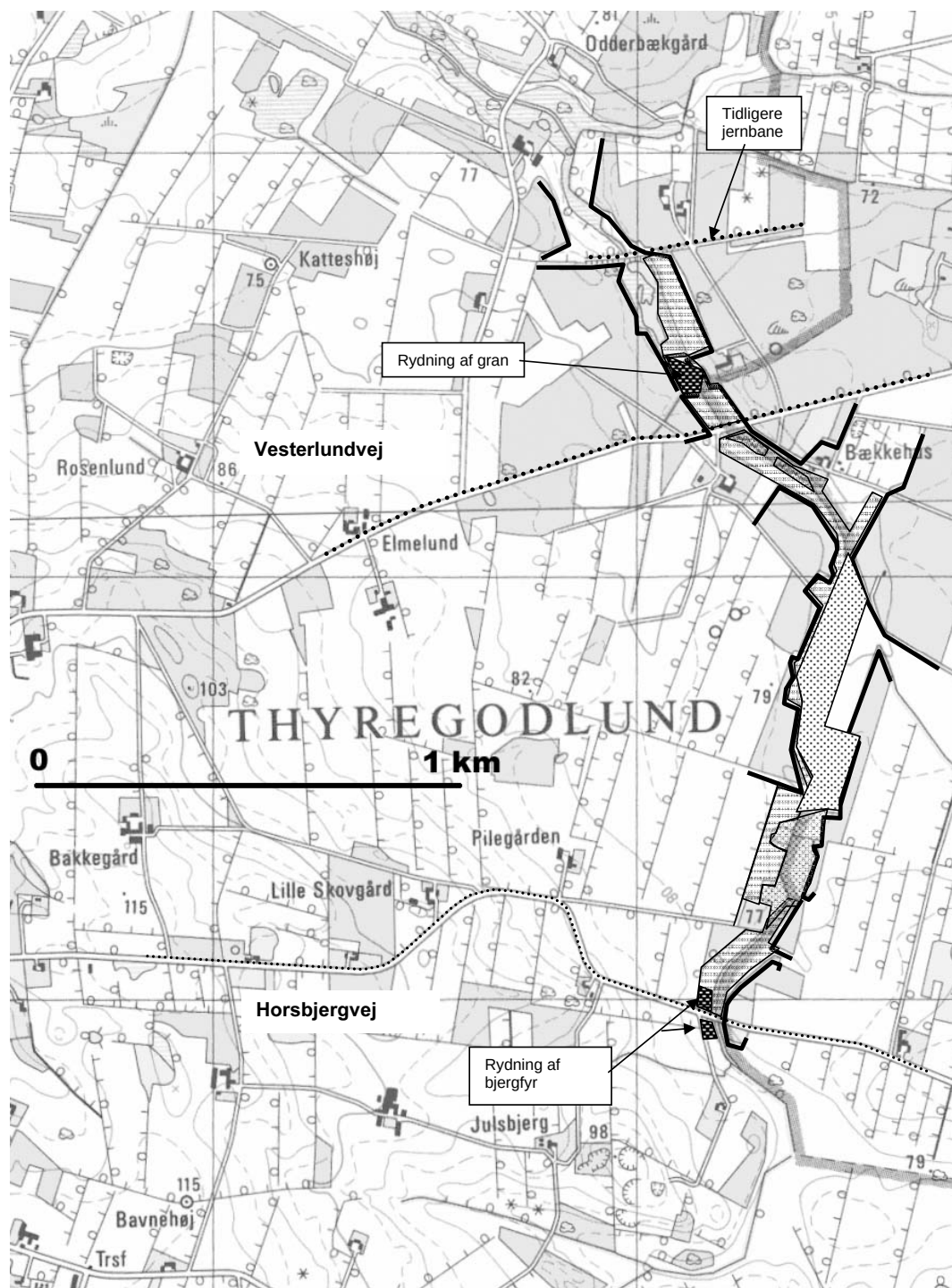
Tiltag:

- Afgræsning, 1. prioritet
Botanisk værdifuld biotop iflg. Vejle Amt
- Afgræsning, 2. prioritet
- Afgræsning, 3. prioritet
- Rydning af trævegetation
- Retablering af eng
- Genskabelse af åløb iflg. målebordsblade 1867-76
- Forslag til sti

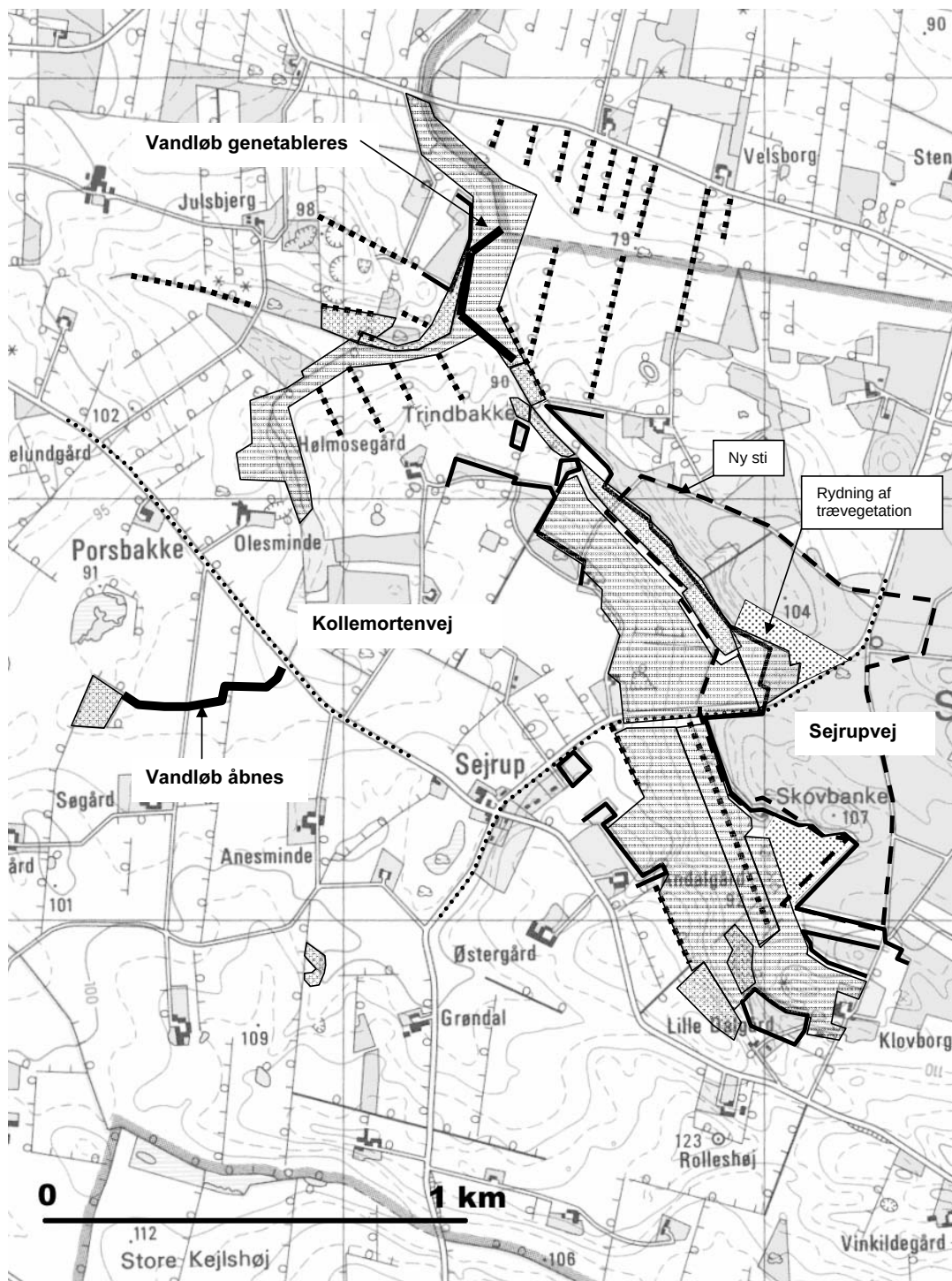
Figur 3.1.10 Arealplan for Odderbækdalen – Nord

Figur 3.1.11 Arealplan for Odderbækdalen – Midt

Figur 3.1.12 Arealplan for Odderbækdalen – Syd

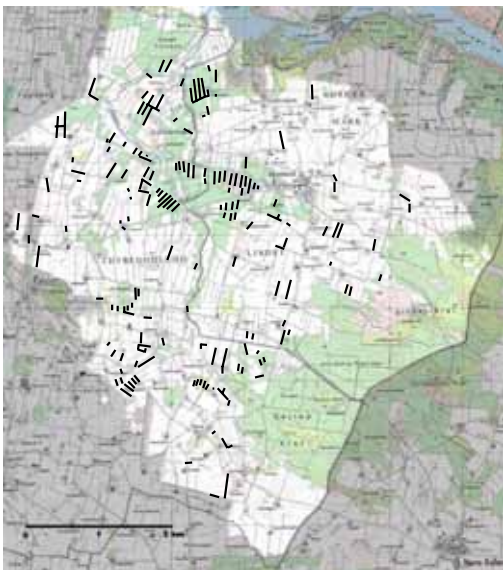
3.2 Hegnsplantninger

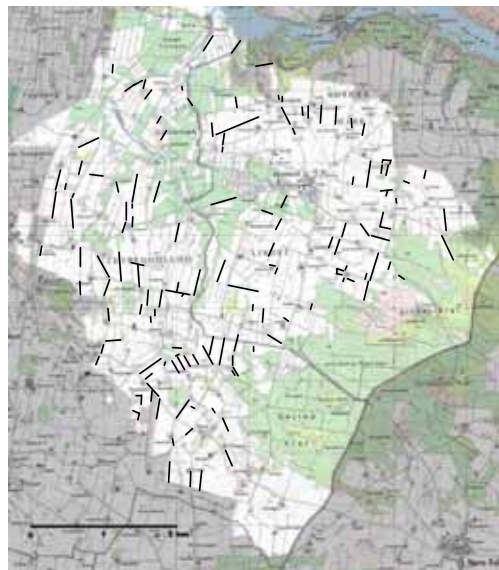
Når man færdes i Odderbækområdet, er det svært at forestille sig, at der for blot 100 år siden kun var få hegn på egnen. I 1876 var der samlet set ikke over 10 km hegn, og de fordelte sig på enkelte længere nord-sydgående hegn vest for Højbjerg og ellers kortere hegn i tilknytning til bebyggelse, som vist her i et område øst for Thyregodlund. Hegn er på kortudsnittet vist med en prikket signatur langs vejen og rundt om haven.

Figur 3.2.1 Levende hegn 1876.

Tilskud til hegnsplantninger steg kraftigt fra midten af 1880-erne, og i perioderne før 1. Verdenskrig og lige efter 2. Verdenskrig blev der med tilskud plantet mellem 15 og 20 millioner planter pr. år i Danmark. Fra først i 1970-erne faldt antallet til mellem 3-5 millioner planter årligt (Fritzbøgger, 2002).

Figur 3.2.2 Fjernede hegn 1951 - 2003

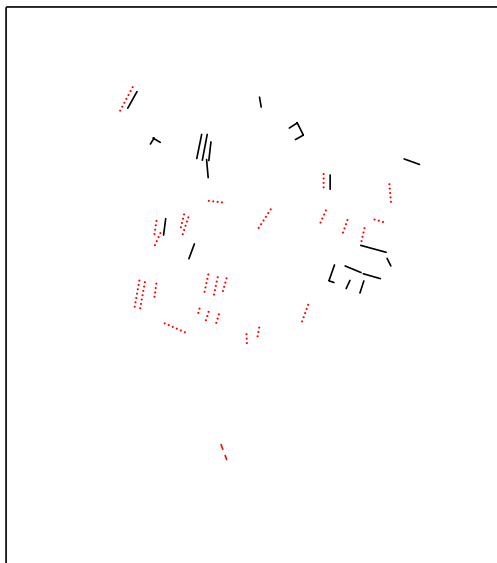
Figur 3.2.3 Nye hegn 1951 - 2003

Ser man på udviklingen fra omkring 2. Verdenskrig til i dag er der samlet set sket betydelige ændringer. Mange af de tættest liggende hegn er fjernet til fordel for oprettelse af plantager. Desuden er primært kortere hegn fjernet. Til gengæld er de nyetablerede hegn længere, og der er en svag tendens til, at det er læhegnene (på ejendommene) der er forsvundet til fordel i ejendomsskel.

I dag er landskabet derfor beklædt med - primært nord-syd gående hegn - der har en tendens til at ligge mere spredt på de bedre jorder omkring Vesterlundgårde og øst herfor. Men også syd og sydvest for Sejrup Krat er der færre hegn end i de centrale dele af området (se også områdeanalysen figur 2.3.1). Fra interviewundersøgelsen ved vi, at der er en stor dynamik med både etablering og nedlæggelse af hegn. Aktiviteterne er koncentreret omkring enkelte ejendomme, men de ligger til gengæld spredt over hele området.

Figur 3.2.4 Eksisterende hegn år 2002.

Figur 3.2.5 Ændringer 1997-2002 og planer 02-07

..... Hegn der er fjernet 1997-2002 eller er planlagt at skulle fjernes inden for de følgende 5 år

———— Hegn der er plantet 1997-2002 eller er planlagt at skulle plantes inden for de følgende 5 år

Ud over de viste hegn er der desuden en række hegn der fornyes, altså både fjernes og tilføjes

Umiddelbart ser hegnene ud til at ligge kaotisk i landskabet bortset fra en overvejende nord-syd gående orientering. Men kigger man nøjere efter, viser der sig nogle klare mønstre (se figur 3.2.7).

- Stjerneudskiftning omkring Vesterlundgårde
- Parallelle hegn over flere ejendomme i Rørbæk – Risager området. Oprindelsen kan skyldes tilpasning af markformen til vandingsanlæg. De parallelle hegn indrammer flotte udsigter over landskabet fra Vesterlundvej mod nord
- Hegn med skiftende orientering bestemt af ejendomsstrukturen i de centrale dele. Det kan være veje, sogne- eller naboskel, der bestemmer retningen. I Lindet og den østlige del af Thyregodlund er der lange øst-vestgående ejendomslinier. I den øvrige del er det mere tilfældigt.
- Hegn som ejendomsafgrænsninger. Et tydeligt eksempel kan ses omkring Bakkegård. Måske er der en tendens til, at denne type hegn vil sprede sig.
- Mere åbne strukturer mod syd

Hegnene er typisk ensartede f.eks. af seljerøn, tjørn, hybridasp eller hvidgran, men der er også sammensatte hegn; 3 eller 5-rækkede efter plantningsforeningens anbefalinger, eller mere "haveprægede" hegn sammensat af to arter i systematisk skifte. Nye 3-rækkede og fler-rækkede løvhegn afløser for en stor del 1-rækkede hvidgranhegn. De fleste nye hegn er således 3-rækkede og fler-rækkede, men de fleste fjernede hegn er 1-rækkede. Denne udvikling kan forventes at fortsætte, hvilket samlet vil betyde, at området vil blive stadig mere præget af løvtræer.

Tabel 3.2.1. Ændringer i hegn 1997-2002 samt landmændenes planer for 2002-2007

	Etableret	fjernet	planlagt etab.	Planlagt fjernet
	----- meter -----			
1-rækket hegn	80	7500	-	-
3-rækket hegn	6970	1000	-	-
Flerrækkede hegn	1400	0	-	-
Hegn i alt	8450	8500	7040	5955

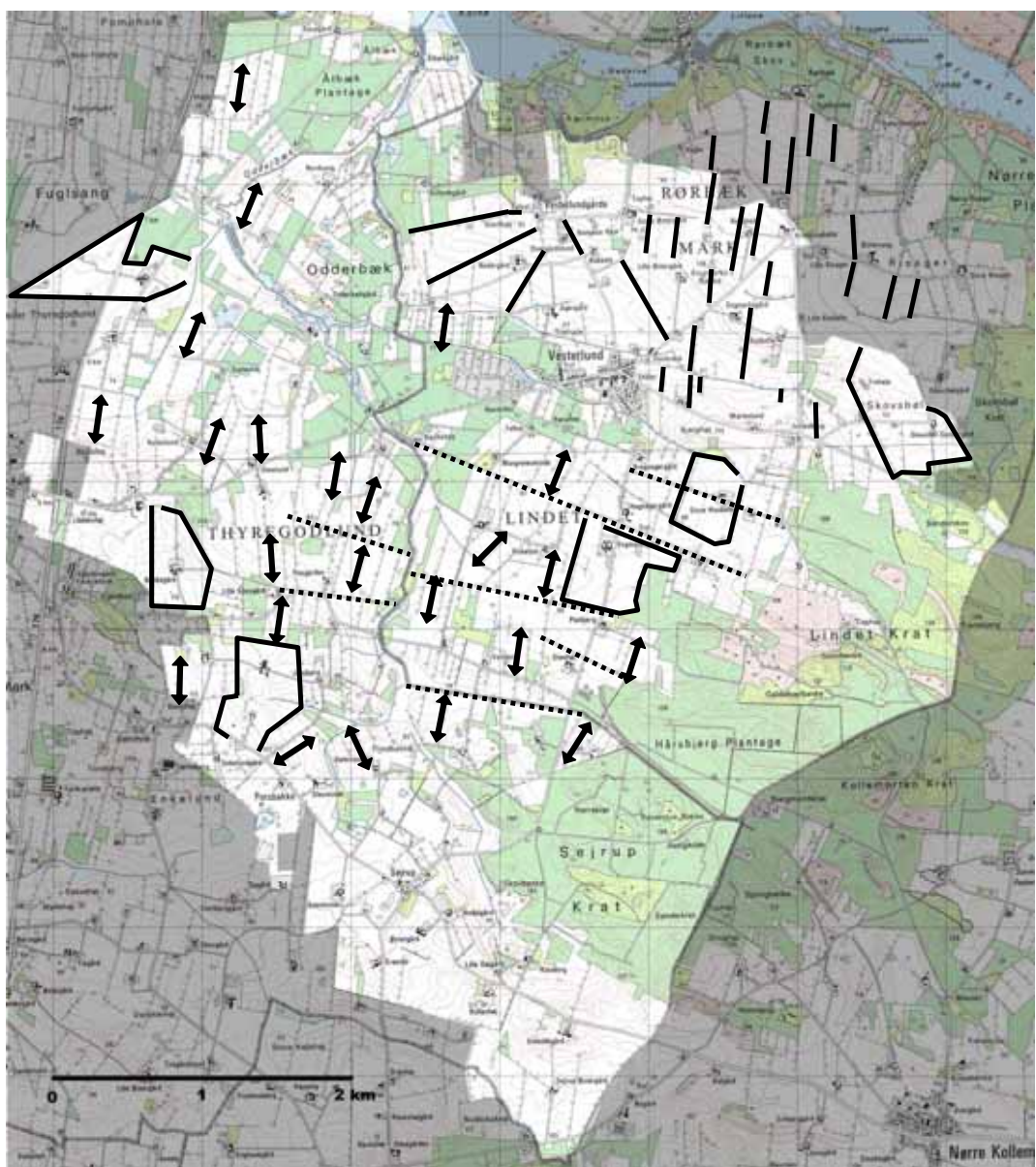
'-' angiver at der ikke blev spurgt til pågældende hegnstype men generelt til hegn.

De viste mønstre for hegns- og læplantning i Odderbæk afspejler områdets jordbundsforhold og kulturhistorie og bør som sådan fastholdes i videst muligt omfang. Det gælder først og fremmest stjerneudstyknungen omkring Vesterlundgårde og de nord-sydgående hegn ved Rørbæk Mark. Særligt vigtigt er det at sikre disse mønstre, hvor de tydeligt opleves i landskabet og ikke blot ses på kortet f.eks. udsigten op mod kirken som vist på nedenstående billede. Der er områder hvor vi anbefaler, at man skal være meget tilbageholdende med at plante træer. Dette gælder også hegn, se i øvrigt afsnittet om skov- og vildtplantninger.

Ved etablering og efterplantning bør der vælges vildtvenlige planter med bær og frugter, herunder frugttræer. I naturplaner for de enkelte ejendomme kan det indgå, at der udlægges frø- eller brakbræmmer eller harvede bræmmer langs hegnene – ligeledes af hensyn til dyrelivet. Specielt omkring levende hegn i forhold til vildt og trafik anbefales det ikke at lægge de levende hegn parallelt langs veje af trafik- og udsigtshensyn. Placeres de levende hegn vinklet i forhold til vejen vil det være en fordel ikke at lade hegnet gå helt ud til vejen da de sidste meter uden hegn øger trafiksikkerheden.

Figur 3.2.6 Udsigten fra Vesterlundvej op mod kirken understreges af de nord-sydgående hegn.

Figur 3.2.7 Forslag til hegnsplantning

Signaturforklaring

..... Overordnede ejendomslinier

— Karakteristiske hegn

↖ Retning for hegn på
ejendomme

3.3 Skov- og vildtplantninger

En drivende faktor for Odderbækprojektet har været den store interesse blandt områdets beboere for at skabe mangfoldighed og variation i landskabet. Med til dette hører også ønsket om, at arealerne fremstår frodige og smukke at se på. Fra den første pjece "Miljø- og naturforvaltningsprojekt i Odderbækområdet" over dialogmøder, borgermøder og de endelige lokale input til den kollektive naturplan har plantning og pleje af bevoksninger samt fremme af vilkårene for dyre- og plantelivet været på dagsordenen.

Bevoksninger af forskellig slags samt brakarealer (se næste afsnit) er landskabselementer som potentielt rummer meget store værdier. Omvendt kan de selv samme landskabselementer være en torn i øjet, hvis de ikke anlægges og plejes ordentligt. Mange bevoksninger (hegn, remiser småskove osv.) anlægges uden at der ofres den fornødne energi på at finde frem til den optimale placering og udformning eller på at udføre den nødvendige efterfølgende pleje og vedligeholdelse.

Figur 3.3.1 Rødgransbevoksning i opløsning. Foto Niels Faddersbøl.

Bevoksningerne kan derfor med tiden miste deres funktion i forhold til læ, dyreliv mv., og de risikerer at fremstå som "rod i landskabet" som f.eks. den viste rødgransbevoksning ovenfor. Ved en relativt begrænset pleje af bevoksningerne kan de dog bringes til at fungere igen samt fremstå smukkere i landskabet.

Tabel 3.3.1 Småplantningers potentiale og problemer i landskabet

	Biologi	Visuelle udtryk	Vand
Potentiale	Fremme mulighederne for naturen og vildtet	Skabe variation i landskabet. Fremhæve landskabets konturer og skabe landskabsrum	Sikre en bedre vandkvalitet for overfladevand og grundvand
Problemer	En uplejet bevoksning kan miste en stor del af sin værdi for dyrelivet	Kan ødelægge udsigter Kan fremstå som "rod i landskabet"	Uden en tæt undervækst mindskes bevoksningers erosionsbegrænsende effekt.

Omfang

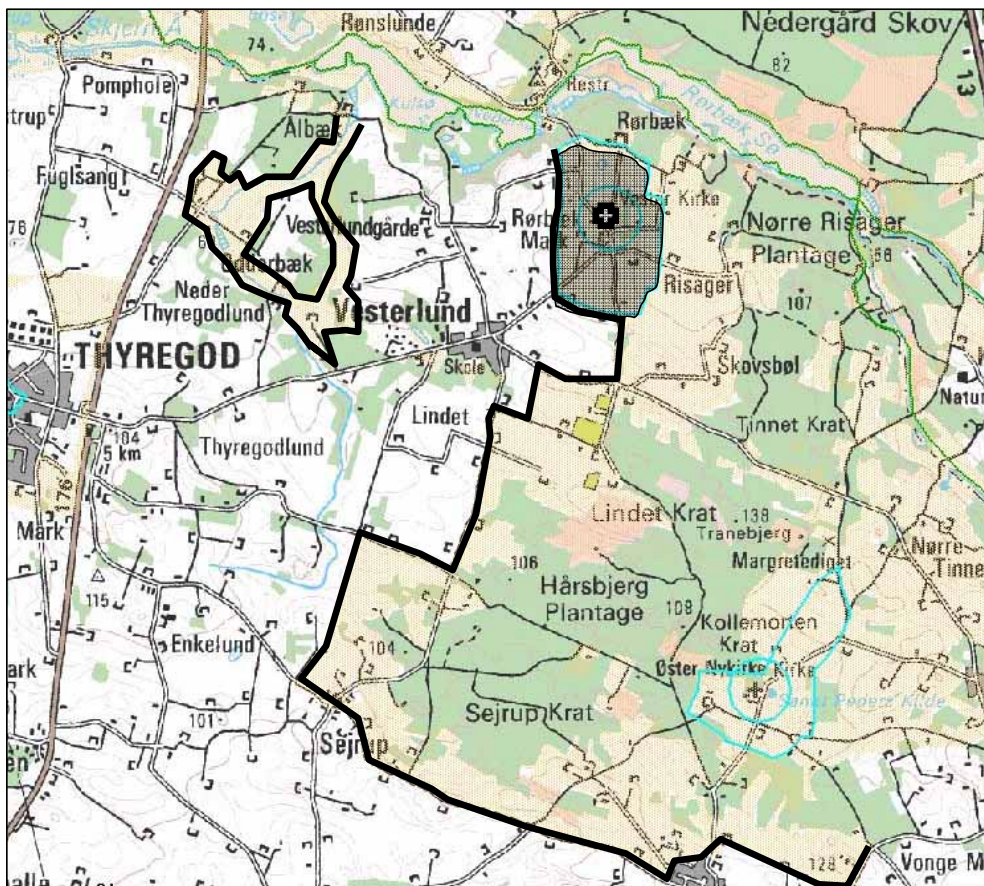
Som det ses af de tidligere afsnit sætter bevoksningerne i området i høj grad deres præg på landskabet. Skov dækker 30 % af arealet, juletræer og pyntegrønt dækker 2 % og hertil kommer et antal vildtplantninger samt mange km levende hegn. Odderbækområdet's jordbrugslandskaber er som beskrevet i afsnittet om landbrugernes planer og ønsker dynamiske (se tabel 2.5.2). Beplantninger er en væsentlig del heraf og omfatter halvdelen af de aktiviteter der er med til at forandre landskabet. De aktuelle tendenser er at:

- der plantes løvtræer i skove og hegn,
- der bliver færre 1-rækkede hegn til fordel for fler-rækkede hegn,
- det samlede antal meter hegn er stabilt med svag stigning,
- arealet med juletræer er stabilt med svag stigning og
- skovarealet er stigende.

Ser man på de eksisterende skovarealer er mange af dem for små til, at det er muligt at drive dem forstligt rationelt, og i interviewene blev kun 511 ha (68 %) af skovene angivet som forstligt drevne. Kriteriet for at skoven drives forstmæssigt er, at der tyndes regelmæssigt hvilket isoleret set er en ekstensiv drift. At hovedinteressen bag skovene på de 72 ejendomme med skov kun i ringe grad er afkast fra skovdrift ses også ved at den vigtigste årsag til at man ejer skov på 50 af ejendommene angives til at være natur, herlighed og rekreation. 26 har jagt som hovedinteresse. Kun på 19 ejendomme angives skovdrift som hovedinteressen, 17 angiver brænde (der kunne angives flere hovedinteresser).

Udpegninger og interesser

Der er områder, hvor det overordnet er ønskeligt at øge omfanget af bevoksninger for at tilgodese forskellige interesser i landskabet, mens der omvendt er steder hvor bevoksningerne vil være uønskede.

Figur 3.3.2 Vejle Amts udpegninger af arealer hvor skovrejsning er uønsket.

Bevoksninger uønskede

Vejle Amts udpegninger af områder, hvor skovrejsning er uønsket, er lokaliseret efter at bevare åbne rum omkring vigtige landskabstræk og elementer så udsigten bevares. I Odderbækområdet dækker dette over ådalen i den nordlige ende af Odderbæk, Vester Kirke og en zone langs krattene mod øst.

Ådalenes åbne rum og kirkernes fremtoning i landskabet er værdier, man generelt ønsker at bevare ved at friholde dem for bevoksninger. Omvendt er skovrejsning normalt ikke uønsket ved skove, men områderne langs krattene og skovene mod øst er af Vejle Amt udpeget til at være områder hvor skovrejsning er uønsket, fordi man ønsker at bevare det landskabelige indtryk af et samlet egekrat. I krattene arbejdes der

på at skabe større områder med egekrat og hede. Det er det landskabelige resultat heraf, man ønsker at sikre ved at fastholde landskabet åbent udenom krattene. Som det ses af figuren gælder dette hele vejen rundt om krattene - også på østsiden udenfor Odderbækområdet.

Den aktuelle dynamik vedrørende skovrejsning og fjernelse af skov både modarbejder og underbygger amtets udpegninger. I de områder hvor skovrejsning er uønsket er der fjernet skov i og ved Lindet Krat samt i Sejrup Krat. Der er planer om at fjerne yderligere skov ved og i Lindet Krat samt i Odderbækdalen. En del af det fjernede skov, der fjernes i krattene, fjernes som led i at retablere egekrat og hedearealer. Omvendt er der også plantet skov ved Lindet Krat og i Odderbækdalen. Der er planer om at rejse skov ved Lindet Krat og ved Sejrup samt også i Odderbækdalen.

Som supplement til amtets udpegninger anbefaler vi, at det er ønskeligt at friholde arealer for bevoksninger følgende steder:

- Hvor der er gode udsigtspunkter, figur 3.6.4.
- Hvor der er iøjnefaldende gravhøje, figur 3.5.5.

Som det ses i afsnit 2.5 Landbrugernes planer og synspunkter, mener hver femte lodsejer at der er steder, hvor der er sket forringelse ved plantninger f.eks. i form af fjernelse af udsigter og plantninger for tæt ved vandløb. Derfor er det vigtigt at koordinere placeringen af beplantninger for ikke at ødelægge for mange landskabelige værdier i området. At flere i undersøgelsen giver udtryk for, at der nu er plantet nok i Odderbækområdet understreger blot, hvor vigtigt det er, at fremtidige bevoksninger placeres rigtigt.

Bevoksninger ønskede

Som varierende element i forhold til dyrkningsfladen har næsten enhver bevoksning værdi. Derfor er det ofte ønskeligt at øge omfanget af bevoksninger, hvor man vil forøge et områdes værdi som levested for dyr og planter. Den ekstensivering, der opnås via beplantninger, kan desuden være ønskelig i forhold til overfladevand og vandindvindingsinteresser.

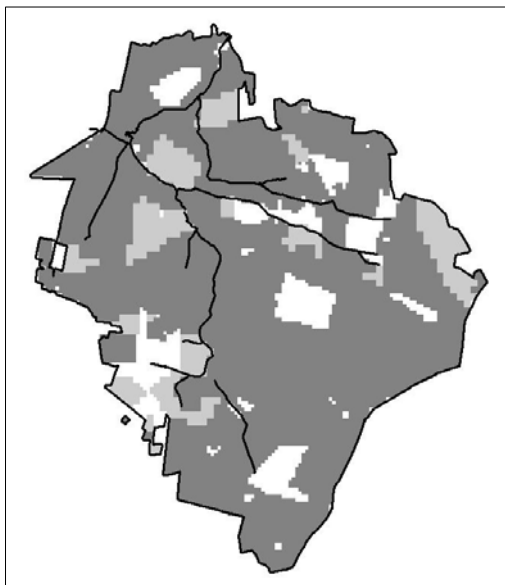
De områder hvor ekstensivering er ønsket og hvor beplantninger derfor som hovedregel er ønskede er:

- Amtets udpegnings af økologiske korridorer, figur 2.4.1
- Indvindingsoplande til de to drikkevandsboringer, figur 3.7.1
- Nitratfølsomme områder, figur 3.7.1
- Korridoren mellem de to løgfrøområder, figur 3.8.2
- Langs søer og vandløb generelt.

Det er ovenfor nævnt, at hver femte lodsejer mener, at der er sket forringelser ved plantninger. Omvendt mener hver fjerde at der er sket forbedringer i området ved plantninger, bl.a. ved at skabe læ.

Den konkrete måde, hvorpå beplantninger kan bidrage til forbedring for løgfrøer og langs søer og vandløb er dog ikke med i den kollektive plan. Her henvises til pjecer og lign.

Ud over forbedringer af landskabets naturindhold generelt kan beplantninger gavne jagten.

Som det ses er jagt en væsentlig interesse og der drives jagt på langt størstedelen af ejendommene:

På 68 ejendomme (78% af ejendommene) dækkende 2241 ha (88% af arealet) drives der jagt.

Det er hovedsagelig på de mindre ejendomme at der ikke drives jagt: Ud af de 19 ejendomme uden jagt er de 15 under 20 ha og de 9 under 10 ha.

Ingen af ejendommene er for små til at der kan drives jagt på dem i henhold til jagtloven. Men på de 6 mindste ejendomme må man ikke overdrage/udleje jagtretten.

Figur 3.3.3 Oversigt over arealer hvor der drives jagt.

På de mørkegrå arealer drives der jagt.

På de lysegrå drives der ikke jagt.

På de hvide områder har vi ikke data.

Anbefalinger i forhold til bevoksninger

Beplantningerne skal bidrage til at forbedre det visuelle indtryk af området dels ved at fremhæve landskabs-trækkene og dels ved at fremstå velplejede og frodige. Desuden skal de være med til at højne naturindholdet i landskabet ved deres placering og indhold. Vedrørende placering og omfang af bevoksninger i Oddebæk-området har vi derfor følgende anbefalinger:

1. Bevoksninger præger allerede landskabet væsentligt og det anbefales at være tilbageholdende med yderligere tilplantning. Dog er der stadigvæk steder, hvor tilplantning kan have en gavnlig effekt, men det er vigtigt at koordinere placeringen af landskabelige hensyn.
2. Der bør ikke plantes træer, hvor skovrejsning er uønsket, hvor der er udsigter eller iøjefaldende gravhøje da landskabets fremtræden hurtigt kan forringes ved sådanne plantninger.
3. Endvidere anbefaler vi, at man planter i de økologiske korridorer, i indvindingsoplandene til de to drikkevandsboringer, i de nitratfølsomme områder, i korridoren mellem de to løgfrøområder og langs søer og vandløb.
4. I områder hvor ekstensivering af landbrugsdriften er ønskelig (pkt. 3), men hvor vi anbefaler, at der ikke skal plantes træer af landskabelige hensyn (pkt. 2) anbefaler vi, at man ekstensiverer uden at plante træer via brak, vedvarende græs osv.

I forhold til ådalens afgrænsning er bevoksningerne behandlet i afsnit 3.1.

De anbefalinger vi har til pleje bevoksninger og brakarealer (næste afsnit) ligger på linje med dem som vildt-konsulent Niels Faddersbøl fra det tidligere Palsgård Statsskovdistrikt fremlagde på vandløbslaugets generalforsamling 2002. Essensen er at det ofte er muligt at komme langt ved relativt små indgreb på de enkelte ejendomme. Men der er også muligheder for at løfte dele af arbejdet i flok og udnytte fællesskabet i den kollektive naturplan.

De mulige tiltag for gennem pleje at sikre smukke og funktionelle bevoksninger gennemgås kun kort og der henvises til pjecer mm. for yderligere vejledning i forhold til specifikke formål, se bilag C.

Små beplantninger skal plejes løbende for at bevare deres funktion og frodige udtryk. Dette gælder især flerrækkede levende hegn, vildtremiser og helt små skove. Overordnet gælder at man skal sikre at der findes et busklag eller at træerne har grene helt ned til jorden. Man skal derfor være opmærksom på at især skyggetræarter ikke bliver for store og skygger undervæksten ned.

For at sikre vildtvenlige skove og vildtremiser er kodeordet afveksling. Mellem løv og nål, åbne og lukkede områder, våde og tørre områder osv. skal afløse hinanden i en mosaik. Det er vigtigt at skabe tætte kerneområder med læ. Disse skabes ved nyplantninger af nål eller løv/nål. Når disse efter 10-20 år bliver åbne i bunden duer de ikke mere som kerneområder. Perioden kan forlænges ved at tynde så træerne vedbliver at være tætte i bunden. Omvendt skal der også være lysåbne arealer i skoven i form af brandbælter, brede vognspor osv. Ved at plante træer og buske i et bælte udenpå skoven kan man omdanne en plantning i opløsning til en mere frodigt udseende og vildtvenlig bevoksning. Fæld træerne om vinteren så vildtet kan spise knopperne.

3.4 Brakarealer

Braklægningsplanen, som blev indført i 1990'erne for at begrænse landbrugsproduktion i EU, er en obligatorisk udtagning af omdriftsarealer for alle landbrug over 17,62 ha der modtager hektarstøtte. Fra begyndelsen af har braklægningsplan haft en dårlig klang i brede landbrugskredse. Dette er bl.a. begrundet i, at der på brakarealer kan etableres sig en ukrudtsflora, som man traditionelt har gjort en stor indsats for at bekæmpe. Hertil kommer besværet med det til tider indviklede regelsæt, der følger med brakordningen. I Odderbæk-området er der således, som det ses i afsnittet om landbrugernes planer og synspunkter, flere landmænd der fremhæver brakmarker som en forringelse. Men der er rige muligheder for at etablere og pleje brakarealer, så de bliver gode habitater for dyrelivet. Hertil kommer, at man ved at supplere eksisterende småbiotoper med hensigtsmæssigt udlagte brakarealer og andre former for randzoner yderligere kan forbedre levevilkårene for dyr og planter.

I Danmark har man traditionelt ikke udnyttet de potentialer der har været i brakordningerne, men i de senere år er der dog kommet stadig mere fokus på dette emne. Der er bl.a. gennemført et projekt via innovationsmidler fra Direktoratet for Fødevareerhverv om "brakarealer som økonomisk, biologisk og æstetisk ressource". Formålet er at sætte fokus på de natur- og vildtvenlige muligheder, der er i placeringen og udformningen af brakarealer. Der foreligger en rapport fra projektet med generelle anbefalinger og præsentation af en række braklægningsforsøg (Christensen et al. 2003). Projektet er et samarbejde mellem Danmarks Miljøundersøgelser, Sjællandske Familielandbrug, Dansk Jordbrugsforskning, Danmarks Jægerforbund og Djursland Landboforening.

Tabel 3.4.1 Brakarealers potentiale og begrænsninger i landskabet

	Biologi	Visuelle indtryk	Andre funktioner
Potentiale	Mulighed for natur- og vildtpleje	Kan skabe variation.	Som bræmme omkring søer og vandløb kan brakarealer sikre en bedre vandkvalitet. Kan sikre grundvandet Kan anvendes til at skabe adgang i landskabet via "adgangsbrak"
Begrænsninger	En uplejet brakmark kan miste en stor del af sin biologiske værdi	Uplejede brakmarker kan få et rodet udtryk og indeholde arter man ikke bryder sig om	Uden et tæt bunddække begrænses brakarealers erosionsbegrænsende effekt. Konflikter mellem besøgende og vildtet. Opblomstring af ukrudtsarter kan skabe problemer for de omgivende marker.

Omfang

I Odderbækområdet er betydelige arealer udlagt til brak. Af 1430 ha omdriftsareal var 175 ha i 2002 braklagt, hvilket svarer til godt 12 %. 136 ha var udlagt som permanent brak. Brakarealerne er fordelt på 36 ejendomme og er fordelt jævnt ud over området - dog er der udlagt særligt store brakarealer i området mellem Odderbæk og Lindet bæk. Lodsejere med mindre end 50 % indtægt fra landbruget er den gruppe der braklægger mest.

Hektarstøtteordningens regler for brakmarker

For at få hektarstøtte, når man braklægger, skal man overholde hektarstøtteordningens regler. Ifølge Direktoratet for Fødevareerhverv (2003) er der en række tiltag man må gennemføre for at tilgodese dyre- og plantelivet:

- Brakarealet skal normalt have en mindstestørrelse på 0,30 ha og være mindst 20 m bredt i mindst halvdelen af sin længde. Mindre afgrænsede lodder kan braklægges, men skal under alle omstændigheder være mindst 20 m brede i mindst halvdelen af sin længde.
- Brakarealer som randzoner langs søer og åbne vandløb skal have en størrelse på minimum 0,10 ha og være mindst 10 m brede.
- En barjordsstribe på op til to meter omkring et brakareal må etableres og friholdes mekanisk.
- Det er tilladt at holde plantedækket kort ved jævnlig slåning herunder som striber.

- Hvis plantedækket ikke holdes kort må der ikke slås fra 1. maj til 30. juni.
- Såning med vildt- og bivenlige plantearter (også eftersåning med harvning).
- Etablering af op til 6 m brede vildtstriber dækkende op til 10 % af arealet (også eftersåning med harvning).
- Det er tilladt at etablere krat.

I SFL-områder vil hele omdriftsarealet på en ejendom kunne udlægges som brak. Udenfor SFL-områder kan op til 21,6 % af omdriftsarealet udlægges til brak. Det er af Vejle Amt foreslået at hele vandoplandet til Oddebæk udpeges til SFL-område fra 2004.

Som det fremgår af ovenstående er der altså gode muligheder for at tilgodese vildtet på de 175 ha braklagte arealer i Oddebækområdet.

"Udtagne arealer" som i modsætning til braklægning aftales mellem amt og lodsejer minder i sin udformning om permanent braklægning, men der kan der godt ligge andre vilkår i aftaler om "udtagne arealer".

Anbefalinger i forhold til brakarealer

Som nævnt i afsnittet om bevoksninger ligger vores anbefalinger på linje med dem som vildtkonsulent Niels Faddersbøl fra det tidligere Palsgård Statsskovdistrikt fremlagde til vandløbslaugets generalforsamling i efteråret 2002. Også i dette afsnit gennemgås de mulige tiltag overordnet, og der henvises til pjecer, rapporter osv. til mere indgående vejledning – jvf. bilag C.

De to væsentligste muligheder, der er for at skabe værdifulde brakarealer, ligger i lokaliseringen og plejen af brakarealerne.

Pleje

Det anbefales at:

- Udnytte plejemuligheder i vejledningen til hektarstøtteordningen.
- Kontakte amtet for at høre nærmere om muligheden for at lave aftaler om udtagne arealer.

Placering

Det anbefales at:

- Lokalisere brakarealer som randzoner omkring småbiotoper for at øge kvaliteten af disse.
- Ved beplantninger at lægge brakken mod syd, hvor der er mest varme.
- Lokalisere større brakarealer i de områder, hvor det er ønskeligt at ekstensivere arealanvendelsen f.eks. i de udpegede økologiske korridorer se figur. 2.4.1, i indvindingsoplandene til de to drikkevandsboringer figur 3.7.1, i de nitratfølsomme områder figur 3.7.1, i korridoren mellem de to løgfrøområder figur 3.8.2, omkring søer og vandhuller generelt, i ådalen figur 3.1.10-12. og i de kulturhistoriske beskyttelsesområder figur 3.5.2.

Koordination

Ved pleje af brakarealer kan der samarbejdes om brug af maskiner og redskaber. Desuden er det en god ide at koordinere braklægningen, således at man sikrer, at der konstant er placeret brakarealer op ad småbiotoper, der deles af flere lodsejere. Jagt er som nævnt en meget udbredt interesse i området. Da braklægningen kan forbedre forholdene for vildtet væsentligt, er der gode muligheder for at skabe samarbejde mellem jagtinteresserede.

3.5 Kulturhistoriske interesser i landskabet

Introduktion

De kulturhistoriske interesseområder i landskabet omkring Oddebækken repræsenteres først og fremmest ved de synlige dele af kulturarven, der afspejler menneskelig bebyggelse og udnyttelse af området. De fordeler sig på stort set alle historiske perioder og afspejler dermed en tidsdybde der rækker mere end 6000 år tilbage. Selvom landskabet har haft forskelligt fremtrædelse igennem dette lange tidsspand, har mennesket gennem generationer tilpasset sig området og formet det efter behov. Sporene udgør derfor det kit der binder landskab og mennesker sammen i fortid og nutid. Dermed giver de også mulighed for at gå på opdagelse i historien samtidig med, at de kulturhistoriske spor i dag rummer store landskabelige værdier.

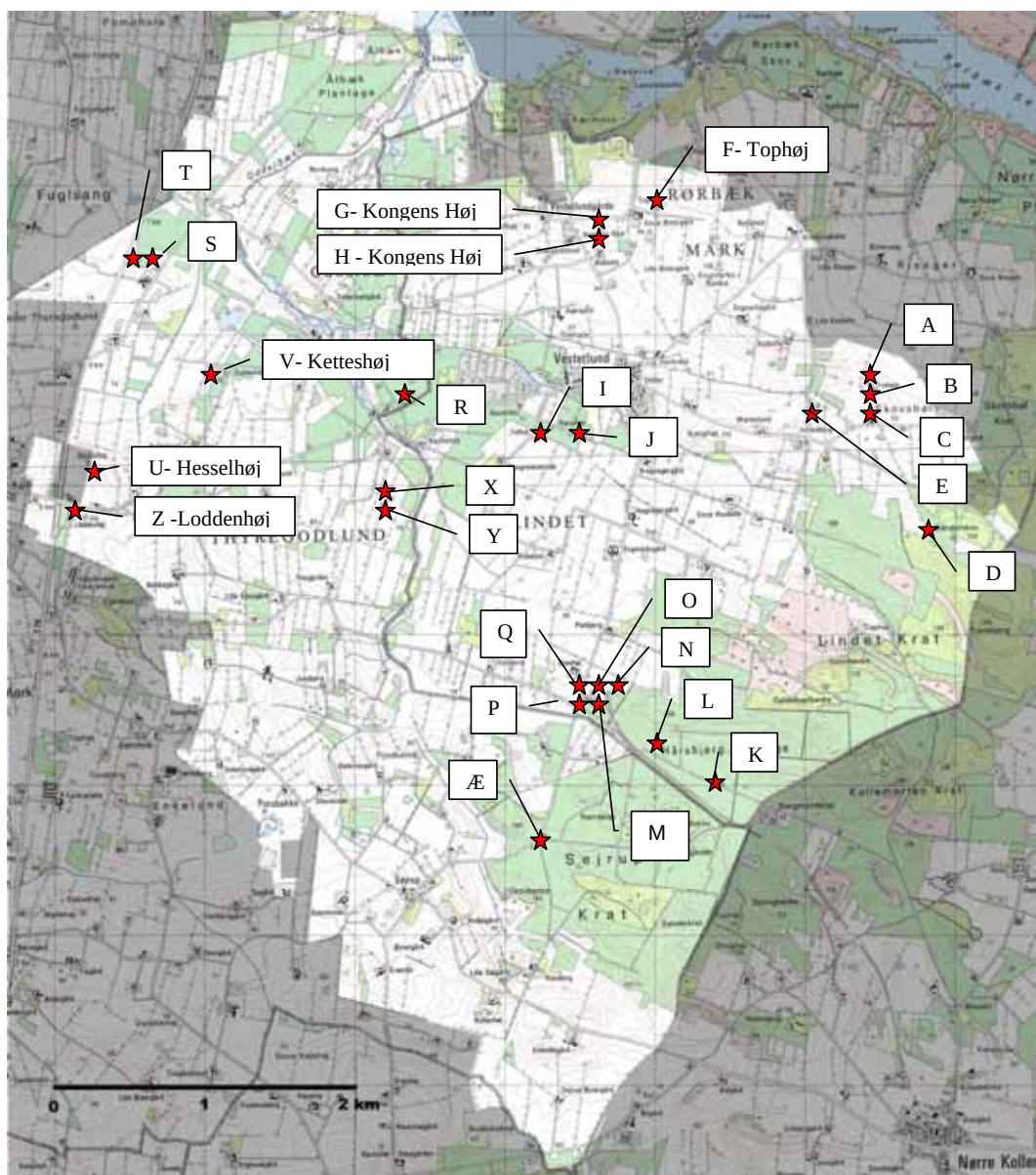
Fortidsminder og kulturmiljøer

De ældste synlige kulturhistoriske spor udgøres af gravhøjene, figur 3.5.1. Indenfor området drejer det sig om 26 gravhøje, der fordeler sig i henholdsvis det åbne landbrugslandskab (20 stk.) og i plantage (6 styk). Fra nyere tid er sporene mere varierede enkelte steder med hele kulturmiljøer bevaret, såsom Thyregod præstegård og Vesterlund stationsby som de mere markante eksempler, figur 3.5.2. Samtidig ses også flere enkeltelementer der afspejler markante historiske begivenheder i området såsom helligkilden ved Sejrup Krat og mindelunden fra Anden Verdenskrig i udkanten af Vesterlund stationsby. Der findes imidlertid også mange kulturhistoriske elementer i Oddebækområdet, der ikke længere er synlige i landskabet. Det drejer sig primært om nedpløjede og udgravede gravhøje, samt om bopladser og gravpladser fra hele oldtiden. De fortidsminder, man især har kendskab til, er de mange gravhøje fra bondestensalderens enkeltgravskultur (ca. 2800 – 2300 f.v.t). Den arkivalske gennemgang af Nationalmuseets sognebeskrivelse viser at en stor del af de små lave høje blev undersøgt allerede i slutningen af 1800 tallet, i forbindelse med museets egne undersøgelser. Af arkivgennemgangene fremgår det også, at spor af bebyggelse og gravpladser fra jernalderen findes koncentreret i området ved Rørbæk mark og ved Rosenlund.

Lokale informationer

Herudover findes også andre spor i landskabet, der tager afsæt i lokale lodsejeres viden og interesse for lokalhistoriske forhold, figur 3.5.3. Således går en lokalitet nær Oddebæk mose under navnet "Æ stæld". Den menes at have fungeret som en lokal tilflugtslejr for lokalbefolkningen i forbindelse med de urolige tider i 1600 tallet. (Krusborg 1980: 89). I forbindelse med et allieret minelægnings operation under anden verdenskrig, blev en engelsk Lancaster nedskudt over Vesterlund natten mellem den 21 og 22 maj 1944. Der er anlagt en mindelund for besætningen lige uden for Vesterlund. (Kristensen et al. 1988:361).

Flere lodsejere har udpeget gårdtomter, stianlæg, brønde, stenkister og jorddiger på deres bedrifter, figur 3.5.3. Selvom mange af disse udpegninger stemmer overens med den eksisterende arkivalske viden, er der alligevel flere, som falder udenfor de generelle registreringer. Det er typisk mere ydmyge anlæg såsom postruten nord for Sejrup, en gammel lerovn ved Enkelundsgårde eller kendskabet til en hestegang sydøst for Fuglsang. Samtidig har flere landmænd udpeget områder hvor de i forbindelse med markarbejde er stødt på potteskår og sorte pletter. Det er især i to markante områder, nemlig omkring gården Rosenlund og flere steder omkring Rørbæk mark hvor fund af urner og mørke pletter på markerne syd for Vesterlundgårde, nord for Tophøj samt ved Engemarksgård indikerer et større bopladsområde.

Figur 3.5.1 Fortidsminder i Odderbækområdet

Signaturforklaring

Enkeltstående synlige fortidsminder udvalgt efter Nationalmuseet/DKC

Bogstaverne henviser til kataloget over fortidsminder, jvf. Bilag B

Amtslige kulturmiljø udpegninger

I forbindelse med udarbejdelse af Vejle Amts regionplan 2001-2013, har amtet udpeget en række kulturmiljøer og kulturhistoriske interesseområder i Oddebækområdet. De udpegede områder omfatter delelementer af kulturarven fra oldtid til i dag (figur 3.5.2). (Kulturhistoriske Beskyttelsesområder i Vejle amt, 1999)

De amtslige udpegninger udgøres for Oddebækrådets vedkommende af:

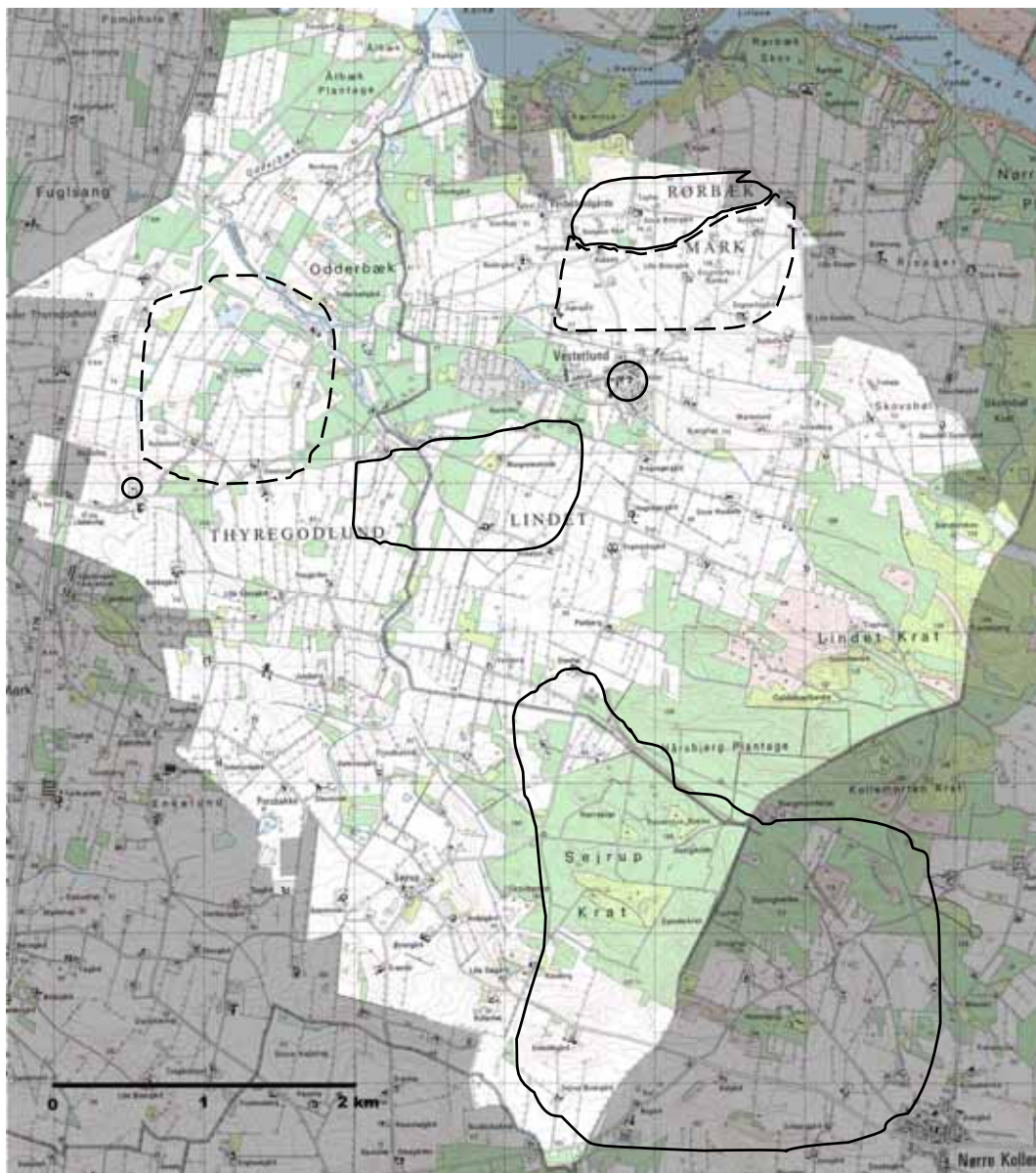
- Rørbæk mark
- Området mellem Thyregodlund og Lindet
- Den centrale del af Vesterlund stationsby
- Thyregod præstegård

Områderne er, for de ældste tiders vedkommende, udpeget på grund af den store tilstedeværelse af synlige og ikke synlige gravhøje. De og deres omgivelser er udpeget, fordi de er sårbare overfor terrænændringer og beplantning i form af skov eller levende hegn (Vejle amt 1999). Med hensyn til nyere tid er den centrale del af Vesterlund udpeget, fordi den ældre bebyggelse afspejler andels- og afholdsbevægelsen i slutningen af 1800 tallet og det moderne tids gennembrud med jernbanens anlæggelse i 1929 (Aagesen 1949). Stationsbyen er udpeget, fordi de ældre huse er sårbare overfor arkitektoniske eller omgivelsesændringer der kan sløre den kulturhistoriske fortælleleværdi. Thyregod præstegård er omfattet af den kulturhistoriske udpegning, idet den udgør en arkitektoniske helhed samtidig med at den er rummer informationer af national betydning (Grundtvigs hjem i en årrække). Årsagen til gårdens udpegning skyldes stedets sårbarhed overfor arkitektoniske ændringer og ændringer i omgivelserne der vil kunne ændre helhedsbilledet af gården (Vejle Amt 1999).

Forslag til supplerende udpegning af kulturhistoriske beskyttelsesområder

Hvis man skulle supplere de amtslige udpegninger med henblik på at beskytte den del af kulturarven der ikke er umiddelbar synlig, foreslår vi at tilføje:

- Området ved Thyregodlund omkring gården Rosenlund, hvor der jævnligt stødes på fortidsminder i form af regulære gravpladser og bebyggelsesspor.
- Området ved Rørbæk mark udvides til også at omfatte det syd for liggende område lille Østergård og Engmark Banke idet der her også er gjort fund af bopladser fra jernalderen.

Figur 3.5.2 Amtslige kulturmiljøudpegninger

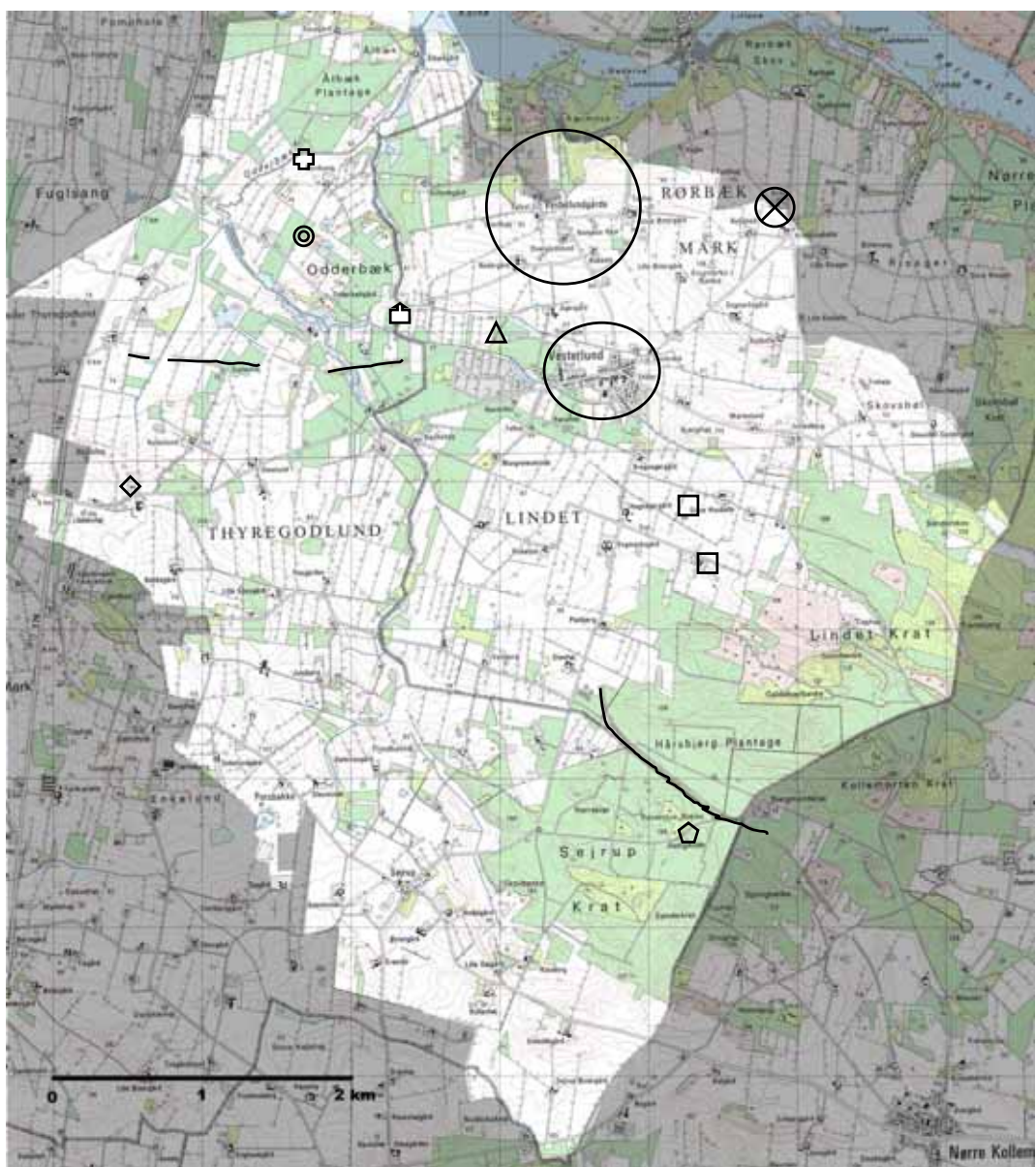
Signaturforklaring

Eksisterende kulturhistoriske beskyttelsesområder udpeget af Vejle amt

Forslag til supplerende udpegning af kulturhistoriske beskyttelsesområder

Figur 3.5.3 *Middelalder og nyere tids spor*

Signaturforklaring

○	Hele kulturmiljøer	◇ ⊗ ⬠	Præstegård, kirke, helligkilde
△	Flyvergrav, Anden Verdenskrig	□	Lokalt udpegede gårdstomter mv.
⊙ ⊕ ⬠	Formodet tilflugtssted "æ stald", vadested, sten-kiste	—	Jernbanetracé

Forslag til pleje af udvalgte fortidsminder

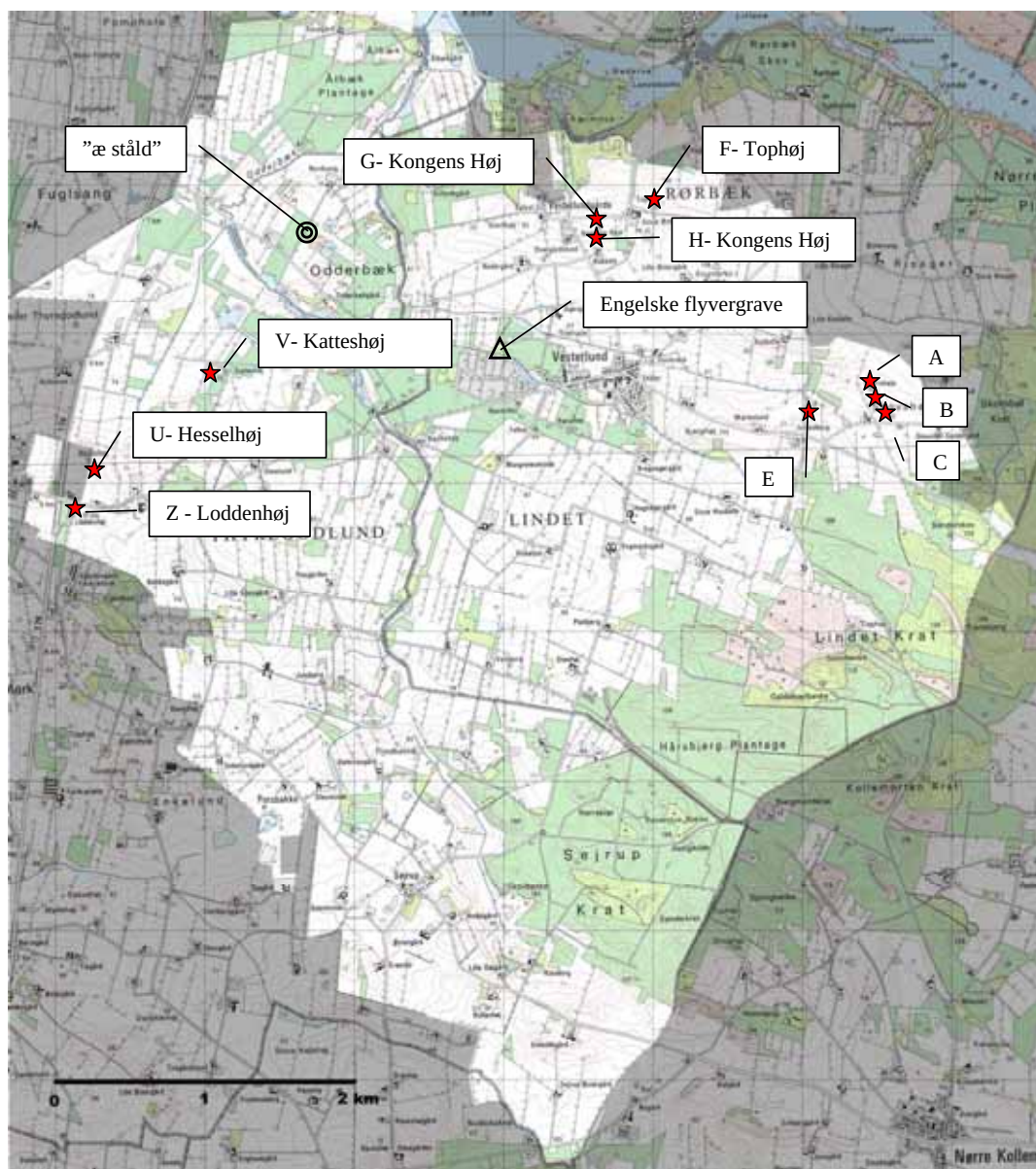
Med udgangspunkt i eksisterende, synlige fortidsminder, kan man, ved at pleje en række af disse, højne Odderbækområdet landskabelige værdi og synliggøre landskabets historiske dybde. I forbindelse med undersøgelsen udpegede de lokale lodsejere en række fortidsminder, som efter deres opfattelse burde omfattes af en eller anden form for pleje. Det drejer sig om højene Loddenhøj, Hesselhøj, Kongens Høje og Trehøje (højene A,B og C). Hertil skal tilføjes anlægget "æ stæld" der er et ikke dateret anlæg fra nyere tid. Man kan med fordel tilføje Katteshøj, Tophøj og højen ved Justenborg (høj E), samt mindelunden ved Vesterlund Stationsby, jvf. figur 3.5.5. De valgte fortidsminder har flere fællestræk: De er beliggende tæt til de større offentlige veje og dermed synlige for en større offentlighed. De kan integreres i de eksisterende planer for den kollektive naturplan for Odderbækområdet. Hvad angår de samlede kulturmiljøer, her især Vesterlund Stationsby, er disse allerede udpeget af Vejle amt som kulturhistorisk beskyttelsesområde og bør derfor omfattes af en mere omfattende og selvstændig undersøgelse, der kan tydeliggøre stationsbyens anlæg.

Forslag til praktiske tiltag

De lokalt udpegede kulturhistoriske elementer, suppleret med de foreslåede, kan med fordel plejes således, at de fremtræder mere synligt i landskabet. En sådan plejeproces hvor der foretages en førstegangspleje kan eventuelt udføres på et udvalgt fortidsminde i et nært samarbejde med Vejle amt, hvor man sammen kunne lave en workshop omkring plejetiltag. Vejle amt har tilkendegivet, at man gerne vil deltage i et sådant tiltag. (Mundtlig oplysning ved amtsmedarbejder Gert Hougaard Rasmussen). I forbindelse hermed kunne man arrangere en kulturhistorisk gennemgang, eventuelt i samarbejde med det ansvarlige kulturhistoriske museum og et besøg til de øvrige fortidsminder, der er udpeget til pleje. Hvor det er ønskeligt kan man med fordel vælge at etablere offentlig adgang (se afsnittet om adgang i landskabet). For de områder, hvor der er stærke indikationer på bopladser og gravpladser under pløjelaget, kan man med fordel overveje af udføre skånsom jorddrift med henblik på at beskytte den ikke synlige kulturarv. Herudover kan der med fordel udarbejdes en kulturhistorisk folder hvor områdets kultur- og naturhistorie præsenteres.

Figur 3.5.4 Katteshøj

Figur 3.5.5 Forslag til pleje af udvalgte fortidsminder

Signaturforklaring

- ★ Forslag til pleje af fortidsminder
- ⊙ Lokalt tilflugssted
- △ Flyvergrav

Bogstaverne henviser til kataloget i bilag B

3.6 Adgangsmuligheder i landskabet

Det er forfatterens indtryk, at mulighederne for at færdes i landskabet er mere vidtgående end mange i Od-derbækområdet regner med. Derfor begynder dette afsnit med en gennemgang af de gældende regler for at klarlægge, hvor man som gående eller cyklende kan færdes uden at skulle indhente tilladelse.

Lovgrundlaget for adgangen til landskabet

Offentlighedens adgangsmuligheder til naturen er til stadighed blevet udvidet fra den første lov om naturfredning kom i 1917. Adgangsmulighederne er sidst blevet udvidet i forbindelse med Naturbeskyttelsesloven i 1992, og i folketingssamlingen 2003/2004 er der yderligere udvidelser på vej. Adgangsbestemmelserne er blevet til ved en afvejning mellem to hovedhensyn: hensynet til befolkningens rekreative behov og mulighederne for at stifte bekendtskab med naturen på den ene side og på den anden side hensynet til ejendomsretten og en række funktioner knyttet til jordbrugsdrift, jagt mv. (Moe 2000).

Tabel 3.6.1 Adgangsmuligheder til naturen til fods og på cykel

	Færdsel til fods*	Færdsel udenfor veje og stier	Cykling	Ophold	Afstand til beboelse ved ophold
Private skove	Tilladt på stier og anlagte veje	Forbudt	Tilladt på anlagte veje og befæstede stier	Tilladt	150 m. Gælder også for driftsbygninger
Private udyrkede arealer	Tilladt hvis arealet ikke er hegnat	Tilladt hvis arealet ikke er hegnat	Tilladt på anlagte veje og befæstede stier	Tilladt	150 m. Gælder også for driftsbygninger
Offentlige skove	Tilladt	Tilladt	Tilladt på veje og stier	Tilladt	50 m.
Offentlige udyrkede arealer	Tilladt	Tilladt	Tilladt på anlagte veje og befæstede stier	Tilladt	Ingen mindsteafstand
Anlagte veje og befæstede stier i det åbne land	Tilladt		Tilladt	Forbudt	

**Hvor det er tilladt at færdes til fods må man medbringe hunde i snor, trække med cykler, medbringe barnevogne og (el-)kørestole samt samle bær, svampe, mos, blomster mv. til eget forbrug.*

Kilde: Naturbeskyttelsesloven lovbekendtgørelse nr. 85 af 4. februar 2002 kapitel 4 samt Bekendtgørelse nr. 842 af 4. september 2000 om offentlighedens adgang til at færdes og opholde sig i naturen.

Som det ses af tabellen er adgangsmulighederne generelt langt mere udvidede på offentlige arealer end på private arealer. Adgangsmulighederne bestemmes bl.a. af hvilken befæstningsgrad vejene og stierne har samt om arealerne fremtræder udyrket. For at give en fornemmelse for, på hvilke arealer det er tilladt at færdes, er lovens centrale definitioner gennemgået i det følgende.

Stier, anlagte veje og befæstede stier

Stier og anlagte veje defineres i loven som etablerede færdselsbaner i modsætning til midlertidigt synlige spor efter kørsel samt dyreveksler. Befæstede stier er f.eks. befæstet med stabilgrus og dermed mere robuste end ikke-befæstede stier.

Udyrkede arealer

Det er vegetationens sammensætning, der konkret afgør om et areal efter Naturbeskyttelsesloven betragtes som værende udyrket. Ifølge Vejledning til Naturbeskyttelsesloven (1992) skal dyrkning forstås meget bredt. Næsten enhver indsats for at forøge vækstresultatet på et areal gør det til et dyrket areal f.eks. gødskning og sprøjtning. Derimod er et areal ikke nødvendigvis dyrket, fordi der græsses. Typiske udyrkede arealer er hede, mose, eng og vedvarende græs. Mange §3-arealer vil derfor være udyrkede arealer.

Braklagte arealer betragtes som en del af dyrkningsarealet, hvis brakken er en del af sædskiftet. Hvis arealet er braklagt i en længere årrække og ikke plejes vil vegetationsudviklingen på arealet efter nogle år højst sandsynligt betyde, at arealet kan betragtes som udyrket, dvs. være omfattet af Naturbeskyttelseslovens adgangsmuligheder.

Der er kun adgang til privatejede udyrkede bræmmer langs søer og vandløb, hvis de grænser op til arealer, der i forvejen er åbne for offentlighedens adgang.

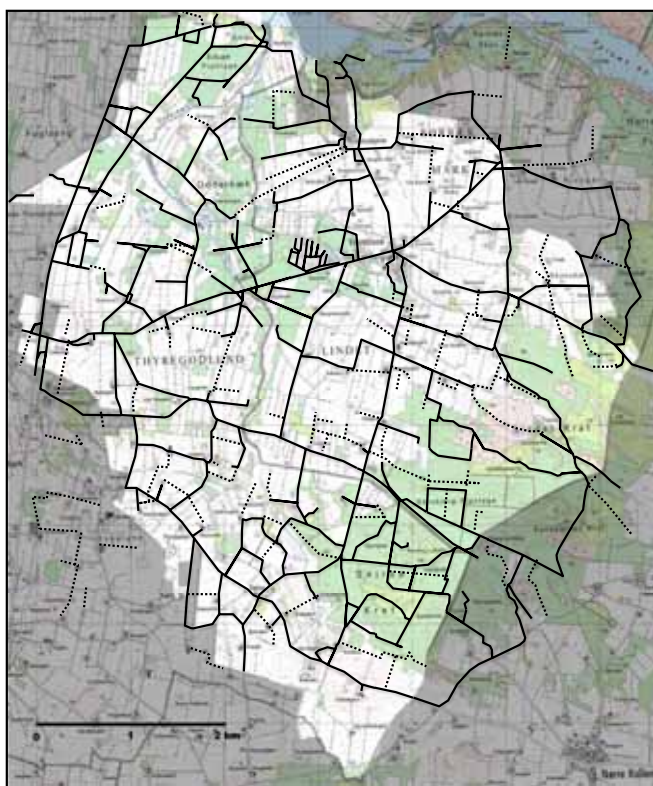
Udvidelse af adgangsmuligheder til naturen

Adgangsmulighederne til naturen bliver som nævnt højst sandsynlig udvidet i folketingsåret 2003/04. Der er indgået en aftale mellem Miljøministeren, Landboforeningerne, Friluftsrådet, Dansk Skovforening og Danmarks Naturfredningsforening den 13. november 2002 (www.friluftsradet.dk/files/pdf/adgangsftale.doc). Indholdet i aftalen bliver fremsat i folketinget som forslag til revision af Naturbeskyttelsesloven. For gående og cyklister er følgende udvidelser:

- Mulighederne for nedlæggelse af veje og stier i skove og i det åbne land begrænses.
- Alle veje og stier i skove og i det åbne land åbnes for adgang for gående,
- For cyklister åbnes dog kun stier der fremtræder egnede for "for almindelige cykler".
- Der gives adgang for gående færdsel og ophold på arealer der er let tilgængelige og ligger i umiddelbar nærhed af skovens veje og stier.
- Der gives adgang til hegnede udyrkede arealer uden græssende husdyr.

Uskadelig færdsel

Man skal være opmærksom på, at lovgivningen har til sigte at sikre privatlivets fred for lodsejeren og ikke mindst sikre at lodsejeren ikke lider økonomiske tab ved færdslen. Begrebet uskadelig færdsel er derfor en god rettesnor for dem, der færdes i landskabet på anden mands jord.

Figur 3.6.1 Fjernede og eksisterende veje.

- Eksisterende vej
- Vej fjernet 1950-2002

De fysiske adgangsmuligheder i landskabet

Juridisk er mulighederne for at komme ud i landskabet som nævnt blevet udvidet. Til gengæld er mange af adgangsvejene i landskabet blevet fjernet. Ser man på de eksisterende veje og sammenligner med et kort fra 1950 er billedet tydeligt. Antallet af veje er faldet, og det er de små veje der er fjernet.

Fjernelsen af markveje har betydning for de rekreative færdselsmuligheder. Det samlede antal km vej er ikke faldet drastisk, men de veje, der er fjernet er typisk de små, hvor der ikke er nævneværdig biltrafik. Som det ydermere ses på kortet er flere rundtursmuligheder forsvundet.

Fjernelse af veje i området ser dog ud til at være stoppet. De sidste fem år er der etableret ca. 1300 m markvej mens der kun er fjernet ca. 150 m. Og indenfor de næste fem år har to ejendomme konkrete planer om at etablere markveje, mens en ejendom har planer om at sløjfe en markvej.

Ser man på de private udyrkede arealer, er udbredelsen faldet betydeligt på landsplan de sidste 100 år. Dette gælder også for Oddebækområdet. I Oddebækdalen var det samlede eng- og hedeareal meget mere omfattende for 100 år siden, som det ses i analysen af Oddebækdalen. De private udyrkede arealer har dog ikke så stor betydning

for de rekreative muligheder som veje og stier, da folk traditionelt overvejende færdes på veje og stier samt offentlige arealer. Der er derfor ikke lavet kort over udviklingen i udbredelsen af private udyrkede arealer fra 1950 til nu.

Erfaringer med og synspunkter på færdsel i Odderbækområdet

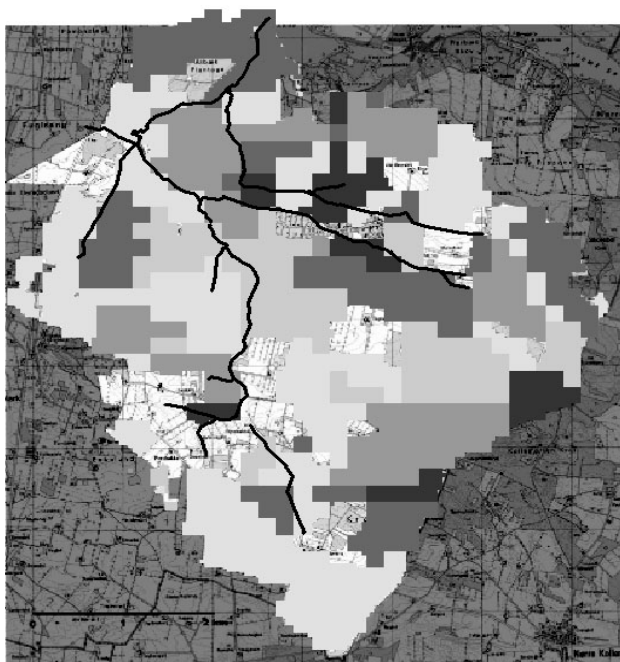
Beliggende i hjertet af Midtjylland præges området ikke af den massive turisme, der karakteriserer kystregionerne. Ej heller kan området siges at ligge bynært. Odderbækområdet ligger dog mod øst og nord som nabo til landskaber, der i kraft af deres naturindhold og landskabelige variation er attraktive og derfor har en særlig værdi for friluftslivet. Disse landskaber rummer Skjernåens og Gudenåens udspring, historisk vigtige egekrat og ikke mindst Hærvejen. I regionalplan for Vejle Amt er disse landskaber udpeget som regionalt værdifulde landskaber.

Ud fra områdets beliggenhed antages det, at hovedparten, som bruger området rekreativt, vil være lokale. Den typiske besøgende udefra vil nok være på gennemfart, på vej til eller fra de nærliggende værdifulde landskaber, f.eks. via de regionalt udpegede stier og cykelruter.

Man kan få et indtryk af omfanget af den rekreativ færdsel via lodsejernes erfaringer med den rekreative færdsel.

Tabel 3.6.2 Lodsejernes erfaringer med rekreativ færdsel

Ulemper forbundet hermed?	Oplever du at friluftsfolk færdes på din ejendom?						
	Aldrig	Sjældent	Månedligt	Ugentligt	Dagligt	<i>I alt</i>	%
Ingen	41	13	13	9	4	80	92
Økonomiske tab	0	0	0	0	1	1	1
Generelle ulemper	0	0	2	2	2	6	7
<i>I alt</i>	41	13	15	11	7	87	100
%	47	15	17	13	8	100	

Figur 3.6.2 Intensiteten af rekreativ færdsel fordelt på ejendomme.

Der er fem kategorier for intensiteten af færdsel på ejendommen: Den mørkeste farve angiver at ejeren dagligt oplever færdsel på ejendommen og den lyseste angiver at ejeren aldrig har oplevet færdsel på ejendommen. De mellemliggende kategorier angiver hhv. ugentligt, månedligt og sjældent.

På figur 3.6.2 præsenteres besvarelserne fra tabel 3.6.2 fordelt på ejendomme for at give en rumlig forståelse af den rekreative færdsels fordeling. Hvor baggrundskortet skinner igennem har vi ingen data fordi lodsejeren ikke har været med i undersøgelsen.

Hele ejendommen har fået den gråtone som angiver intensiteten af færdslen. Men oftest er det på bestemte dele af ejendommen at færdslen foregår. Disse steder er ikke nærmere beskrevet i undersøgelsen.

De ejendomme, der oplever daglig færdsel, ligger hovedsageligt placeret i nærheden af Vesterlund og sommerhusområdet, i Lindet Krat ved hedeområdet og "jagthyttens", i Sejrup Krat ved Røverstue Bakke og Helligkilde samt ved Julsbjerg Grusgrav. Beboerne i Vesterlund og i sommerhusområdet samt en lokal rideskole som benytter grusgraven må regnes for at være hovedleverandører af denne rekreative færdsel. I krattene er de besøgende højst sandsynligt både af lokale og gæster udefra.

De ejendomme, hvor ejeren ser færdsel ugentligt, færdsel grupperer sig for en stor dels vedkommende omkring de samme steder, hvor man oplever daglig færdsel. Men billedet bliver lidt mere broget, da der også dukker andre vigtige mål i landskabet op, f.eks. søerne mod nord. Betragter man rekreativ færdsel fra sommerhusområdet og rideskoleelevatorerne som intern færdsel, hvilket til en vis grad må være rimeligt, tegner der sig et billede af Odderbækområdet som et område med begrænset rekreativ anvendelse, hvor færdslen er præget af lokale.

Som forventet ud fra beliggenheden stemmer resultaterne fra Odderbækområdet fint overens med resultater fra undersøgelser af andre ikke bynære områder:

- I forskningsprojektet "Grænser i landskabet" blev der lavet en undersøgelse blandt 729 ejendomme i nærheden af Bjerringbro. 43,3 % havde aldrig oplevet fremmede på ejendommen og for 73 % var det mere end en måned siden de sidst så fremmede på ejendommen (Primdahl 1999). I Odderbækområdet har 47 % aldrig oplevet fremmede og 62 % oplever fremmede sjældnere end månedligt.
- I forskningsprojektet "Bynære landbrugsområder i hovedstadsregionen 1994" blev 8 forskellige bynære områder undersøgt. I et område ved Kirke-Hyllinge som er en by med 2000 indbyggere på Hornsherred på Sjælland havde 50 % af 22 ejendomme aldrig oplevet fremmede på ejendommen. Omvendt havde kun 20 % af 31 hhv. 23 ejendomme i to områder ved hhv. Ganløse og Smørum-Nedre, begge områder beliggende nær større forstæder til København, aldrig oplevet fremmede på ejendommen (Ogstrup og Primdahl 1996).

Fra forskningsprojektet "Friluftsliv '98" (Jensen 1998) findes der tal for antallet af besøgende for tre lokaliteter beliggende i nærheden af Odderbækområdet. Alle tre lokaliteter er beliggende i de naboområder til Odderbækken, som er udpeget til værdifulde landskaber: Hastrup Plantage (16.000 besøgende), Ballesbækgård (13.000 besøgende) og Tinnets Krat med Gudenåens kilder (18.000 besøgende). Ser man på intensiteten (besøgster/ha/år) er Hastrup Plantage og Tinnets Krat moderat anvendt med hhv. 44 og 78 mens Ballesbækgård er intensivt anvendt med 819. Til sammenligning ligger skovene på nordsiden af Vejle Fjord og Mols Bjerger på 100-299 og skovene syd for Århus på > 1000 besøgstimer/ha/år.

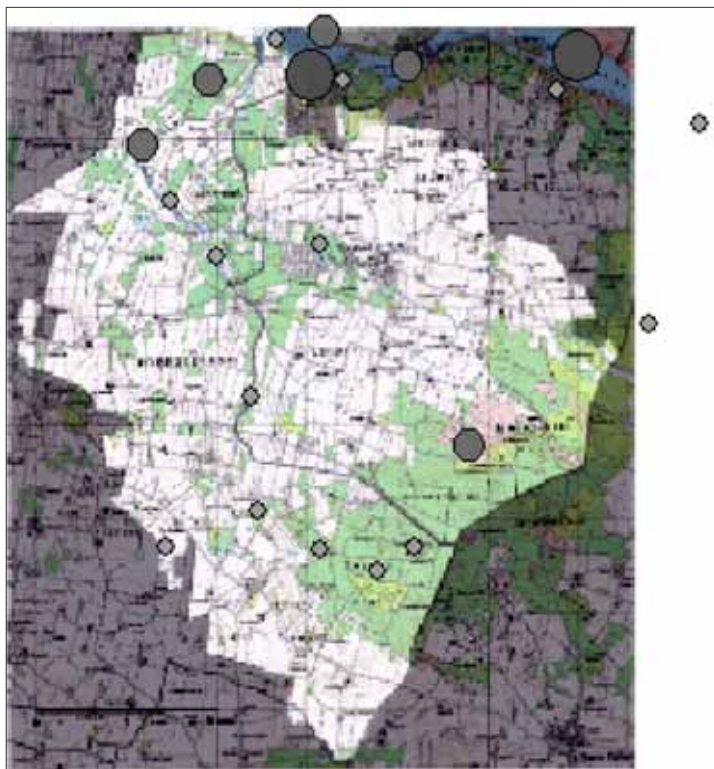
På spørgsmålet om der bør der skabes bedre muligheder for rekreativ færdsel skilles vandene, som det fremgår af tabel 3.6.3.

Tabel 3.6.3 Bør der skabes bedre muligheder for rekreativ færdsel for at kunne opleve egnen eller blot tage en kort tur i det fri?

	Ja	Nej	Ingen kommentar	I alt
Antal	31	45	2	78 *
%	40	58	2	100 *

*Der indgår 87 ejendomme i undersøgelsen, men kun 78 lodsejere.

Ud fra de givne svar ses det, at der er et flertal, der ikke ønsker bedre muligheder for færdsel i området. En årsag hertil kan være, at de betydelige rekreative områder mod nord og øst i kort afstand fra selve interviewområdet er med til at opfylde de rekreative behov for folk i området. Dette understøttes af de svar, der gives på spørgsmålet om hvilke områder der besøges, jvf. figur 3.6.3 nedenfor.

Figur 3.6.3 Særligt værdsatte steder i Odderbækområdet.

Cirkelns størrelse angiver antallet af svar der fremhæver den pågældende lokalitet som et sted man gerne tager hen pga. natur, historie, udsigtsforhold, gåtursmuligheder mv. Cirklen er på kortet søgt placeret midt i den fremhævede lokalitet.

Som det ses af placeringen af cirklerne på figuren opfattes Odderbækområdet bredere end selve interviewområdet. Især sømråderne mod nord og skovområderne mod øst er fremhævet som vigtige mål i det lokale landskab. Disse områder er som nævnt udpeget som naturområder af særlig værdi af Vejle Amt.

Der findes altså gode rekreative muligheder i umiddelbar nærhed. Dette antyder, at der ikke er tradition for at benytte sig af de rekreative muligheder der findes i Odderbækområdet, hvilket kan hænge sammen med at man traditionelt har rettet friluftsinteresserne mod offentlige arealer.

Selv med de gode rekreative muligheder i relativ kort afstand fra området, er tilfredsheden med de rekreative forhold lokalt dog ikke større end at et ikke uvæsentligt mindretal gerne ser forbedringer (40 % jvf. Tabel 3.6.3). For at få det samlede billede af tilfredsheden med de rekreative muligheder i Odderbækområdet

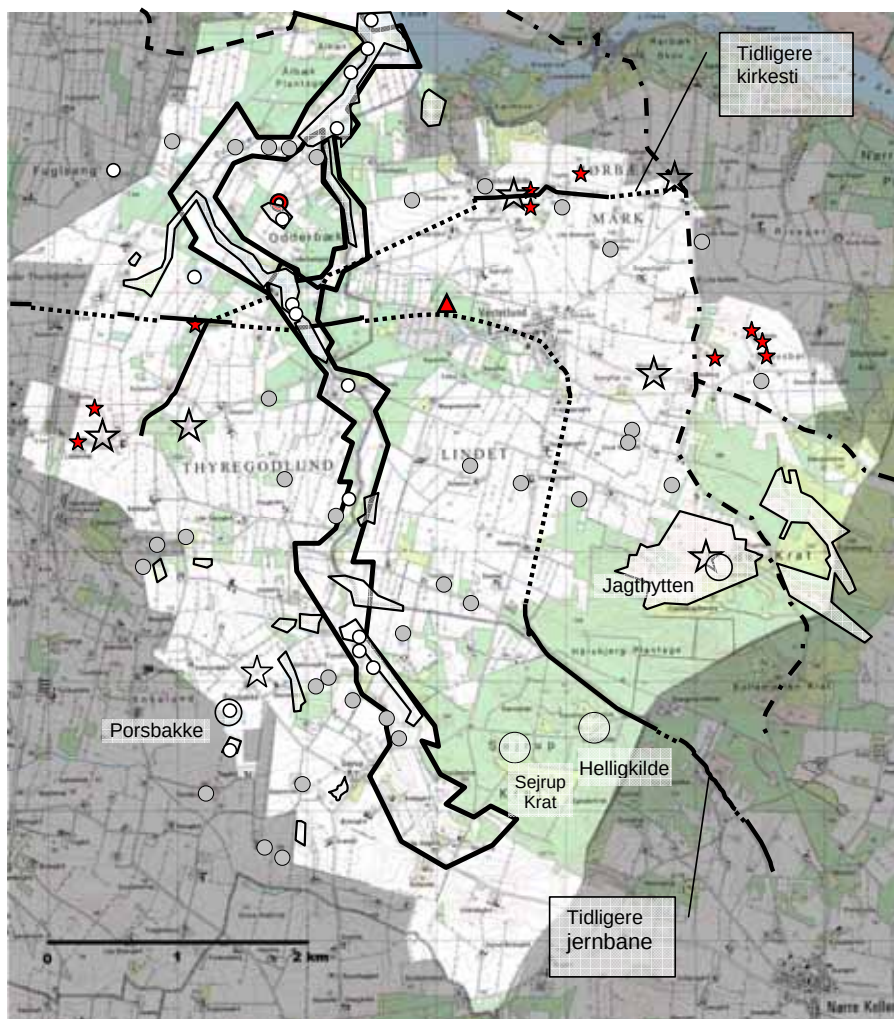
skal det også tages med, at der i interviewrunden kun indgår ejendomme over to hektar. Borgerne i Vesterlund, sommerhusejerne samt andre ejere af ejendomme under 2 ha indgår ikke i undersøgelsen.

Mål i landskabet

Kilderne til udpegning af specielle mål i landskabet kan opdeles i tre kategorier: lokale, regionale og andre kilder. Lokale kilder er fremkommet via interviewrunden, dialog- og borgermøderne. Regionale kilder er fremkommet via regionalplanens udpegninger. Andre kilder er faglige udpegninger fra f.eks. afsnittet om kulturhistorie og de botaniske undersøgelser af Kirsten Primdahl samt forfatterens egne analyser.

Områder på kortet er således fremhævet som mål i landskabet, hvis de er fremhævet af relativt mange i interviewundersøgelsen eller har været fremhævet på dialog- og borgermøder, er udpeget i regionalplaner eller er fundet værdifulde i forfatterens eller andre fagpersoners analyser.

Figur 3.6.4 Prioriterede mål i landskabet sammenfatter flere interesser i forhold til rekreativ færdsel i ét kort. Nogle af de fremhævede lokaliteter stammer fra anbefalingerne i de andre afsnit i rapporten. Det gælder de prioriterede kulturhistoriske lokaliteter og hele ådalen der, som rygraden i området, er medtaget under ét. Fra interviewundersøgelsen er medtaget jernbanen og kirkestien, som er fremhævet af relativt mange samt de fremhævede lokaliteter fra figur 3.6.3, der ligger udenfor ådalen. Af de regionale udpegninger er medtaget de dele af det regionale vej- og stinet der krydser området samt §3-områder. Stierne og vejene er fremhævet af amtet, fordi de løber igennem smukke landskaber. §3-områderne er fremhævet fordi de dels rummer naturværdier, som kan være interessante rekreative mål og dels fordi §3-områder i mange tilfælde er udyrkede arealer, hvor der er udvidet adgang. Af Kirsten Primdahls botaniske registreringer er de 16 mest værdifulde lokaliteter medtaget. En række væsentlige udsigtspunkter er ligeledes vist på kortet.

Figur 3.6.4 Prioriterede mål i landskabet

Signaturer

- Regional stinet
- . - . Regional stinet og cykelsti
- Historisk sti-/jernbaneforløb *
- Særlige steder. Navnet er nævnt i tekstboks.
- ☆ Udsigtpunkter
- Prioriterede botaniske lokaliteter

Signaturer

- △ Kriegergrav
- ⊙ "E stald"
- ★ Gravhøje
- ⬭ Oddebæk med ådalskarakter
- § 3 arealer **

* Stiblet signatur angiver at anlægget er fjernet.

** De cirkulære er vandhuller, de andre er hede, overdrev, mose osv.

Som det ses af figur 3.6.4 Prioriterede mål i landskabet, er der områder hvor de rekreative værdier koncentrerer. Vi vil anbefale, at der her arbejdes videre med at forbedre adgangsmulighederne. Da vi fokuserer på den uorganiserede færdsel til fods vil det være naturligt at begynde arbejdet i de områder, der ligger relativt tæt på områder, hvor der bor flest mennesker.

Forslag til stiforløb

I arbejdsprocessen med den kollektive naturplan har der fra lokal side været udtrykt klare interesser for rekreative stiforløb, men på den anden side har der også været modstand mod konkrete forslag. På baggrund af procesforløbet vil vi komme med konkrete stiforslag, som vi opfordrer til man arbejder videre med lokalt.

Der er tre stiforløb som orienterer sig mod henholdsvis Vesterlund og Sejrup, hvor de fleste mennesker bor samt Kulsø med meget store landskabelige værdier. Det er søgt at undgå stiforløb, hvor man færdes på veje med meget trafik.

Stiforløbet ved Vesterlund har to sløjfer. Den ene sløjfe er ca. 1,5 km og løber syd for Vesterlund langs med Sejrup Bæk og forbi Rævehøj. Den anden er på ca. 5 km og løber nord for byen langs Sejrup Bæk, den gamle jernbane, Odderbækvej, den gamle kirkesti mod Vesterlundgårde og tilbage til Vesterlund.

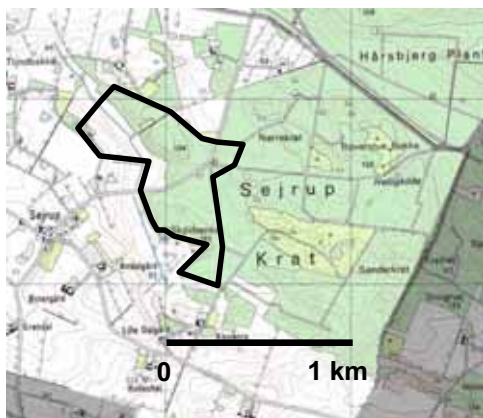
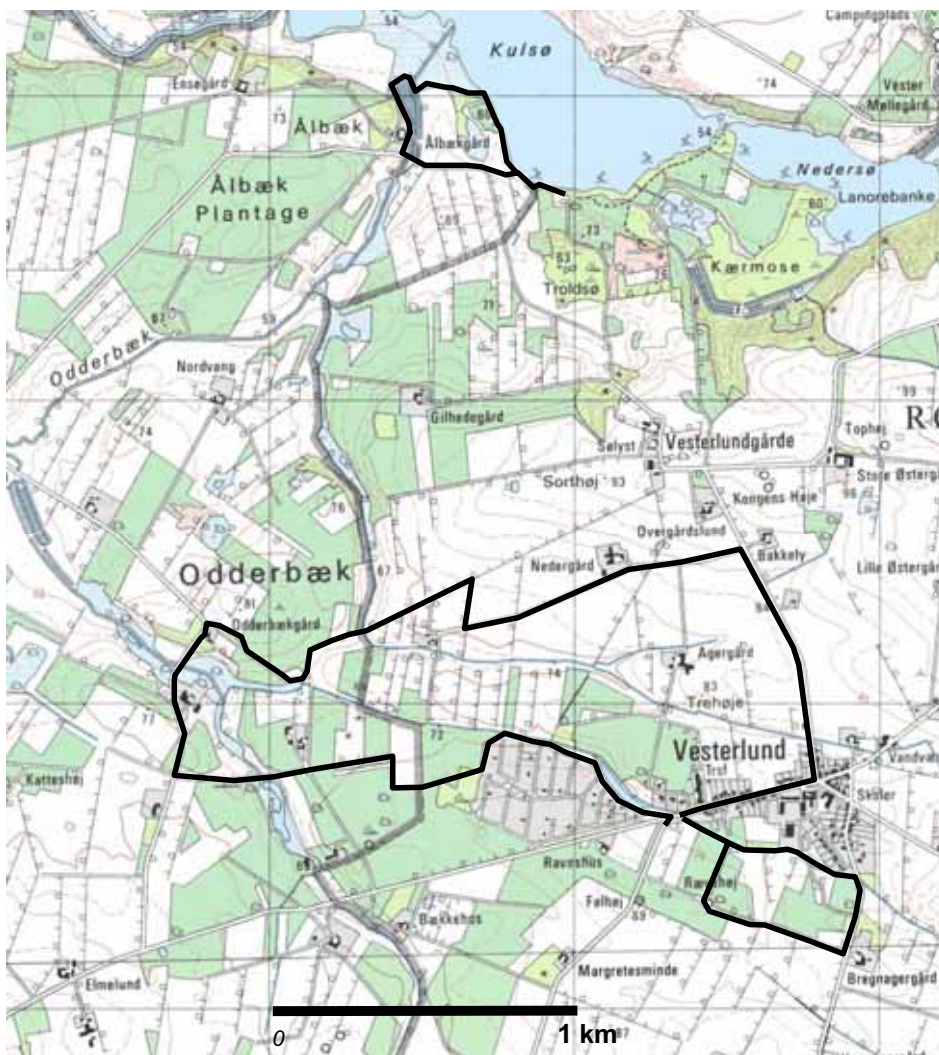
Stiforløbet ved Kulsø løber langs det nedlagte dambrug, Ålbækvej og bredden af Kulsø. Der er forbindelse til stierne videre mod Rørbæk Sø.

Stien ved Sejrup løber i Andalen.

Stiforløbene er tænkt som en mulighed for at fremme den lokale uformelle færdsel til fods. Det har ikke været hensigten at stierne skal optages i centrale fortegnelser, men kun gøres bekendt lokalt via det fremtidige arbejde med implementeringen af den kollektive naturplan.

De skitserede stiforløb løber dels på eksisterende stier og veje, og dels på steder, hvor der ikke i dag er adgang. Den adgang anbefaler vi at man skaber enten via etablering af stier eller ved aftaler om adgang med lodsejerne. Til det videre arbejde med adgangsmulighederne ser vi en række muligheder for, hvordan man kan arbejde videre med at skabe adgang.

Ud over de i dette afsnit nævnte forslag til stiforløb er der i arealplanen for Odderbæk Ådal forslag til lokaliteter, hvor der skabes muligheder for ophold.

Figur 3.6.5 Tre forslag til stiforløb
 Det ene er beliggende ved Kulsø,
 det andet ved Vesterlund og
 det tredje ved Sejrup.

Udvikling af de rekreative muligheder

Der er flere måder, hvorpå man yderligere kan udvikle de lokale rekreative muligheder:

- ♦ **Spor i landskabet.** Spor i landskabet er et tiltag, der er skabt af jordbrugets organisationer. Man benytter et fælles nationalt design på skilte og turfoldere.
- ♦ **Fællesdesign lokalt.** Designet kunne være pæle af en bestemt udformning og farve, der signalerer adgang. Målgruppen er lokale.
- ♦ **Ambassadør med følge.** Et antal repræsentanter fra lokale foreninger eller andre sammenslutninger af mennesker instrueres i, hvordan og hvor de må færdes hos en eller flere lodsejere. Repræsentanterne kan så efterfølgende færdes med et antal gæster på de pågældende ruter.
- ♦ **Skolestier** rettet imod lokale skolebørn og finansieret af det offentligt kombineret med rekreative stier.
- ♦ **Forsøg.** Er der usikkerhed om eventuelle ulemper ved fremtidige spor eller stier kan man med fordel lave forsøg og efterfølgende vurdere om adgangen skal fortsætte, ændres eller fjernes igen.
- ♦ **Adgangsbrak.** Brakarealerne lokaliseres således, at de udgør et stinet på ejendommen/ejendommene.
- ♦ **Skilte** med angivelse af telefonnummer, så man kan spørge om lov til at færdes.
- ♦ **skilte** med angivelse af tilladte ruter.
- ♦ **Kort** der kan omdeles til naboer mv.

De ovenstående principper er ikke alternativer, men kan kombineres.

Spor i landskabet, fællesdesign lokalt og ambassadør med følge har været diskuteret på et borgermøde i maj 2003 og det var vores fornemmelse at ambassadør med følge var den af disse tre der faldt i bedst jord. Ambassadør med følge ligner også den måde det oftest foregår på lokalt via kendskabet til hinanden.

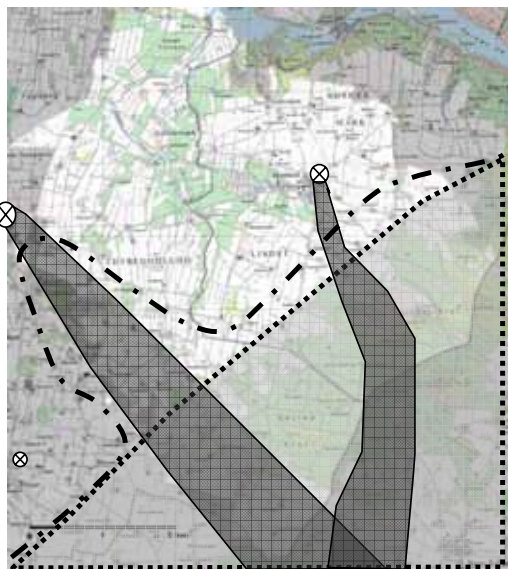
Organiseringen i det videre arbejde

En vigtig opgave med den kollektive naturplan er at organisere sig, så man får størst fælles nytte af de individuelle tilbud om adgang, der måtte vise sig. Det lokale arbejde med adgangsforholdene bør foregå med en afvejning mellem rekreative interesser og fordelene for lokalområdets beboere ved at kunne komme ud i naturen på den ene side og ejendomsretten og retten til at nyde ejendommens værdier uforstyrret på den anden. Da de rekreative interesser i Odderbækområdet overvejende er af lokal karakter vil den største udfordring for lokalsamfundet måske være, at finde ud af hvordan der etableres samarbejder mellem dem der ejer jorden og beboerne i de små bysamfund samt sommerhusområdet.

Det behøver ikke at nødvendigvis være lodsejerne, der udfører det praktiske arbejde med at skabe adgang. Det kollektive islet kunne med fordel udmønte sig i at give dem der gerne vil have adgang mulighed for at yde et stykke arbejde for at skabe denne forbedrede adgang. Arbejdet med at skabe forbedrede rekreative forhold kunne med fordel organiseres kollektivt i form af lokale rydnings- og slåningshold, skiltegrupper osv. eventuelt kombineret med de foreslåede rydnings- og slåhold der er nævnt under kulturhistorie.

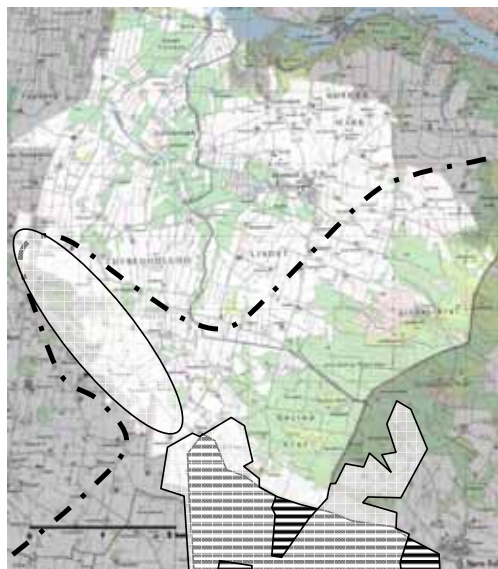
3.7 Grundvand og vandindvinding

Vandindvinding handler primært om at sikre rent vand til drikkevand, husholdning, landbrug og mindre industri med tilslutning til offentlig vandforsyning. Som anden prioritet nævner Vejle Amt sikring af vandstand og vandføring i søer, åer moser og væld, og herefter prioriteres større vandforbrugende industri, markvandning og dambrug. For at sikre tilstrækkeligt vand – også på lang sigt - har amtet i lighed med resten af landet udpeget områder med særlige drikkevandsinteresser. I disse områder er der særligt store forekomster af vand af høj kvalitet. Et sådant område findes i den syd-østlige del af Oddebæk.

Figur 3.7.1 Drikkevandsinteresser. (Vejle amts regionplan)

- Nitratfølsomt område
- Vandværk og Indvindingsopland
- Særlige drikkevandsinteresser syd for denne linie

Figur 3.7.2 Sikring af drikkevandet

- Arealudpegning til skovrejsning ifølge regionplan. Tilskud til skovplantning
- SFL-område – udpeget af amtet med henblik på beskyttelse af grundvandet. Tilskud til miljøvenlig jordbrugsdrift *
- I områder med særlige drikkevandsinteresser må der ikke ske nedsivning af husspildevand. Her kan f.eks. etableres pilerensningsanlæg
- Område af mindre betydning. I indvindingsoplande til borer er sikring af grundvandet iflg. amtet af interesse på kort sigt. Men der er ikke umiddelbart særlige tilskudsmuligheder

* Vejle Amt har udpeget hele Oddebækområdet til SFL-område fra 2004.

Inden for de "særlige drikkevandsområder" findes der i dag vandboringer, hvis indvindingsoplande strækker sig som lange faner ud fra selve boringen og viser, hvor vandet til boringen stammer fra. Der er boringer i Thyregod (stor), Odderbæk (mindre) og Dørken (meget lille), og herfra strækker indvindingsoplandene sig sydpå. I disse oplande er det også på kort sigt vigtigt at sikre grundvandet.

Grundvandressourcerne kan være mere eller mindre udsat for forurening, pesticider eller nedsivende kvælstof. Der hvor de er dækket af lerlag på over 15 meter, er der ikke den store risiko. Men hvor lerlaget bliver tyndere, og især hvor det er under 5 meter, er grundvandet særligt sårbart. Den sydøstlige del af Odderbæk er særligt følsomt over for nedsivning. Hans Åge Mortensen fra Thyregod vandværk fortæller, at målinger viser, at vandet stort set er rent. Der er ikke fundet rester af pesticider over grænseværdierne, og nitratindholdet er lavt. Der har dog vist sig et hul i lerlaget ved Sejrup/Kollemorten, og vandværket har i den forbindelse rettet henvendelse til de berørte landbrugere med henblik på ordninger, der kan sikre grundvandet – dog uden resultat.

På grund af de væsentlige grundvandforekomster, interesser fra eksisterende boringer og den dårlige beskyttelse har amtet udpeget et "særligt indsatsområde", der dækker den sydøstlige del af Odderbæk. Her vil man lave indsatsplaner, der skal eliminere forureningsrisikoen fra nedgravede tanke og landbruget. For landbrugere kan det først og fremmest handle om en reduktion af pesticider og dernæst om ekstensivering af landbrugsdriften, f.eks. ved omlægning til vedvarende græs eller ved plantering af skov.

Husspildevand

Ifølge Vejle amts regionplan må der "i områder med særlige drikkevandsinteresser og i indvindingsoplande til vandværker ikke ske nedsivning fra samlede bebyggelser (mere end 5 husstande inden for en radius af 300 m)". I områder med mere spredt bebyggelse henstiller Vejle amt til kommunerne, at "virke for andre bortskaffelsesmetoder end nedsivning".

Lokalt har beboerne i det åbne land vist interesse for pilerensningsanlæg af en størrelsesorden fra 250-300 m² for en husstand.

Odderbæk

Vejle amt har for at beskytte de særlige drikkevandsinteresser udpeget et skovrejsningsområde samt SFL-områder i den sydlige del af Odderbæk (se figur 3.7.2). Det betyder, at man har adgang til en række tilskud som er målrettet mod hhv. skovrejsning og miljøvenligt jordbrug.

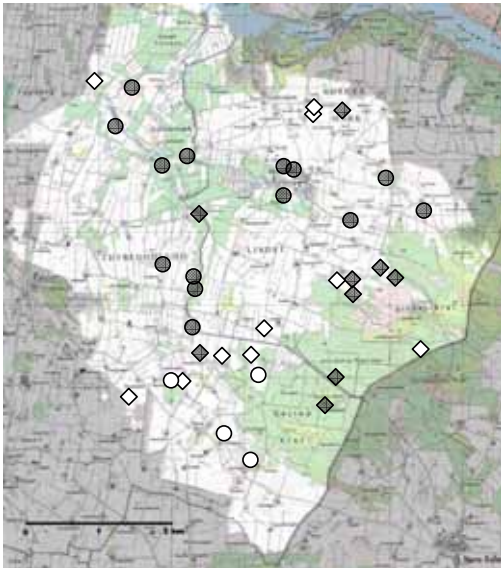
En yderligere indsats for grundvandet kunne ske ved ekstensivering af landbrugsdriften (og dermed reduktion af miljøbelastningen) inden for Thyregod vandværks indvindingsopland, der samtidig er en del af amtets område for særlige drikkevandsinteresser.

Ved spredt bebyggelse inden for de særlige indvindingsområder skal nedsivning af husspildevand desuden omlægges til fordel for andre mere miljøvenlige ordninger f.eks. pilerensningsanlæg. Det samme gælder i andre områder, hvor husspildevandet i dag ledes til en bæk eller sø.

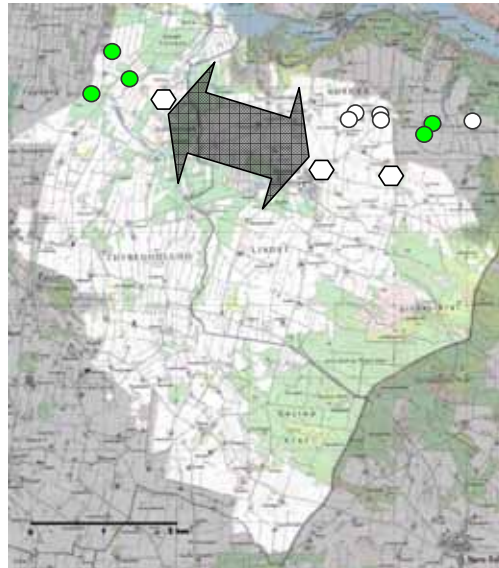
Andre steder i landet

Nogle vandværker har lavet særlige dyrkningsaftaler med landbrugerne for at sikre vandkvaliteten, men det er hovedsageligt vandværker med stor vandforsyning omkring København og Århus. I Drastrup ved Ålborg har kommunen gennem jordfordeling og frivilligt opkøb erhvervet arealer med henblik på udfasning af intensiv landbrugsdrift og afslutning af grusgravning. Baggrunden herfor er forekomsten af særligt store, følsomme drikkevandsområder, der forsyner Ålborg by.

3.8 Vandhuller

Figur 3.8.1 Udvikling af vandhuller

Figur 3.8.2 Løgfrøer

Aktuel dynamik

Tilføjet de sidste 5 år

- ◆ Nyt vandhul
- ◇ Oprensset vandhul

Planer 2002 – 2007

- Planer om nyt vandhul
- Planer om oprensning af vandhul

Løgfrøhuller

2002

- Forekomst af løgfrøer
- ⬡ Planlagte løgfrøhuller
- Løgfrøvandhuller uden løgfrø
- ➡ Område for etablering af nye løgfrøhuller

Interviewundersøgelsen af landbrugere i Oddebæk viser, at der er stor dynamik i udviklingen af vandhuller i landskabet. De seneste 5 år er der etableret 9 vandhuller og oprenset 10. Holder landmændenes planer for de følgende 5 år bliver der etableret 13 vandhuller og oprenset 4.

Der har de seneste år været gennemført et projekt i Oddebæk med etablering af vandhuller med henblik på at sikre en bestand af løgfrøer, og i den forbindelse er det nødvendigt at samarbejde.

Løgfrøen

Løgfrøen er i dag rødlistet i kategorien "sårbar". Frøen har en negativ bestandsudvikling og så begrænsede bestande, at den er i fare for at blive akut truet i nær fremtid, såfremt de negative faktorer, der påvirker den, fortsat får lov at virke. Løgfrøen har oplevet en meget stor tilbagegang. Mellem 1940 og 1980 forsvandt den fra 90 % af de kendte lokaliteter. Derfor er der i øjeblikket meget fokus på løgfrøen, og det er vigtigt at tilgode dens habitatkrav for fortsat at bevare den.

Siden 1996 er løgfrøens udbredelse i Vejle Amt blevet undersøgt. Der er på 7 år fundet løgfrø på i alt 39 lokaliteter. På kortet kan man se, hvor der er registreret vandhuller med løgfrøer og etableret løgfrøvandhuller i Oddebækområdet, men hvor frøen endnu ikke er indvandret/registreret. Der er givet tilladelse til gravning og oprensning af en række nye vandhuller i området. De nye tilladelser og nygravninger ligger

hovedsageligt mellem de to eksisterende løgfrøpopulationer og forventes derfor efter etablering, at kunne danne en stor del af en spredningskorridor mellem disse populationer.

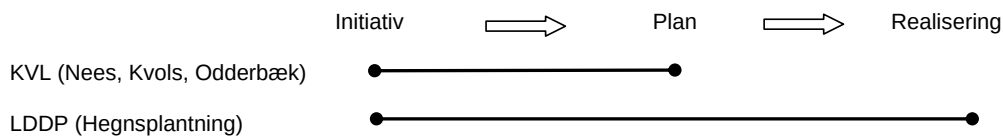
Der er dog stadig et areal midt imellem, hvor der mangler egnede løgfrøhuller. Det er vigtigt at være opmærksom på, at løgfrøen også er helt afhængig af de terrestriske forhold, da det kun er i yngleperioden, at løgfrøen opholder sig i vandhullerne. Derfor er det også vigtigt at der forekommer brakmarker, hegn og naturarealer, hvor løgfrøen kan være uforstyrret og hvor den har gode fourageringsmuligheder.

<i>Tabel 3.6.3 Løgfrøens habitatskrav samt indsatsmuligheder</i>	
Løgfrøens krav til egnede habitater	Indsats
Vandhullerne skal ligge med en vis tæthed	Gravning af nye vandhuller, fortrinsvis i det på kortet markerede område
Vandkvaliteten skal være god	Fører der dræn til eksisterende vandhul, så søg at lægge drænet uden om vandhullet. Drænvand forringer vandkvaliteten i vandhullet og medfører hurtigere tilgroning Etabler bræmmer uden dyrkning, men gerne med græsning omkring vandhullerne
Der må ikke findes fisk i vandhullet idet fisk æder haletudserne	Undgå udsætning af fisk i vandhullerne
Vandhullerne skal have en vis dybde for at fiskehejren ikke æder løgfrøens haletudser	
Hullet skal være lysåbent for at opnå tilstrækkelig høj temperatur	Oprens tilgroede vandhuller, så der kan komme lys og luft til
Fouragerings- og spredningsmuligheder imellem vandhullerne i form af naturarealer	Ekstensiver driften nær vandhullerne

Vandhuller i øvrigt

Både biologisk men også landskabsmæssigt er det af stor værdi at styrke antallet og kvaliteten af våde småbiotoper - men det er ikke noget, der kræver en kollektiv indsats. Det er op til hver enkelt, der kan søge rådgivning i amtet.

4 Erfaringer fra arbejdsprocessen

Projektgruppen fra KVL har tidligere medvirket ved processer, som den vi her kalder kollektiv naturplanlægning, for bl.a. Nees sogn (Bramsnæs og Primdahl 1991), Kvols (Jørgensen et al. 1999). Landsforeningen De Danske Plantningsforeninger (LDDP) har erfaring med gennemførelsen af hegnsplantninger fra initiativ til realisering, og med over 100 års erfaring har denne model vist sig at være robust overfor ændringer i såvel samfund som landskab.

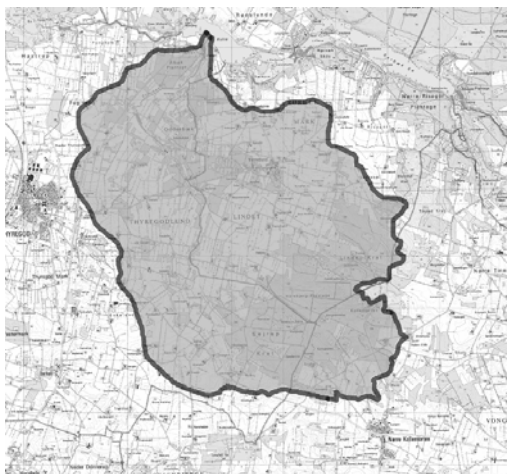
I de følgende kapitler er det undersøgt og beskrevet, hvilke problemer der må løses, hvis de enkeltstående eksempler på kollektive naturplaner skulle anvendes som paradigme for en gennemførelse af kollektive naturplaner på landsplan. Udgangspunktet har været, at udvide plantningsforeningernes model til at dække ikke blot hegnsplantninger men alle de forslag, der udspringer af kollektive naturplaner samt naturplaner for de enkelte ejendomme.

Fra initiativ til plan

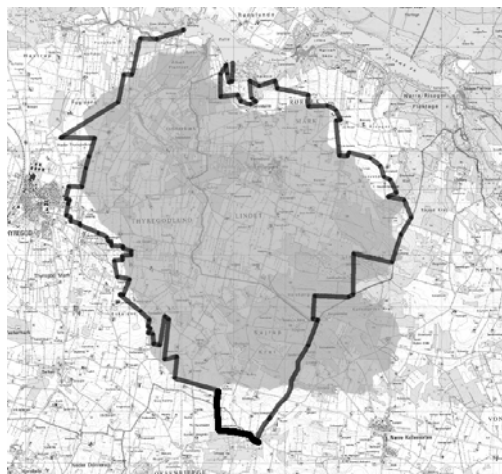
Fremgangsmåden ved udarbejdelse af planen for Odderbæk har været præget af det specifikke landskab, interviewundersøgelsen og de to særlige analyser, som er blevet udarbejdet om henholdsvis de botaniske og de kulturhistoriske interesser (se bilag A og B). Hvis man forestiller sig, at kollektive naturplaner skal kunne anvendes mere bredt som koordineringsredskab for fordeling af midler til sikring af landskabsinteresser, så vil der ikke kunne ofres så mange ressourcer på den enkelte plan som i eksemplet for Odderbæk. For at tilgodese det mere generelle perspektiv har vi i det følgende givet et bud på, hvordan vi forestiller os en kollektiv naturplanlægning gennemført.

Afgrænsning af område.

I Odderbæk var det oplagt at tage udgangspunkt i den allerede etablerede gruppes landskabsområde, som i overensstemmelse med problemstillingen var defineret naturgeografisk, nemlig som afvandingsoplandet til Odderbækken (se illustrationen til venstre herunder). Ved gennemførelsen af interviewene var det dog nødvendigt at tilpasse områdegrænsen, fordi ejendommene ikke fulgte grænserne for afvandingsoplandet. Det aktuelle område blev derfor defineret som det, der er vist til højre på illustrationen. På denne måde fremkom en lidt mere kantet linie, som i store træk holder sig til afvandingsoplandet. Enkelte ejendomme har tilligender, der ligger udenfor afvandingsområdet (f.eks. uden for kortet mod nordøst).

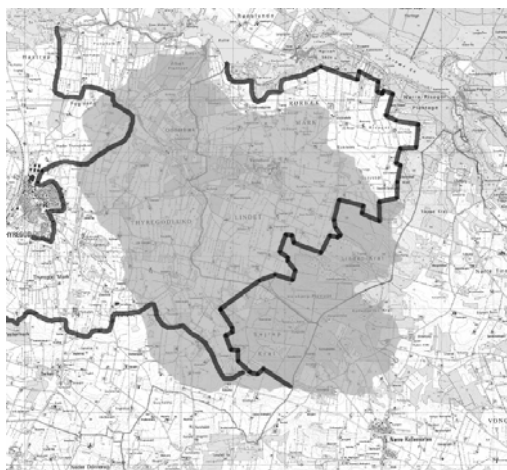
Figur 4.1.1 Odderbækkens afvandingsområde.

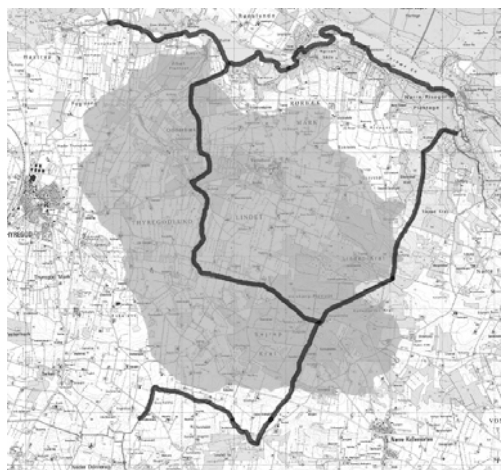
Figur 4.1.2 Odderbækkens afvandingsområde med nærmeste ejendomsgrænser

Som grundlag for et landsdækkende net af kollektive naturplaner vil ingen af de to metoder være uden problemer. Afvandingsoplandet har ganske vist den fordel, at det er arealdækkende og sammenhængende, men inddelingen er for rigid i forhold til de naturlige mønstre i landskabet. I Odderbækområdet er f.eks. det nordøstlige åbne landskab ind mod skoven ikke med i planen, fordi det ligger uden for afvandingsoplandet. Her ville det være mere naturligt at lægge et snit langs skovlinien som vist på illustration med landskabsskel (figur 4.1.3). Inddeling efter ejendomsgrænser har sine fordele, f.eks. når planen eller dele heraf skal realiseres, men set ud fra en landskabsmæssig synsvinkel skæres arealet i stykker på en tilfældig måde og ejendomsgrænser ændres til stadighed ved handel med jord, sammenlægninger og jordfordeling.

Alternativt kunne man vælge at inddele landskabsplanerne efter de eksisterende sognegrænser. I Odderbæk ville det have den konsekvens, at ådalen kom til at ligge i to forskellige planområder. Denne opdeling af sammenhængende landskabstyper ville være et generelt problem, da sognegrænserne ofte ligger langs åerne (fordi vandløbene tidligere udgjorde naturlige grænser). På tilsvarende vis kunne større skove, eller i østdanske landskaber husmandskolonier i randen af sognet, blive adskilt fra tilsvarende arealer i det tilstødende sogn.

Figur 4.1.3 Landskabsskel. Mod øst går inddelingen helt ud til skoven. Mod vest er en inddeling efter landskabets indhold mere utydelig. Her er linien trukket efter bl.a. beplantningstæthed.

Figur 4.1.4 Sognegrænserne har den fordel at de er sammenhængende og arealdækkende, men de deler ådale og større skove i hver sin region.

Der findes ikke en enkelt inddeling, der tilgodeser både de landskabelige sammenhænge (homogene fler-elementregioner) og handlingsdimensionen (ejendommene). Hvert princip har sine fordele og ulemper.

Tabel 4.1.1 Inddelingsprincipper for kollektive naturplaner

	Fordele	Ulemper
Afvandingsopland	Naturligt arealdækkende. Hensigtsmæssigt i forhold til EU-vandrammedirektiv	Kan opdele landskabsstrøg og svarer sjældent til de sociale strukturer
Ejendomme	Operationelt i forhold til gennemførelse og indsamling af data	Kunstige afgrænsninger i forhold til landskabet. I nogle tilfælde med afsides øer og interne huller
Landskabsskel	Arealdækkende, samler naturligt sammenhængende regioner	Arbejdskrævende Endnu en inddeling af landskabet
Sogne	God overensstemmelse med ejendomme Og historisk set robuste. Følger i nogen grad naturlige skel i landskabet og er ofte samlende socialt	Splitter skove og andre sammenhængende områder som husmandskolonier eller ådale
Foreninger m.v.	Bygger på sociale strukturer, hvilket sikrer den kollektive dimension ved gennemførelsen	Foreninger er ikke nødvendigvis overlappende, hverken internt eller i forhold til landskabsskel

Læplantningslaugene startede for 100 år siden med at dække et til flere sogne og har efterhånden udviklet sig til at dække en til flere kommuner. Størrelsen har balanceret mellem på den ene side at sikre tilstrækkeligt befolkningsmæssigt grundlag bl.a. til etablering af en handlekraftig bestyrelse, og på den anden side at være lokalt forankret. Denne pragmatiske indstilling har tilladt en vis dynamik, som har vist sig at være robust over for ændringer i tiden. Det samme krav må man stille til områdeinddelingen for kollektive naturplaner.

Meget taler for, at man i en landsdækkende inddeling tager udgangspunkt i vandløbsoplandene justeret i forhold til landskabet og tilpasset ejendomme. Mange af de centrale problemstillinger i landskabet er centreret omkring vandet og ådalene udgør sammenhængende landskaber, som ikke bør opsplittes. Når denne inddeling bør justeres, er det fordi andre landskabsskel som f.eks. skovene i Odderbæk ikke systematisk

følger denne inddeling. Landbrugsområdet op mod skoven nordøst for Odderbæk bør f.eks. inddrages i Odderbækområdet kollektive naturplan. Endeligt er det vigtigt at justere efter ejendomsskel for på den måde at knytte planen til en ejer, der er ansvarlig for at planen får en handlingsdimension.

Hvilke emner bør medtages i en kollektiv naturplan ?

To pjecer har været igangsættende for arbejdet med projektet i Odderbæk, nemlig:

- "Miljø- og naturforvaltningsprojekt i Odderbækområdet – et projektforslag fra Landsforeningen De danske Plantningsforeninger", pjece 2002
- "Odderbæk naturprojekt – Indbydelse til infomøde på Vesterlund Ungdomsskole 28.5.2002"

Pjecerne er udarbejdet lokalt og nævner en række emner, som der var interesse for at gøre noget ved lokalt. Emnerne kan ses i kolonnen til venstre i tabel 4.1.4. Efter KVLs første analyser af landskabet blev nye temaer tilføjet og helheden blev organiseret på en ny måde. Det har været karakteristisk for processen, at den har været præget af en stor dynamik, hvor forskellige emner har været ude eller inde, alt efter om de har været opfattet som relevante eller ej. Det har også spillet ind, hvordan et givent emne kunne realiseres. I forhold til planen for Kvols, er der i Odderbæk lagt mere vægt på, hvordan de enkelte projekter ville kunne gennemføres i praksis. Fremgangsmåden har været at diskutere de forskellige emner ud fra dels hvordan emnet kan realiseres, dels hvilken type problemstilling der er tale om. De fire plan- eller projekttyper, der fremkommer ved at krydse **problemstillingen**, der kan være tematisk eller arealdækkende, med **gennemførelsen**, der kan være kollektiv eller individuel, kan ses i tabellen herunder (tabel 4.1.2).

Tabel 4.1.2 Plantyper kombineret ud fra problemstilling og realisering

	Problemstilling	Arealdækkende	Tematisk
Gennemførelsen			
Fælles		Arealplan (f.eks. arealplan for ådalen)	Temaplan (f.eks. stiplan eller zoneringsplan med prioriteringer)
Individuel		Naturplan for ejendom (sammenfattende plan for ejendom)	Almene forbedringer (f.eks. pjece / information om vandhuller)

En arealplan er således karakteriseret ved at den behandler flere temaer samtidigt inden for et givet område, der består af mere end én ejendom. Man kan sige at både temaer og ejendomme koordineres. I temaplanen sker der kun en koordinering af ejendomme inden for et enkelt tema, temaerne koordineres således ikke. De forskellige hensyn fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 4.1.3 Koordinering efter plantype

Plantype	Koordinering	Koordinering af temaer	Koordinering af ejendomme
Arealplan		Ja	Ja
Temaplan		Nej	Ja
Naturplan for ejendom		Ja	Nej
Almene forbedringer for ejendom		Nej	Nej

Ved at lægge sig fast på disse fire plantyper bliver det muligt at diskutere, hvilke emner, der skal medtages i en plan for et landskabsområde, og hvordan de enkelte dele skal gennemføres. Undervejs i forløbet har vi arbejdet med en bruttoliste af emner, der kunne medtages i den kollektive naturplan for Odderbæk. Som beskrevet tidligere er emner røget ud og ind alt efter om der har været kød på dem eller ej. Gennem en sondring mellem de fire plantyper; Arealplan, Temaplan, Naturplan og Almen Forbedring har vi desuden kunnet diskutere på hvilket niveau, det har været rimeligt at gennemføre eventuelle ændringer inden for et givent område. Et par eksempler:

- Da analysen viste, hvor tydeligt forskellige hegnsmønstre fordeler sig i området, blev det besluttet at medtage hegn som en temaplan i stedet for som en "almen forbedring". Det betyder i princippet, at vi mener, at nye hegn bør etableres i overensstemmelse med de mønstre, der findes i forvejen og ikke blot ud fra det antal meter hver enkelt ønsker.
- De biologiske interesser foreslår vi varetager på to måder. Enten som en del af arealplanen for ådalen eller gennem separate naturplaner.
- Vandhuller kan behandles tematisk, hvis man f.eks. har som mål at skabe grundlag for en bestand af løgfrøer. Kravet til nye huller vil i givet fald være, at de skal placeres så de eksisterende løgfrø-vandhuller forbindes. Men det kan også overlades til den enkelte at etablere vandhuller ud fra et synspunkt om, at etablering af vandhuller generelt er positivt.

For de øvrige emner har der været lignende diskussioner, som det fremgår af listen i tabel 4.1.4. Det er vores vurdering, at det **ikke** er muligt én gang for alle at bestemme hvilke emner, der skal indgå i en kollektiv naturplan og på hvilket niveau. Det lokale landskab, lokalt engagement, aktuelle problemstillinger i det åbne land mv. ændrer sig både i tid og rum. Vi foreslår derfor, at man arbejder ud fra en bruttoliste af emner – en tjekliste – og diskuterer dem ud fra de her opstillede fire kategorier for gennemførelse. Skal emnet behandles som Arealplan, Temaplan, Almen forbedring eller Naturplan.

Tabel 4.1.4 Hovedemnerne i den kollektive naturplan var antydnet fra starten. Dynamikken fremgår ved at læse tabellen i udviklingsretningen – fra venstre mod højre. Der skelnes mellem arealplaner og temaplaner

Problemstillinger /emner			Plantype
2001 Lokalt oplæg fra Odderbæk V.-laug	2002 KVL oplæg	2003 KVL Endeligt forslag	
Odderbæk Ådal	Arealplan for Odderbæk Ådal - vandløb og enge, hegn og plantninger	Arealplan for Odderbæk-dalen	Arealplan
Dyre- og planteliv			
	Dyre- og planteliv uden for Ådal- en (herunder fuglelivet)	Udgår: Må løses i individuelle naturplaner	
Hegn, enkelttræer små- skovsplantninger eller skovrejsning	Nyplantning og rydning af små- skove, spredningskorridor, skov- rejsningsområder (+kirke) drik- kevand	Skov- og vildtplantninger	Temaplan
	Drift og pleje af småplantninger - økonomi, biologi, æstetik, vildt		
Specielle udsigtspunkter	Hegnsplantninger og udsigter	Hegnsplantninger	
Skabe bedre mulighed for at færdes	Adgang, udsigter og mål i land- skabet	Adgangsmuligheder i landskabet	
	Brakmarker til værdifulde natur- arealer	Brak	
Historiske mindesmær- ker	Kulturmiljø: Kulturhistoriske interesser	Kulturhistoriske interesser i landskabet	
Vådområder som søer og damme	Nye vandhuller	Vandhuller for løgfrøen	
		Grundvand og vandindvinding	

Tabel 4.1.5 Emner der ikke indgår i den kollektive naturplan, men som har været overvejet i processen

▪ Beplantning ved nybyggeri
▪ Erosionsbekæmpelse
▪ Recipientkvalitet (fosfor/nitrat)
▪ Kulturmiljø: Vesterlund med stationsbymiljø og relation til det omgivende landskab
▪ Øget naturindhold i produktionsskovene
▪ Beplantning langs veje
▪ Friluftsliv og turisme
▪ Dyre- og planteliv uden for Ådalen (herunder fuglelivet)

Hvordan skaffes viden ?

Der har i projektet for Odderbæk været flere kilder til information:

- De lokale landmænd og andre beboere har deltaget ved interview og i dialog ved en workshop og høringer. Vandløbslauget har desuden været med i et dialogmøde og har taget ansvaret for opsamling af kommentarer efter det afsluttende borgermøde i Vesterlund.
- En anden kilde har været skriftlige dokumenter, primært regionplanen og tilhørende sektor-/detailplaner. Det er her primært amtets udmeldinger, der har interesse, da amtet er ansvarlig for den offentlige planlægning i det åbne land. Vejle amt har lagt de fleste dokumenter med tilhørende kort på nettet, så de har været tilgængelige her i nyeste version.
- Endelig har der deltaget forskellige eksperter med ansvar for dels det kulturhistoriske og dels de biologiske interesser. De har gennem registreringer i marken samt søgning af yderligere kilder (f.eks. på museet) fundet information frem, som var relevant for projektet.

I en landsdækkende udarbejdelse af kollektive naturplaner vil der ikke være mulighed for at ofre så mange ressourcer på hver enkelt plan, og der må derfor prioriteres.

Interviewundersøgelsen kan muligvis udelades og erstattes med dialog kombineret med interviews af udvalgte personer. Forudsætningen er dog, at der eksisterer et laug (eller anden organisation), der står for at sammenfatte de lokale ønsker. Det skønnes nødvendigt med mindst to møder; et indledende, hvor indholdet og omfanget af kollektive naturplaner præsenteres og et hvor et forslag til planen kommenteres. Lauget kan være ansvarlig for at sammenfatte lokale kommentarer til planen.

Når det gælder ekspertviden, så er det især vigtigt med en registrering af biologiske interesser til supplement af amtets eksisterende oplysninger. I Odderbæk fik denne registrering f.eks. afgørende betydning for udpegning af områder til afgræsning. Når det gælder de kulturhistoriske interesser, så supplerede og korrigerede den særlige undersøgelse amtets oplysninger, men handlingsdimensionen var ikke så umiddelbar som ved registreringen af de biologiske interesser. Prioriteringen af adgang til og synliggørelse af fortidsminder kunne være foretaget på baggrund af amtets oplysninger i kombination med de lokales viden.

Der skal i projektudarbejdelsen være en eller flere, der har ansvaret for at udarbejde selve planen. Det ville være ideelt, hvis disse personer er i tæt dialog med amtet (den planmyndighed, der har ansvar for det åbne land) og i øvrigt dækker spektret fra det sammenfattende til specifikke problemstillinger i landbruget på produktionsniveau.

Ansvarsfordeling og proces

Udarbejdelsen af planen er i Odderbæk sket i en dialog mellem følgende 5 parter, som desuden hver har et ansvarsområde:

- **Odderbæk Vandløbslaug** er opgavestiller og har som repræsentant for de lokale haft den løbende kontakt med de eksterne parter
- **Alle lodsejerne og repræsentanter for de øvrige beboere** har bidraget med oplysninger gennem et interview og kommenteret udkast til rapport
- **Landsforeningen De Danske Plantningsforeninger** har været initiativtager til projektet og formel samarbejdspartner i forhold til KVL
- **Landskabskontoret i Vejle Amt** har bidraget med kortgrundlag, kartering af videnskabelige interesser og sammenhæng til regionplanlægningen
- **Forskergruppen fra Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL** har stået for interviews, dialogmøde og udarbejdelse af rapport

Det har været en helt klar forudsætning, at der ikke ville blive gennemført tiltag, som den enkelte lodsejer ikke ønsker; alle ændringer skal ske ad frivillighedens vej. Et centralt spørgsmål i processen har derfor været, om den endelige plan skal begrænse sig til, hvad hver enkelt kan stå inde for, eller om den skal vise muligheder ud over dette. Og hvem bestemmer, hvad der skal stå i den endelige plan? Formelt er det projektgruppen, men i hvilket omfang skal der tages hensyn til kommentarer til de forslag, der præsenteres undervejs ?

Der er to yderpunkter. Enten indeholder rapporten, hvad der kunne kaldes den mindste fælles mængde, altså det som hver enkelt kan stå inde for, eller også udtrykker den de fælles ønsker og mål, der så til gengæld ikke kan gennemføres, hvor der ikke er opbakning på ejendomsniveau. Et eksempel kan illustrere dette.

I det første oplæg til dialogmødet med vandløbslauget blev der foreslået stiforløb, som en berørt landmand ikke ville gå med til. Det fremkaldte en heftig diskussion, der ikke var befordrende for mere væsentlige spørgsmål nemlig 1) hvad man faktisk kunne blive enige om og 2) hvad der ideelt set var ønskeligt. For at undgå en tilsvarende situation blev der i KVL-gruppens efterfølgende oplæg på fællesmøde foreslået forskellige ordninger, der ville kunne give lokale bedre adgang til landskabet. For et område var der skitseret nogle adgangsmuligheder langs hegn, men det blev afvist af den pågældende ejer. Dette forløb, hvor projektgruppen foreslår løsninger, der bliver "skudt ned" på ejendomsniveau skyldes, at projekthenslens rolle ikke var afklaret fra starten.

Projektgruppen fra KVL havde forventninger om, at dialogen ville kunne føre til fælles mål og dermed en rapport, der ikke blot udtrykte ønsker, men hvor der faktisk også ville være opbakning til gennemførelse af de skitserede forslag på ejendomsniveau. I løbet af planprocessen ændredes denne holdning, så den endelige rapport indeholder forslag, som ikke nødvendigvis bakkes op af den enkelte lodsejer.

Det er derfor værd at overveje, om processen i højere grad bør fokusere på en dialog mellem lokale end en dialog mellem projektgruppen/rådgivere og lokale. Der findes metoder, f.eks. udarbejdelse af fremtidsværksteder, der i højere grad bygger på denne lokale forankring af målsætninger for fremtiden.

5 Perspektiver på landsplan

I dette afsluttende afsnit giver vi nogle bud på, hvordan den kollektive naturplanproces kan tilrettelægges, hvilket indhold den kan have, og hvordan den kan indgå i forhold til den enkelte landmands egen landskabsforvaltning på den ene side og til den offentlige forvaltning på den anden.

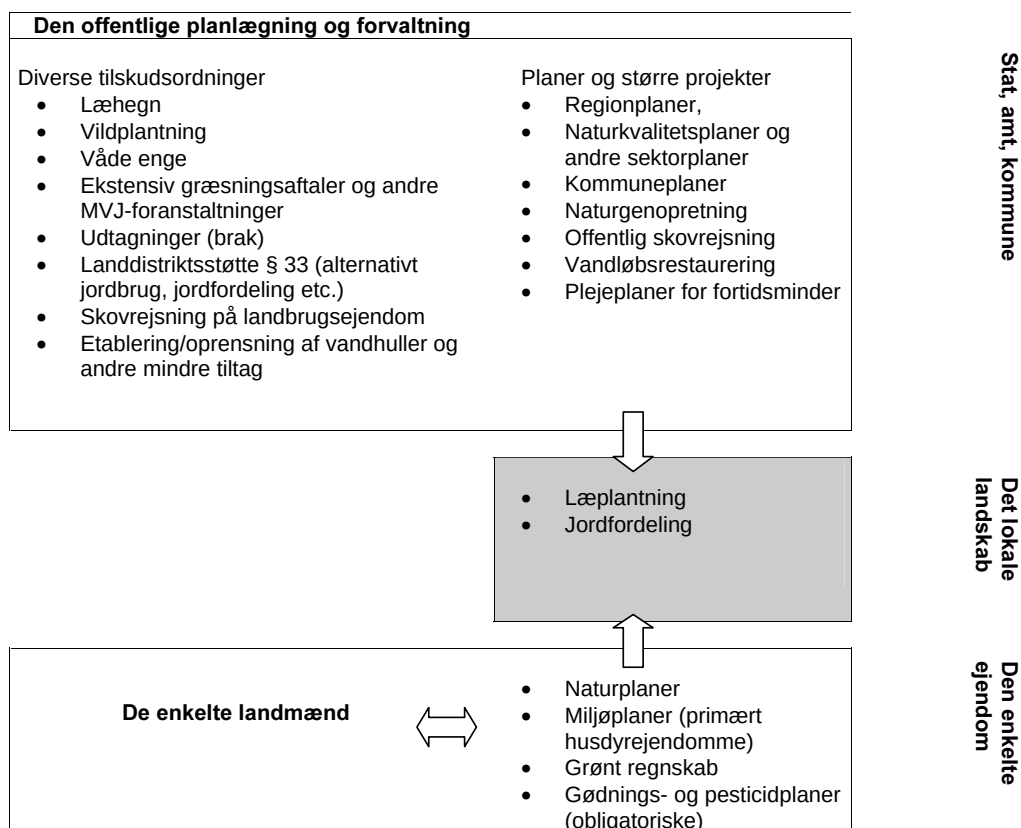
Et væsentlig problem med den nuværende, offentlige planlægning og forvaltning er, at der er for stor afstand mellem de offentlige planer og den enkelte ejendom, og at fælles tiltag vedrørende natur- og landskabsspørgsmål på tværs af ejendomme, bortset fra enkelte naturgenopretningsprojekter er begrænset til de omtalte kollektive hegnsplantninger (Primdahl et al. 2004).

Vores forslag tager udgangspunkt i to overordnede forudsætninger. For det første forudsættes, at planerne initieres og gennemføres nedefra med lokale ejere og brugere, som de primære aktører. For det andet skal planerne kunne støtte offentlige mål for natur og landskab, hvilket indebærer, at planlægningen skal ske i samspil med relevante myndigheder og med overordnede planer som forudsætninger.

Definition og relation til den offentlige landskabsforvaltning

En kollektiv naturplanlægning kan **defineres**, som en planlægning for beskyttelsen og udviklingen af landskabets natur- og kulturverdier for et sammenhængende område med et antal ejendomme. Vi kommer nærmere ind på områdestørrelse og ejendomsantal i afsnittet "Det videre arbejde". Planprocessen er initieret og gennemført af de lokale ejere i fællesskab. Med støtte fra en eller flere fagfolk og i kontakt til den offentlige planlægning og forvaltning behandles det lokale landskab i sin helhed. Planens nærmere indhold varierer fra situation til situation, men vil i praksis rumme en række elementer, der vil være fælles for de fleste planer, som det vil fremgå af afsnittene nedenfor.

Medens man i en række lande, bl.a. Sverige, Holland, England og Irland har mange års erfaringer med forskellige former for naturplaner (Busck m.fl. 2001) er der internationalt ikke – så vidt vi ved – erfaringer med kollektive naturplaner. Derimod er der mange erfaringer, både internationalt og herhjemme, med lokale kollektive tiltag, og netop med hensyn til lokalt samarbejde på tværs af landbrugene har man lange traditioner i Danmark. Det gælder udviklingen af andelsbevægelsen på landet med mejerierne, slagterier, foderstofferne og alt hvad dermed følger af infrastruktur. Og det gælder de mange store inddæmnings-, drænings-, opdyrknings og plantningsprojekter, som i vidt omfang blev gennemført på lokalt initiativ, ofte i tæt samspil med Hedeselskabet (Skrubbeltrang 1966, Pedersen 1971, Fritzbøger 2002).

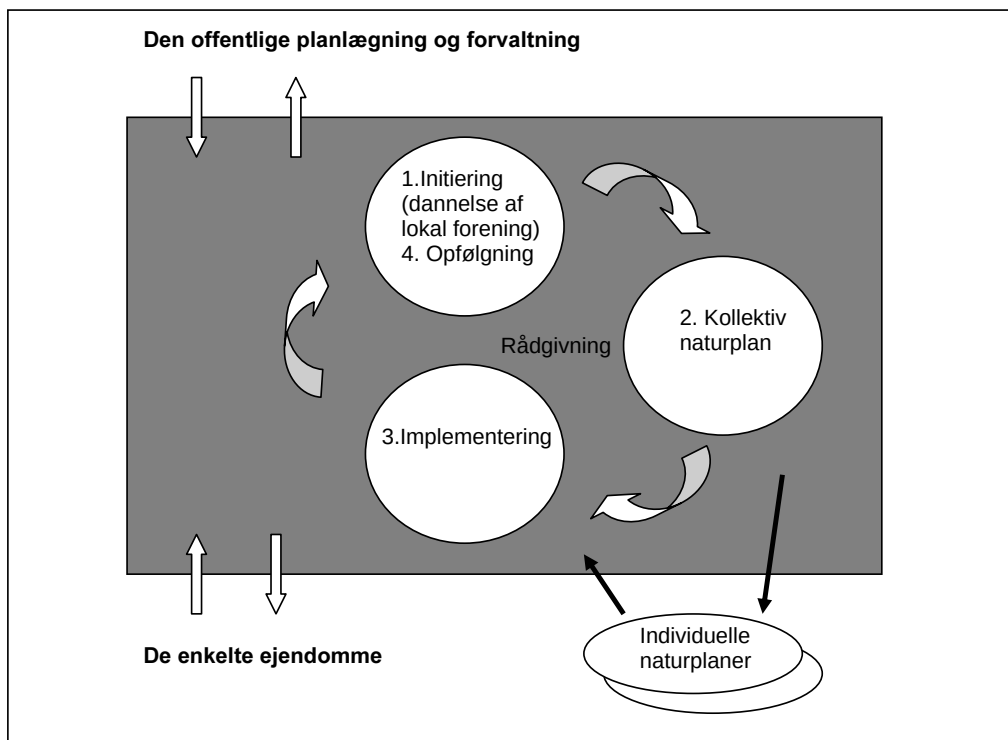
Figur 5.1. Regulering i det åbne land i dag. Selvom naturgenopretning, vandløbsrestaurering og skovrejsning ofte berører flere ejendomme gennemføres projekterne sjældent som egentlige samarbejdsprojekter – dog med undtagelse af de projekter, hvor jordfordeling er anvendt som en del af det samlede projekt (Mouritsen 2003).

Den eksisterende ordning om kollektive læplantninger er et eksempel på denne tradition om lokalt samarbejde indenfor land- og skovbruget, og som nævnt er det herfra, at initiativet til Odderbækprojektet udsprang. Ordningen gik indtil for nylig ud på, at man ved ansøgning om tilskud til plantning af hegn har stillet krav om, at der som minimum skulle være et vist antal ansøgere og en vis samlet minimumslængde. Herudover har der i forhold til individuelle læhegn været en gulerod i form af forhøjet tilskud og i tre år efterfølgende rensning for ukrudt.¹

Den kollektive naturplanproces

Inspireret af ordningen om kollektive læplantninger og baseret på erfaringerne fra Odderbæk præsenterer vi et forslag til, hvordan man på landsplan kan etablere en ordning om tilskud til gennemførelse af kollektive naturplaner. Det indgår endvidere i forslaget at godkendte kollektive naturplaner kan anvendes som grundlag for indsendelse af koordinerede ansøgninger vedrørende tilskud til en bred vifte af natur- og landskabsbeskyttende samt forbedrende tiltag. Vi foreslår, at en sådan landsdækkende ordning organiseres som vist på figur 5.2.

¹ I den gældende bekendtgørelse, som trådte i kraft 1. februar 2003, er der ikke krav om minimumslængder og mindste antal landmænd, ligesom der heller ikke er forskel på støtteniveauet.

Figur 5.2 Den samlede kollektive naturplanproces. Rådgivningen skal forstås som faglig bistand til gennemførelse af hele processen og bør foretages af rådgivere, som refererer til både den lokale forening og landsforeningen. Se teksten for en nærmere beskrivelse af de enkelte dele af processen.

- 1. Initiering.** Dannelse af en lokal "naturplanforening" med deltagere af et mindre antal indenfor et sammenhængende lokalområde. Det kunne angives som forudsætning for at give støtte til processen, at der indenfor området er mindst 50 procent arealdækning af de deltagende ejere. Den lokale forening tilmeldes en landsdækkende forening i det følgende kaldet LDN (Landsforeningen Kollektive Naturplaner), svarende til LDDP for de kollektive læplantninger. Endvidere tilknyttes en kontaktperson fra amtet eller tilsvarende myndighed samt en rådgiver, som er godkendt af eller på anden måde tilknyttet LDN.
- 2. Den kollektive naturplan.** Der udarbejdes en kort beskrivelse af det pågældende områdes landskabskarakter og naturværdier samt dertil knyttede behov for beskyttelse, pleje og forbedringer af natur- og landskabsværdierne. Rådgivning og input fra relevante offentlige forvaltninger indgår i processen, med en lokal udpeget "plangruppe" som styrende. Planen består af målsætninger og konkrete angivelser af natur- og landskabsværdiernes forvaltning, det vil sige beskyttelse, pleje og forbedringstiltag. Endvidere gælder, at planen helt overvejende er baseret på lokale ønsker og behov og i øvrigt er tilpasset kommune- og regionplanlægningens mål og retningslinier. Vi forestiller os ikke, at en kollektiv naturplan kan reduceres til en simpel opsummering af de individuelle projektønsker. Det bør være et krav til planprocessen, at områdets natur- og landskabsværdier behandles helhedsmæssigt, ligesom det bør gælde som princip, at ønsker der direkte strider mod helhedsmæssige hensyn ikke kan fremmes gennem planen. Omvendt bør det være således, at planen ikke kan danne grundlæg for at gennemføre tiltag som den eller de berørte er imod. Vi mener altså ikke, at en kollektiv naturplan skal kunne erstatte en offentlig forvaltning. Naturplaner på ejendomsniveau kan indgå i den samlede plan eller de kan udarbejdes parallelt med eller efter den kollektive naturplan.

3. **Implementering.** Den kollektive naturplan implementeres på tre måder. For det første bidrager den til natur- og landskabsbeskyttelse ved dens mål for og beskrivelser af de værdier, som er beskyttelsesværdige, f.eks. værdifulde botaniske lokaliteter og arkæologiske værdier som gravhøje og bopladser. For det andet rummer den råd og vejledning om, hvordan naturindhold og landskabsværdier fremmes, når den enkelte gennemfører ændringer. Endelig for det tredje kan planen fungere som prioriterende og koordinerede for gennemførelse af "projekter", der er omfattet af støtteordninger af forskellig slags. Vi forestiller os, at den lokale forening med udgangspunkt i planen indkalder forslag til "projekter" på ejendomsniveau. Sådanne kunne være ønsker om plantninger (hegns-, vildt- og skovplantninger), gravning/oprensning vandhuller, åbning af rørlagte vandløb, græsning af overdrev, enge og andre halv-kulturrealer. Ejere med vigtige landskabelige værdier på ejendommen kunne aktivt opsøges og tilbydes plejeordninger, restaureringsprojekter mv., hvor det skønnes relevant. De mange ønsker koordineres (og tilpasses hvor der er behov og muligheder for det) og der udarbejdes en samlet ansøgning, hvor der er tale om godkendelser og hvor der er muligheder for støtte. "Projekterne" realiseres herefter med koordinering af tilbud og efterfølgende arbejde med anlæg, plantning med videre. Hele processen administreres af LDN.
4. **Opfølgning.** Efter en periode, f.eks. 10 år, gentages processen, idet den tager udgangspunkt i en evaluering af den sidste plan, planlægningsprocessen og de implementerede tiltag. Perioden mellem plan og opfølgning kan afhænge af hvor stor interesse, der på landsplan bliver for sådanne kollektive naturplaner, og hvor stort pres der er på de forskellige støtteordninger.

Det videre arbejde

Processen i Oddebækområdet har ligesom erfaringerne fra Kvols vist, at der både er interesse for og vilje til samarbejde lokalt om natur- og landskabsforvaltningen på tværs af ejendommene. Ikke som et alternativ til den enkelte ejendomsforvaltning, men som et supplement. Som vi vurderer det, vil det være oplagt at bruge erfaringerne fra de kollektive læplantninger til at organisere og administrere processen som skitseret ovenfor. På flere områder er der imidlertid behov for flere erfaringer og overvejelser før vigtige aspekter kan afklares.

For det første gælder det områdefgræsningen og –størrelsen, jvf. afsnit 4. Der kan argumenteres for at vandløbsoplande, som Oddebækkens opland, vil være det mest hensigtsmæssige, fordi der er tale om naturgivne afgræsninger, som i øvrigt også ville passe fint i forhold til iværksættelsen af det kommende Vandrammedirektiv, der skal gælde for hele EU. Alternativt kunne man satse på afgræsninger baseret på sogne, fordi sognet - selv om det ikke længere har politisk-administrative opgaver - stadig er centrale for det sociale liv på landet, ligesom grænserne som regel også følger en natur- og landskabsmæssig logik. I Kvolsprojektet var sognet udgangspunktet for afgræsningen, der dog blev tilpasset således, at et naturligt tilgrænsende delområde kom med (Jørgensen et al. 1999). Endelig kan man vælge, at lade det lokale initiativ bestemme og så med tiden, når den ene forening skal afgrænses i forhold til naboforeninger, gennemføre mere systematiske afgræsninger. Det sidste forslag vil nok være det bedste i en opstartsperiode. Med hensyn til områdets størrelse vil vi anbefale at man vælger et område, der udover dækning af en natur- og landskabsmæssig helhed er overskuelig, f.eks. områder mellem 1000 og 5000 ha. Samtidig er det vigtigt, at man ikke vælger områder med for mange ejendomme, da det vil gøre processen vanskelig og reducere 'samligheden' blandt de deltagende – vi anbefaler 20 – 100 ejendomme. Endelig er det vigtigt at inddrage andre i området, herunder repræsentanter for landsbyer, sommerhusbebyggelser, naturforeninger, jagt- og sportsfiskeforeninger, institutioner samt brugere af det lokale landskab.

For det andet er der relationen til den offentlige planlægning og forvaltning. I Oddebækprojektet var der et tæt og særdeles velfungerende samarbejde med Vejle amt, som delvis var baggrunden for hele projektet, fordi amtet og Oddebækkens Vandløbslaug i årene før havde samarbejdet om vandløbs tilstand. Der er imidlertid både behov og muligheder for et mere vidtgående samarbejde mellem den enkelte landmands og skovejers egen natur- og landskabsforvaltning og den offentlige planlægning og forvaltning. En kollektiv naturplanproces vil på mange måder være ideel til at fremme et sådan samarbejde. I dag er regionplanen den vigtigste plan, når vi taler natur og landskab, om end kommuneplanerne, der traditionelt har været byplanorienterede, i voksende omfang beskæftiger sig med det åbne land. Der er imidlertid alt for langt fra en regionplans overordnede rammer for udviklingen, hvor en stor ejendom typisk ikke fylder mere end én cm² på plankortet og ned til det konkrete landskab med bygninger, hegn, vådområder, vandløb mv.

Et yderligere problem med den offentlige natur- og landskabsforvaltning er samordningen af de mange forskellige reguleringer og støtteordninger. Naturbeskyttelsesloven, planloven, landbrugsloven og flere andre love rummer bestemmelser, som har til formål at regulere landmandens forvaltning af sin ejendom, ligesom der findes en række forskellige udpegede områder i planlægningen, som kan påvirke de muligheder landmanden har for ændringer på sin ejendom. Alle disse regler og udpegninger er det vanskeligt for den enkelte landmand at få overblik over på trods af, at han i mange tilfælde forventes at vide, hvad der gælder på sin ejendom, f.eks. med hensyn til beskyttede naturtyper. En kollektiv naturplanproces vil kunne fremme et sådant kendskab til gældende reguleringer og planer. Endelig findes der en række støtteordninger, som har til formål at bevare og forbedre natur- og landskabsværdier. Disse ordninger er imidlertid ikke koordinerede i forhold til den enkelte ejendom. Ønsker en ejer, f.eks. en nyetableret landmand, at gennemføre natur- og landskabsforbedringer på sin ejendom forestår der et større udredningsarbejde blot for at få overblik over mulighederne og begrænsningerne. En kollektiv naturplan vil sikkert vise sig både at kunne bidrage til at udfylde dette tomrum mellem den overordnede planlægning og de lokale forhold og fungere koordinerende i arbejdet med rådgivning, ansøgning og projektgennemførelse.

Dette gælder generelt for jordbrugslandskabet i Danmark, og det er netop i de almindelige jordbrugsområder, at der er stort behov for denne kobling af landmandens egen og den offentlige natur- og landskabsforvaltning. Imidlertid vil man formentlig med fordel også kunne gennemføre en kollektiv naturplanlægning i særlig vigtige naturområder som Habitatområder og Nationalparker, fordi der også i sådanne områder er behov for at koordinere de private jordejeres forvaltning med en offentlig naturforvaltning.

For det tredje skal nævnes fordelene ved at gennemføre de enkelte konkrete tiltag som f.eks. hegnsplantning, skovplantning, vandhulsoprensning/gravning, hegning af halvkulturarealer mv. som koordinerede projekter, idet man kan gennemføre entreprenør- og naturplejearbejde meget mere effektivt, hvis det er koordineret indenfor det samme område – præcis som det sker ved kollektive hegnsplantning. Der er imidlertid meget få erfaringer med koordinerede ansøgninger, som vi her lægger op til.

Der er allerede flere kollektive naturplanprojekter i gang og efterhånden som der opnås flere erfaringer vil man komme tættere på en endelig model for denne type planlægning. Den vigtigste forudsætning for at denne planproces kan vinde større udbredelse er efter vores vurdering, at de kollektive naturplaner kan anvendes til koordinering af støtteordningerne, som omtalt ovenfor. Da en sådan mulighed ikke findes i dag mener vi, det kan være en god idé at gennemføre forsøg med sådanne koordinerede ansøgninger.

Endelig skal vi for det fjerde pege på, at en kollektiv naturplanproces bidrager til lokalsamfundets udvikling ved at bringe folk sammen som i deres baggrund og arbejdsliv måske ikke har så meget til fælles, som det tidligere var tilfældet på landet. Samtidig vil en kollektiv naturplanproces give lokalsamfundet større kontrol over sit eget fysiske miljø.

Bilag A: Botaniske registreringer og plejeforslag

Kirsten Primdahl, Vejle Amt.

I forbindelse med arbejdet med en samlet naturplan for Odderbækområdet er der foretaget botaniske registreringer på udvalgte naturarealer i området. Primært er arealer beskyttet efter §3 i Naturbeskyttelsesloven undersøgt. Enkelte andre steder er dog også undersøgt. Disse er valgt på baggrund af lokalbefolkningens viden.

I det efterfølgende er der en beskrivelse med et nummer som refererer til kortene figur 3.1.1 (**Nord**), 3.1.2 (**Midt**) og 3.1.3 (**Syd**) i afsnittet om Odderbækdalen. Det er kun de lokaliteter, der er vist på disse tre kort, der er medtaget i denne udgave af den botaniske liste.

Tidligere fund af sjældne arter er medtaget for lokaliteterne.

Til hver lokalitet er der lavet en værdiurdering. Dvs. et enkelt tal som siger lidt om hvor værdifuldt arealet er botanisk set. Lokaliteterne har fået et tal fra 1 til 4. Tallet 1 signalerer at lokaliteten er meget værdifuld mens 4 signalerer at lokaliteten har en relativt begrænset værdi.

Til hver lokalitet medfølger en beskrivelse af arealet samt idéer til hvordan arealet bevares eller plejes.

Enhver ændring i et §3 beskyttet areal kræver en tilladelse fra amtet.

Lokalitet 1 – Bæk og mose (M) (Dvs. figur 3.1.2 **Midt**)

Langs Odderbæk umiddelbart nord for Vesterlundvej er bækken genslynget. Området bærer tydeligt præg af megen jordarbejde. På dette areal er tidligere fundet hvidløgs vokshat. Længere mod nord findes en opstemmet mose. Også her er der tydelige spor efter megen jordarbejde. Nord for dette areal findes en opstemmet sø. Ved søen såvel som bækken findes der plantede arter, som med fordel kunne fjernes. Dette gælder eksempelvis Hybenrose og Rododendron. Ellers ser søen fin ud. Nord for søen krydser en tidligere jernbane. Odderbæk ledes her igennem en gammel stenbro. Værdi 2

Lokalitet 2 – Overdrev (N) (Dvs. figur 3.1.2 **Nord**)

Et fint lille overdrev findes her på skrænten mellem en granbevoksning og Odderbæk. Overdrevet græsses nu og skal meget gerne forblive græsset. I forlængelse af dette overdrev findes en tidligere granbevoksning. Granerne er nu fældet, hvilket fremhæver ådalens skrænter. En fortsat græsning vil øge naturværdien på dette areal. Tidligere er der fundet stinkende vokshat på arealet. Værdi 2

Lokalitet 3 - Mose (N)

Nedenfor skrænten (lokalitet 2) findes et vådt areal. Også dette areal græsses. Her har jeg tidligere set Majgøgeurt, som er i fare for overgroning med pil. Værdi 2. På græsmark længere mod nord omtaler ejer mulighed for etablering af et vandhul i våd lavning som vokser mere og mere til med lysesiv. Jeg ser intet til hinder for dette. Herefter løber Linnet bæk sammen med Odderbæk. Nord for bækken en tør græsmark. Der slås hø på arealet og det græsses.

Lokalitet 4 - Mose (N)

Syd for bækken findes et areal med mose og et vandhul. Mosearealet græsses af heste og det er dette areal, der er lavet artsliste for. Arealet er meget fugtigt og der er nogle interessante arter. Der er en del buske og træer. Eventuelt kunne der fældes noget. Værdi 2.

Lokalitet 5 - Eng (N)

Et vådt areal midt på græsmark. Arealet er vokset til med lysesiv, men der findes også en del andre arter. Nabo mener at have set enkelte eksemplarer af Majgøgeurt på arealet. Jeg fandt ikke disse. Arealet græsses pt. og dette må gerne fortsætte. Værdi 4. Vest for Odderbækvej, på sydsiden af Odderbæk finder man et par klarvandede vandhuller. Heste græsser arealet omkring og i vandhullerne og p.t. ser jeg ikke andet plejebestand.

Lokalitet 6 - Eng (N)

På nordsiden af bækken er et engareal, som strækker sig fra bækken og ind til bagvedliggende skrænter. Området indeholder mange arter. Et udmærket engareal som fortsat gerne skal græsses.

Værdi 3.

Lokalitet 7 - Skrænt (N)

Nord for mosearealet findes skrænter, som stadig indeholder nogle overdrevsarter, men arealet er meget påvirket af kulturgræsser og næringstilførsel. I forbindelse med disse findes skrænter tilgroet bl.a. med pil og tjørn. Ejer overvejer, at fjerne de fleste af træerne og kun efterlade nogle enkelte træer tilbage. Det ville fremhæve landskabets form og øge den landskabsæstetiske værdi. Værdi 3. Herefter findes et areal beskyttet som eng. Det viser sig at være en artsfattig græsset kultureng med kulturgræsser og kløver.

Lokalitet 8 – Mose med vandhul (N)

Beliggende i forbindelse med marker og skov findes et moseområde hvor der står blankt vand midt i juni. Området græsses. Her findes bl.a. Smalbladet Kæruld og Smalbladet Ærenpris. I en del af arealet er en birkesump, men ellers er området under tilgroning med Pil. Værdi 2.

Lokalitet 9 - Hede (N)

Lokalitet 8 står i forbindelse med dette hedeareal, som er noget næringspåvirket. Artslisten dækker kun det område som endnu fremstår som hede uden for mange markarter. Området her græsses også og her er yderligere pleje ikke nødvendig. Værdi 3.

Lokalitet 10 – Mose og vandhul (N)

Lidt længere mod nord, omgivet af dyrkede marker findes et lille moseareal med et vandhul omgivet af træer og delvist tilgroet. Vandhullet er tilsyneladende meget næringsrigt og er helt grønt af Liden Andemad og Mosser sp. Værdi 10.

Lokalitet 11 – Moseareal og vandhul (S) (Dvs. figur 3.1.2 Syd)

Umiddelbart syd for Sejrup by findes et moseareal midt i en dyrket mark. Der står endnu blankt vand, men det er under stærk tilgroning med Pil og dunhammer. Der findes megen Stor Nælde omkring arealet, som tydeligvis er stærkt næringspåvirket fra omgivende marker og uden stor botanisk interesse. Udlæggelse af en bufferzone omkring vandhullet ville have en positiv effekt. Værdi 4.

Lokalitet 12 – Moseareal og vandhul (S)

Vandhul og moseareal længere syd for Sejrup. Arealet ligger i forbindelse med græsset kultureng og dyrket mark og i den ene halvdel har køerne adgang til mose og vandhul. De træder en del op, eventuelt er græsning for hård. Vandhullet er under tilgroning med Pil, Bredbladet Dunhammer og Bukkeblad. Vandhul/mose og omgivelser udgør en smuk helhed og det ville være fint at bevare biotopen åben. Værdi 2.

Lokalitet 13 - Bæk (S)

Bækken er rettet ud og er her helt dækket af store træer. Det gælder især Dunbirk, Alm. Røn, Tjørn sp. Rynket rose, Rose sp. Rød-el, Ahorn og med urter som eksempelvis Lådden dueurt, Stor nælde, Gederams, Burrenerre, Vild Kørvel, Alm. Hundegræs. Værdi 4.

Lokalitet 14 - Græsmark (S)

Fin skrænt i smuk helhed med slugt og fugtigt areal. Arealet græsses. Botanisk set har arealet formentlig ikke det store potentiale. Værdi 3.

Lokalitet 15 (S)

Skrænt beliggende på modsatte side af slugt i f.t. område 18. Har arter tilknyttet tørre og forholdsvis næringsfattige forhold, men er også tydeligt kulturpåvirket. Værdi 3.

Lokalitet 16 - Eng (S)

Engareal på Nordøstsiden af bækken. Mellem bækken og en nåletræskultur på skrænten. Værdi 3

Område 17 - Nåletræsplantage (S)

En skrænt tilplantet med nåletræer som er i en dårlig sundhedstilstand. Landskabsmæssigt ville det være fint at rydde skråningen så landskabskonturerne træder tydeligere frem. Der er ikke lavet artsliste for dette areal. Værdi 4.

Lokalitet 18 – Eng og bæk (S)

Udgør arter i og omkring bækken. Dette areal bør indgå i græsning. Værdi 3.

Lokalitet 19 – Eng og vandhul (S)

Dette areal er en sand lille perle med stor artsrigdom og sjældne arter. Området græsses pt. ikke, vær opmærksom på dette, det er vigtigt at arealet bliver græsset. Trykvand fosser ud på arealet. Lidt længere mod nord findes et kunstigt vandhul, som falder fint ind i landskabet, men som p.t. ikke indeholder de store botaniske fund. Værdi 1

Lokalitet 20 - Eng (S)

Areal 19 går over i dette mere tørre, næringsfattige areal med en skrænt. Lokaliteten indeholder en interessant flora og heriblandt et enkelt eksemplar af Plettet Gøgeurt. Værdi 1.

Lokalitet 21 - Eng (S)

Skrænt på Nordøstlige side af bækken. Området græsses. Værdi 2. Landskabsmæssigt udgør område 18, 19, 20 og 21 sammen med bækken og skrænter på begge side heraf, en smuk helhed.

Lokalitet 22 - Eng (S)

Eng uden græsning pt. Værdi 3.

Lokalitet 23 - Overdrev/Hede (S)

Arealet er forholdsvis uinteressant botanisk set. Værdi 3.

Lokalitet 25 – Eng og bæk (N)

Bækforløbet nord for Ålbækvej samt eng øst for bækken, kort før udløb til Kulsø.

Der blev set Isfugl og der er isfuglehuller i skrænten langs bækken.

Vest for bækken findes et nedlagt dambrug. Værdi 2.

Lokalitet 26 - Mose (N)

Areal ved Odderbæks udløb til Kulsø. Der ligger et nedlagt slamdepot. Værdi 2. Området omkring 25 og 26 er botanisk set interessant. Der kunne med fordel fjernes spor af tidligere dambrug.

Lokalitet 27 - Eng (N)

Syd for Ålbækvej findes på begge sider af bækken græsset eng med tydelig præg af omlægning og kulturrarter, men også med typiske naturengsarter. Værdi 3.

Lokalitet 28 - Eng (N)

På et lidt højere beliggende areal bliver arealet mere tørt og har overdrevspræg. Arealet græsses p.t. Værdi 3.

Lokalitet 29 - Mose (N)

Øst for Vesterlund Bæk findes en rigtig fin hængesæk med et åbent vandspejl. Biotopen er meget smuk og bevaringsværdig, men desværre under tilvoksning især med Pil sp. Vil man bevare biotopen åben er der derfor behov for pleje. Værdi 1.

Område 30 – Eng og bæk (N)

En engstrækning hvorigennem bækken slynger sig fint. Værdi 2.

Lokalitet 31 - Eng (N)

Engstræk uden græsning pt. Græsning ville være fint. Værdi 3.

Område 32 – Eng og krat (N)

Engstrækning som i dalbunden og på en del af skrænten er meget tilvokset med krat af især Pil sp. Vortebirk og Stillekeg. Desuden er der meget dødt ved på arealet.

Eventuelt ville det bedste være at lade krattet udvikles frit. Værdi 3.

Lokalitet 33 (N)

En skrænt mellem bækken og Ålbæk Plantage udgør et lille græsset overdrevslignende areal. Arealet kunne have potentiale og det vil derfor være vigtigt, at det ikke gødes fremover og fortsat græsses. Arealet er ikke §3 registreret. Værdi 3.

Område 34 - Eng (N)

Tør, gødet og omlagt eng. Værdi 4.

Lokalitet 35 - Eng (N)

Et lille område med en skrænt med sandbrud. En ret speciel lille biotop, som bør bevares bl.a. af hensyn til jordboende insekter. Værdi 2.

Lokalitet 37 - Eng (N)

Arealet omkring denne slyngning på Odderbæk består af en græsset kultureng. Selve bækken indeholder på dette sted en rig flora med bl.a. Brøndkarse, Vandstjerne og Vandranunkel. Værdi 3.

Område 38 - Eng (N)

Kultureng hvor der slås græs. Kunne med fordel græsses. Værdi 4.

Lokalitet 39 - Mose (N)

Birkesump og krat. Værdi 3.

Lokalitet 40 - Sø (S)

Sejrup Sø. Området anvendes rekreativt – som udflugtsmål og græsset på arealet slås. Der er en stor ø midt i søen hovedsageligt bestående af Pil, Tagrør, Bredbladet Dunhammer og Kalmus. Sejrup Sø blev i 1991-92 delvist oprenset, så der blev sikret et stort åbent vandspejl. Det er et fint område som p.t. ikke har behov for yderligere pleje. I forbindelse med søen findes et lille stykke eng som er under tilgroning. Værdi 2.

Lokalitet 41 - Mose (S)

Mose med åbent vandspejl syd for Sejrup sø.

Mosen går mod vest over i brakmark som tidvist oversvømmes. Det ville være fordelagtigt at dette areal forbliver udyrket og med højt vandspejl.

Mange små piletræer og Bævreasp har etableret sig på arealet og bør fjernes.

En klynge Rødgran er delvist gået ud fordi arealet er meget fugtigt. Disse kunne med fordel fældes, ligesom arealet eventuelt kunne indgå i græsning. Værdi 2.

Lokalitet 44 – Mose, vandløb og hede (M)

Areal i forbindelse med Odderbæk. Meget variabelt areal fra vådt til tørt. Vandløb, mose og hede.

Ingen pleje pt., men fældning af træer og evt. græsning ville have positiv effekt på urtevegetation og landskabsæstetik. Værdi 2.

Lokalitet 45 - Vandhul (N)

Højtliggende skovsø i bevoksning af Rødgran, umiddelbart op til dyrket mark. Botanisk set uden den store interesse, men interessant pga. sin høje beliggenhed. Værdi 3.

Lokalitet 46 – Mose og vandhul (N)

Mod NØ fin porsemose. Mod NV fint vandhul og mod Ø Pilekrat. Desuden åbent areal. Arealet er under tilgroning. Arealet har tidligere været græsset hvilket med fordel kunne genoptages.

Arealer omkring med skov er fældet. Værdi 2.

Lokalitet 47 - Eng (M)

Engdrag umiddelbart syd for Vesterlundvej. Værdi 3.

Lokalitet 48 - Overdrev (M)

Lille overdrev syd for Vesterlundvej, med fin overdrevsvegetation.

Græsning ville være fordelagtig for vegetationen. Værdi 1.

Lokalitet 49 - Hede (M)

Lille hedeareal i gryde af ukendt oprindelse umiddelbart øst for Gravhøj. Syd for hedearealet findes et areal med en fin egebevoksning bestående af halvgamle ege der danner en lysåben bevoksning. Værdi 3.

Bilag B: Kulturhistoriske interesser

Henrik Christiansen

I det følgende trækkes hovedlinjerne op for kultur og landskabsudviklingen i Odderbækområdet. At ridse kulturudviklingen op med skyldig hensyntagen til landskabsudviklingen er gjort for at fremme forståelsen for det kulturlandskab som Odderbækområdet i virkeligheden udgør. Det skal understreges at beskrivelsen af kulturudviklingen skal tages med forbehold, idet nyere undersøgelser har vist at naturudviklingen har været meget varieret fra egne til egne end hidtil antager (Aaby 1993:19)

Beliggenhed

Odderbækområdet og dets opland er beliggende i Give kommune, Nørvang herred, Vejle amt, og omfatter dele af to sogne, Vester sogn (17.08.16) og Thyregod sogn (17.08.13). Ifølge Kulturarvstyrelsens Centralregister er der i undersøgelsesområdet 154 registrerede fortidsminder, heraf fremstår 27 i dag som synlige. Det vil sige at 83% af fortidsminderne indenfor undersøgelsesområdet er forsvundet i perioden 1897-2003. Udover fortidsminder findes også en række anlæg som kan henføres til senere perioder.

Landskabs og kulturudviklingen

Landskabet i Odderbækområdet bærer, som alle andre steder i Danmark, præg af menneskelig aktivitet gennem flere tusinde år.

Områdets geografiske beliggenhed på grænsen mellem øst- og Vestjylland med store tunneldale i nord (Kulsø og Rørbæk sø), den jyske højderyg i øst med de lange nord-syd gående transportkorridorer og hedesletter og bakkeøer mod vest og syd, har været et attraktivt for beboelse siden isens tilbagetrækning for 13000 år siden.

Ældre stenalder 13000 – 4000 f.Kr

I takt med at skovene bredte sig efter sidste istid, opholdt jægere og samler samfundene sig ved de optimale ressourcerområder nær vand og skov. Sporene heraf ses i Odderbækområdet ved stenalderbopladser nær Kulsø. (Müller 1897)

Yngre Stenalder 4000 – 2000 f.Kr

Der er en påfaldende mangel på spor af det tidligste landbrug i Odderbækområdet, ligesom der ikke er fundet store kollektive stengrave der er så karakteristisk for den første og mellemste del af bonde-stenalderen.

Enkeltgravskulturen 2800-2400 f.Kr

Først langt senere - i den mellemste del af yngre stenalder - ses markante bosættelsesspor. Egentlige bebyggelser fra denne periode kendes ikke fra Odderbækområdet, men talrige små, lave enkeltgravshøje afspejler tidens begravelsespladser. De tætte skove er nu gradvist erstattet af mere lysåbne skove der er opstået som følge af en kontinuerlig skovrydning med henblik på at skabe græsgange for husdyrene. (Kristiansen 1988:28)

Bronzealder 2000 – 500 f.Kr

Skovrydningerne førte til gradvis hededannelse, der efterhånden får en mere permanent karakter. I det åbne landskab, der må formodes at have eksisteret over store dele af Odderbækområdet, ses nu rigtig store gravhøje, der klart adskiller sig i form og størrelse fra de ældre, små enkeltgravshøje. En række af disse markante monumenter ses stadig i dagens landskabs billede, skønt det kun afspejler en lille del af der engang var. Det er bronzealderens storhøje. (Thrane 1967). De blev anlagt i ældre bronzealder, i tiden 1500 – 1100 f. kr. De ses især i Odderbækområdets mellem Thyregod og Vesterlund. De fremtræder i dag som træ- og vegetationsdækkede fortidsminder, der er beliggende højt og synligt i terrænet.

Fra yngre bronzealder, 1100 – 500 f.kr, er de kulturhistoriske spor langt mindre iøjefaldende. Fund af urner nedsat i højene med "bronzesager", antyder dog at Odderbækområdet var beboet i også i denne periode.

Jernalder/vikingetid 500 f.Kr – 1100 e.Kr

Sporene efter jernalderens bebyggelser og gravpladser er gjort i forbindelse med landbrugsdrift eller i forbindelse med anlægsarbejder. Jernalderens landsbyer har ligget spredt i terrænet nær de gode eng og græsningssarealer. Fundene er især koncentreret nord og nordvest for præstegården ved Thyregodlund, samt i området mellem Vesterlund og Vester Kirke. Beliggenheden i det kuperede terræn afspejler således "vandrelandsbyer" som man kender det fra andre steder i Jylland. (Kristiansen 1988). Landskabet i Odderbækområdet har fremstået hededækket og relativt skovfattigt, måske med en kratbevoksning i den østlige del.

Middelalder og nyere tid 1100 e.Kr -

Landskabet har formodentlig ikke idet væsentlige ændret udseende. Markerne har ligget i relation til den spredte bebyggelse, mens der formodentlig stadig ses kratkovsbevoksning i de østlige dele op mod den jyske højderyg.

Bebyggelsen

De første skriftlige spor efter en bebyggelse ses i skriftlige kilder fra 1419, hvor denne optræder under betegnelsen "Vester Lundt" (Trap Danmark 1964: 1069). Bebyggelsen lå nord for den nuværende Vesterlund Stationsby. Fra 1400 tallet frem til nyere tid karakteriseres området omkring Oddebækkens opland ved en relativ stabil og stationær hedebygd, centreret omkring det gamle Vesterlund. Først da gårdene omkring 1805 udskiftes, dannes kimen til det nuværende bebyggelsesbillede. Gårde, omgivet af kålgårde og stendiger, anlægges midt i det åbne træløse hedeland, nær gode eng og vådområder. (Krusborg 1980, 236). En undtagelse herfra er Thyregod præstegård der gødskede med mergel allerede i midten af 1800 tallet, hvorfor dens marker var meget mere frodige end det øvrige oplands. (Krusborg 1980, 241). Først i sidste halvdel af 1800 tallet begynder den egentlig store landskabsændring med opbrydningen af heden, da Hedeselskabet, kombineret landbrugets egen begyndende selvforståelse fik forbedret landbruget og anlagt hegn og plantager. Med anlæggelsen af andelsmejeri i 1887 (oprindeligt Vester Mølle), forsamlingshus i 1897 og senere, i 1914 en skole, blomstrede den nuværende Vesterlund op og fik med anlæggelsen af Jernbanen Horsens – Thyregod i 1926 sin storhedstid. (Krusborg 1980, 134, Aagesen 1949, Trap DK, 1964:1069). Som stationsby nåede byen sit højdepunkt i 1930'erne og 40'erne. I takt med udviklingen efter anden verdenskrig mistede banen sin betydning, hvorfor den i 1961 blev nedlagt. (Aagesen 1949) Sporene af jernbanedrift ses imidlertid stadig i landskabet i form af gamle jernbanelinier og enkelte broer. Et vigtigt mindesmærke for stationsbyen er en mindelund for besætningen for et nedstyrtet engelsk bombefly fra anden verdenskrig (Skov Kristensen, 1988: 360)

Vester Kirke

Den ensomt beliggende Vester Kirke nævnes for første gang i skriftlige kilder fra 1291, mens det nærliggende voldsted ved Rørbæk Sø omtales i 1471 under betegnelsen "Rørbech". (Trap DK, 1964:1069). Fra reformationen og frem til 1695 ejedes Vester Kirke med tiende af kronen, der sørgede for vedligeholdelse og drift. I 1695 udstedte Kong Christian d. 5. en resolution, hvorefter blev afhændet. Kirkens private tilhørsforhold knytter sig til Rørbækgårds ejere frem til 1922, hvor kirken overgik til Ribe Stift. (www.thyregod-vester.dk)

Valfartssted

I Sejrup krat ved vejen fra Sejrup til Ø. Nykirke, på en bakke ved højre side af vejen findes kilden som en brønd med en træindhegning. Kilden kan have haft forbindelse med den forsvundne Sejrup Kirke, der nævnes i "Ribe Oldemor" 1330. Da var der endnu rester af bygninger. Lokalt har kilden været omtalt som Helgenens kilde, og man har villet mene, det var den der omtales i ældre optegnelser som beliggende i Østre Nykirke. (Svane, S 1984:243)

Præstegård

Præstegården ved Thyregodlund er udpeget af Vejle Amt som et vigtigt kulturhistorisk beskyttelsesområde. (Vejle amt 1997:52). Selvom den er ombygget flere gange, fremstår den i dag med et arkitektonisk helhedspræg som kan føres tilbage til 1803. Gårdens historie er dog ældre og kan føres tilbage til 1700 tallet. landbrugsdriften ophørte i 1925. (www.thyregod-vester.dk/præstegaard.htm)

Tilflugtssteder

Indbyggerne i Oddebækområdet har nok været berørt af de urolige forhold under Svenskekrigene i 1600 tallet. Selvom der ikke er fundet nedgravede sølvskatte fra Oddebækområdet beretter mundtlige overleveringer alligevel om tilstedeværelsen af fremmede. (Lindahl, 1988) Således vidner et mindre anlæg nær Troldsø ved navn "Æ stald" om dette forhold. Meget taler for at det kan være et lokalt tilflugtssted, eller muligvis en dyrefold anlagt i forbindelse med studehandlerne i midten af 1800 tallet. (Krusborg 1980:89, 243).

Vester sogn		17.08.16 - Vejle Amt, Nørvang herred
Fredningsnr.	Sb. Nr.	Beskrivelse
2809-5 A	1	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 2b. Høj 1,5 mtr. Høj, 11 mtr i tværmål. Sten foroven synlige. Egnet til fredning. Græsgroet i ager. (senere tilføjelse: "Ses at være fredlyst 1914. J.L. Lund") FM 1936 Fredningstekst: 31/7 1914: gdr Jens Chr. Nielsen, Skovbøl, Skovbølgård. Diplom. Afmærkning: MS 1936, cand.mag Thorvildsen Høj, 1,5x11 m. græsklædt i ager.. sb 1, 2, 3 (2809-5,6,7 (Trehøje) Nyberejsningstekst, 1975: "Trehøje" matrikel 2b Skovsbølgård. 9x7x1,8 mtr, berejst 9-4-1979. Græsbevokset høj i dyrket ager, lidt ujævn. En del hånd-hovedstore sten ses øverst i højfylden hvor græsset er slidt. Højfoden og siderne er meget skadet af kreaturtramp. Ejeren har lovet at udbedre skaderne og hegne højene inden området bruges til græsning igen. Ejeren har ligeledes lovet at fjerne en stor sten der for nyligt er anbragt på toppen. Græsgroet i ager, umiddelbart ved siden af 2809:6-7. Fredningssten
2809-6 B	2	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 2b. Høj 1,7 mtr. Høj, 10 mtr i tværmål. I toppen svag nedgravning, hvori nedlagt sten. Højfoden mod syd svagt afpløjet. Græs og lynggroet i ager. Egnet til udgravning. (senere tilføjelse: "Ses at være fredlyst 1914. J.L. Lund") FM 1936 Fredningstekst: 31/7 1914: Tinglyst 31/7 1914, gdr Jens Christians, Skovbøl, Skovbølgård. Diplom. Afmærkning.: MS 1936, cand.mag Thorvildsen. Høj, 1,7x10 mtr. Sænkning i top, græsklædt i ager. Sb 1,2,3 (2809-5, 6,7: trehøje) Nyberejsningstekst, 1975: "Trehøje" matrikel 2b Skovsbølgård. Berejst 9-4-1979. Græsklædt høj i ager. 10x10x1,60 mtr. Høj. Sænkning i toppen 2x2 mtr, 60 cm dybt. Højfoden lettere skadet af kreaturtramp. Ejeren har lovet at udbedre skaderne. Græsgroet i ager umiddelbart ved siden af 2809.5 og 7. Fredningssten
2809-7 C	3	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 2b. Høj 1,5 mtr. 9 mtr i tværmål. Sten synlige foroven. Mod nord og syd svagt afpløjet. Græs og lyngklædt i ager. Egnet til udgravning. (jvf. 409/31 og 501/26). (senere tilføjelse: "Ses at være fredlyst 1914. J.L. Lund") FM 1936 Fredningstekst: 31/7 1914: Tinglyst 31/7 1914, gdr Jens Christians, Skovbøl, Skovbølgård. Diplom. Afmærkning.: MS 1936, cand.mag Thorvildsen. Høj, 1,5x 9 mtr. Sænkning i top, græsklædt i ager. Sb 1,2,3 (2809-5, 6,7: trehøje) Nyberejsningstekst, 1975: "Trehøje" matrikel 2b Skovsbølgård. Berejst 9-4-1979. Græsklædt høj i ager. 8x8x1,40 mtr. Lille høj med indhulning i top, ca 40 cm dyb og 1,5 m i diameter.. I toppen omkring hullet ses en del hånd/hovedstore sten, der antagelig hører til den oprindelige høj. Ejeren har lovet at udbedre nogle mindre kreaturskader omkring højfoden og hegne inden området igen benyttes til græsning. Græsgroet i ager umiddelbart ved 2809, 5-6..Fredningssten
2809-10 D	7a	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 2c Høj, ca 1,5x 16 mtr. Lille sænkning i top. I skov. Fredet. Fredningstekst: Høj, 1,5 m. Lille sænkning hen over top. Bevokset med ege i skov. Senere tilføjelse, 1951: Fundet Nyberejsningstekst, 1979: . matrikel 16, Skovbølgårde. træbevokset høj i skov 10x10x1,60 mtr. Ret flad høj, noget ujævn i overfladen, men ellers uden større skader,. Bevokset med mellemstore egetræer i skov.

2809-4 E	13	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr. 1b. Høj. 1,9 mtr høj, 10 mtr i tværmål. Højfoden rundtom afpløjet..Nordøst på toppen afladet. Sten fra marken og fra højfoden henlagt på højen. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897. 3' fod (?) udenom er medindbefattet i fredningen. Fredningstekst: Tingl.:18/6 1897, hmd Hans Peter Søren, Ravnshus. Diplom Afmærkning.: MS 1902, Lieutn. Lassen Høj, 1, 9x10 m, sænkning ved toppen mod nordøst. Foden afpløjet. 3 fod omkring højen indbefattet. Græsklædt med enkelte træer, i ager. Nyberegningstekst, 1979.: Berejst 9-4-1979. Græsklædt 8x8x1,60 mtr. Træbevokset høj i ager. Høj, lidt ujævn i overfladen, men evt. skadet. Vanskeligt at se på grund af talrige sten fra markrydning henkastet på højen. Bevokset med store graner i ager. Fredningssten.
2809-3 F TOPHØJ	39	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4. Høj, kaldet "Tophøj". 2,4-2,8 mtr. Høj 14,5 mtr i tværmål. I toppen en svag gammel nedgravning med udgravning mod syd,. Mod SØ en tilgroet kartoffelkule. Højfoden rundt om svagt afpløjet. Lynggroet og græsgroet i ager. Liggende på bakketop. Fredningsforsøg 1897 – mislykket. Fredningstekst: "Tophøj", 2,5x16 m. Afladet top, SØ fods beskadiget af gammel grusgrav. Græsklædt i ager. Senere tilføjelse, 1951: Fundet Nyberegningstekst, 1979: "Tophøj", matrikel 4a, Vesterlund. Græsklædt høj beliggende i dyrket mark, ved grusgrav. Høj, toppen afladet, den oprindelige side beskadiget ved grusgravning i ældre tid. Grusgraven anvendes som losseplads. På den østlige side lidt kreaturskader og en ældre nu eftergroet afgravning. En del sten (rydning) ligger spredt på højen. Det kan dog ikke udelukkes at et (ulæseligt) blottet med hånd- og hovedstore sten er rester af et oprindeligt gærde. Græsklædt med gyvelbuske, beliggende mellem ager og gammel grusgrav.
2809-1 G KONGENS HØJ	44	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 10a.. Høj, "Kongens Høj" 4,8 mtr. Høj, 24 mtr i tværmål. Omkring toppen i 2 mtr afstand en rundgang. Mod V og N i 5-6 mtr afstand en anden gang der mod øst ender i et større hul (?), begyndende 2,5 mtr fra toppen. Skrånende mod højfoden, 5 mtr bredt, indtil 1,5 mtr dybt. Fra højfoden mod syd et større et større hul (?), 7 mtr bredt, ...(ulæseligt).. indtil 6 mtr fra toppen. Højfoden overalt afgravet og afpløjet mod nord indtil 9,3 mtr. Mod NØ indtil 10,5, mod Ø indtil 9, mod SØ indtil 13,5 mod SØ indtil 13,0 mtr, mod V indtil 7,0 (?) og mod NV indtil 11 mtr fra toppen. Lyng og græs i ager. Fund B362 (1869). Fredlyst 1897. - Af NMI's oldsagsprotokol fremgår det at fundet drejer sig om en urnegrav, hvori der lå en bronce nål og andre brocestykker, samt en vaseformet knap. – Det blev fundet af aftægtsmand Christoffer Andersen af Vesterlund. Ved gravning i en på Vesterlund Mark liggende høj, kaldet "Kongens Høj", der er beliggende 3000 alen (?) fra nærmeste gård i Vester sogn. Broncesagerne lå ved siden af en med brændte ben fyldt, sortbrun lerurne hvilket gik itu ved gravningen. Dusør 1 RD. (Rigsdaler) Fredningstekst: "Kongens høj", 4,8x24 m. Stærkt afgravet langs foden og på syd- og østsiden ret eftergroet. Græsklædt med enkelte træer i ager 18/6 1897, hmd Peder Nielsen. Diplom Afmærkning.: MS 1902, lieutn. Lassen Nyberegningstekst, 1979: "Kongens høj" matrikel 10a, Vesterlund. 22x16x4,8 mtr. Græs og træklædt høj. Større høj, der fremtræder med stejle sider mod syd og vest efter tilgroet afgravning. Nær toppen ses på vestsiden en eftergroet indhulning på ca 2x2 mtr, 40.50 cm dyb. Græsklædt med enkelte træer i ager. På toppen er en del – vistnok plantet – rosenbuske. Fredningssten.

2809-2	45	H Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 10a. Stor flad høj, 2,5 meter, 20 mtr i tværmål. I toppen 8 kartoffelkuler indtil 1 meter dybe. Højfoden stærkt afgravet og afpløjet i firkant. Marksten henlagt mod S og SØ. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897. Fredningstekst: Tingl.: 18/6 1897, hmd. Peder Nielsen Diplom. MS1902, Lieutn. Lassen Høj, 2,2 x 20 m. Mindre sænkninger i top. Fod stærkt afgravet. Græsklædt med enkelte træer i ager Nyberejsningstekst, 1979: Matrikel 10a, Vesterlund. 19x17x2,3 mtr. Græs og træ dækket høj. Kraftig affladet med en del ujævnheder og mindre indgravninger i top og sider, samt afgravning af foden, specielt mod syd og øst. Alt eftergravet. Bevokset med græs og træer i ager. Fredningssten
2809-29	60	I Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 2, 5 og 6. Høj, beliggende i 3 markskel. 2,7 mtr. Høj. 24 mtr i tværmål. Den NV lige fjerdedel stærkt afgravet indtil 1 mtr over bunden. I resten talrige store kartoffelkuler. Midtgraven urørt. I den østlige side skal være fundet et bronzespyd. Lyng og græsgroet i ager. Egnet til udgravning. Senere tilføjelse, 1951: Fundet Nyberejsningstekst, 1979: "Følhøj", 2,7 mtrx24 m. Let afgravet i S-V.Nordvestre tredjedel bortskåret af vej. Lyngklædt i plantning
2809-19	61	J Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 5. Høj. 2,0 mtr høj, 16 mtr i tværmål. Mod øst, syd og vest talrige store kartoffelkuler. I nordsiden enkelte fyr plantet. Lynggroet i ager. Egnet til udgravning Senere tilføjelse: Frigivet Fredningstekst: "Rævehøj", oprindelig 2x16 mtr. Nu omdannet ved stærk afgravning op påfyldning til skydevold. I plantage. Matrikel nr 5a: "rævehøj", høj i skel til matrikel nr 5b af Lindet Nyberejsningstekst, 1979: "Rævehøj" matrikel 5a, 5b, Lindet. (ikke opmålt) På det sted hvor "Rævehøj" må formodes at ligge er nu en større aflang lerformet vold (ikke opmålt). Hvor den oprindelige høj befinder sig i dette kompleks – hvis den findes – ses ikke længere.
2809-17	78	K Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4a. Høj. 0,8 mtr høj. 13 mtr i tværmål. Bevokset med ung gran. Højfoden mod syd afgravet ved vej. I plantage. Senere tilføjelse, 1951: Fundet Nyberejsningstekst, 1979: matrikel 4e Lindet. 13x11x1,3 mtr. Lyngbevokset høj, foden noget udflydende, afstribet mod syd af en vej, Lyngklædt i plantage, umiddelbart ved offentlig vej.
2809-16	83	L Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4c. Overpløjet høj. 0,8 mtr høj, 17 mtr i tværmål. Ung plantning af gran i Plantage. Potteskår fundet på toppen. Senere tilføjelse: Fundet Fredningstekst: Høj, 1x17 m. Græsklædt i plantage. Nyberejsningstekst, 1979: Ikke lokaliseret – Antagelig OK, meget tæt granplantage
2809-15	84	M Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 4d. Høj. 0,5 mtr høj, 11 mtr i tværmål. Østre side svagt overpløjet. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897. Fredningstekst: Tinglyst 18/6 1897, hmd Hans Nissen Hansen. Diplom Høj 0,5x11 m. Østre fod svagt overpløjet. Lyngklædt i ager Nyberejsningstekst, 1979: matrikel 4d, Lindet. 12x12x0,3 mtr. Mindre lyngklædt høj i plantage. Flade eftergravninger mod syd og øst. Ellers ingen synlige skader. Fredningssten

2809-14	85	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4d. Høj, 0,5 meter. Høj 12 mtr. i tværmål. Søndre og Østre højfod svagt overpløjet. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897 Fredningstekst: Tinglyst 18/6 1897, hmd Hans Nissen Hansen. Diplom Høj 0,5x12. Fod mod syd og øst svagt overpløjet. Græs- lyngklædt i ager Nyberejsningstekst, 1979: Berejst 10-4-1979. matrikel 4d, Lindet. Græsbevokset høj i ager. 13x6x0,7 mtr. Lille flad høj, afpløjet både mod øst og vest så den nu nærmest fremtræder rektangulær. Desuden flade afgravninger i både øst og vest. Rævebo i siden
2809-12	86	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4d. Høj, 0,6 mtr. Høj, 12 meter i tværmål. Vestre højfod svagt afpløjet. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897 Fredningstekst: Tinglyst 18/6 1897, hmd Hans Nissen Hansen. Diplom Høj 0,6 x12 m. Vestre fod svagt afpløjet. Græs- lyngklædt i ager. Nyberejsningstekst, 1979: matrikel 4d, Lindet. Græsklædt høj i ager. 15x9x0,8 mtr. Lav høj. Den vestlige tredjedel af højen er helt bortpløjet. Ved foden af restpartiet er tillige noget afgravet (eftergroet).
2809-13	87	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4d. Høj, 0,7 meter. 11 meter i tværmål. Syd for foden en kartoffel kule. Sten synlige. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897 Fredningstekst: Tinglyst 18/6 1897, hmd Hans Nissen Hansen. Diplom Høj 0,7 mx 12 m. Lyngklædt i ager Nyberejsningstekst, 1979: matrikel 4d, Lindet. Lyngklædt høj i plantage mod agerskel. I sydsiden en flad indgravning, ca 1,0x1,5 mtr, 0,3 mtr dyb. Over højen er trukket planterender, alt eftergroet. Den nordlige fod er lidt afpløjet, og højen i det hele taget ret udflydende, hvorfor målene er maximumsmål.
2809-11	88	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 4d. høj. 0,5 mtr høj, 10 m i tværmål. Nogle håndstore sten henlagt på højen. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897 Fredningstekst: Tinglyst 18/6 1897, hmd Hans Nissen Hansen. Diplom Høj, 0,5 x 12 m. græs- og lyngklædt i ager. Nyberejsningstekst, 1979: Berejst 10-4-1979. matrikel 4d, Lindet. Græs, lyng og delvist træklædt høj, beliggende i plantage ved agerskel. I sydøstsiden en mindre nedgravning nær toppen, overfladen i øvrigt lidt ujævn. Den nordlige højfod lidt afpløjet..

Thyregod Sogn		17.08.13 - Vejle Amt, Nørvang herred
2808-12	80	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 2c. Høj, 1,0 mtr høj, 13 mtr i tværmål. I toppen en nedgravning 0,3 mtr dyb, hvori en større sten. Potteskår og brændte ben. Ingen andre oldsager fundne. Højsiderne rundt om er overpløjede. I øvrigt læynggroet i ager. Egnet til udgravning. Senere tilføjelse, 1951: Fundet
2808-9	84	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 3b. Høj. 2,2 mtr høj, 19 mtr i tværmål. Omdannet til lystanlæg med Brystværn om toppen og tre rundgange. Beplantet. Var inden omdannelsen beskadiget ved flere store afgravninger. Fundet skår og stenredskaber. Skårene og en flintpilespids erhvervet af museet i 1895. Senere tilføjelse, 1951: Fundet
2808-8	85	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 3b. "Fårehøj". Her skal være funden et bronzesværd, museumsnummer 19023 i en stendynge. Beplantet Senere tilføjelse, 1951: Fundet Fra Nationalmuseets protokol : Museumsnummer 19023: "En 161/4" lang sværdklinge af bronze der ved nagler af hvilke er medfulgte, har været fæstet til grebet. Klingens spids er afbrudt og mangler. Det er fundet af Jens Hermansen på hans mark i Thyregod Lund."

2808-10 U HESSELHØJ	102	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 1a. høj 2,8 mtr høj, 17,5 mtr bred i øst-vest, 13,5 mtr i nord - syd. Rundt om stærkt afgravet og afpløjet., navnlig mod nord og syd. Mod øst og vest flere huller. Foden (?) nu stejlt skrånende. Bevokset med egekrat og Abild mm. Kaldes "Hesselhøj!". Fredlyst på Præstegårdsgjord. Senere tilføjelse: Tinglyst ve deklaration. Thinglyst 9/12, 1910
2808-20 V KATTES HØJ	105	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 4. "Katteshøj" 2,6 mtr høj. 19 mtr i tværmål. Et stort skår fra søndre højfod skrånende opsat til (?) ... toppen. Vest (?) for toppen en gammel tilgroet nedgravning, to mtr i tværmål med udgang mod nord. I sydsiden sten. Optagne. Lynggroet i ager. Et skriftligt løfte af 8. Juni 1897 forbeholdt museet til udgravning i 10 år. Senere tilføjelse, 1951: fundet
2808-13 X	108	Sognebeskrivelsestekst, 1897: matrikel 5b, høj. 1,5 mtr høj, 17,5 mtr i tværmål i tværmål. I toppen en rævegrav. Øst for toppen en tilgroet kartoffelkule, hvori er fundet potteskår. Ved søndre højside et mindre hul (?). På vest og øst siden h<r der været afskrælet lyngtørv. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897-
2808-14 Y	109	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 5b, høj. 1,6 mtr høj. 18,5 mtr i tværmål. I toppen en mindre nedgravning indtil 0,5 mtr dyb. Højfoden mod vest svagt afpløjet. Mod syd et mindre hul. Højen har været skræpløjet. Lynggroet i ager. Fredlyst 1897. Højen nr 108 og 109 burde på matrikelkortet have været anbragte for langt mod vest og syd.
2808-11 Z LODDEN HØJ	125	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel 5a. Høj, 2,8 mtr høj 22 mtr i øst-vest, 19 mtr i nord-syd. I toppen en nedgravning 4,3 mtr stor indtil 1 mtr dyb, tilgroet. Mod syd et større tilgroet skår . Højfoden rundt om noget afgravet og afpløjet. Indenfor højfoden 1 mtr over samme, har været en rundgang, bevokset med egekrat og tjørn mm. En af "Loddenhøjene". Fredlyst 1897.
2808-19 Æ	185	Sognebeskrivelsestekst, 1897: Matrikel nr 3d. Høj 1,7 mtr. høj. 18 mtr i tværmål. Toppen lidt affladiget, især mod nord og sydøst. Ellers velbevaret. Lynggroet i hede. Fredlyst 1897

Figur Bilag B1. 2808 – 20 – G. *Katteshøj*

Figur Bilag B2. 2809 – 3 – F. *Tophøj*

Figur Bilag B3. 2809 – 1 – G. Kongens Høje (a)

Figur Bilag B4. 2809 – 2 – H. Kongens Høje (b) (sydligste høj)

Figur Bilag B5. 2808 – 11 – Z . Loddenhøj

Figur Bilag B6. 2809 – 4 – E. Høj ved Justenborg

Figur Bilag B7. Mindelund ved Vesterlund

Bilag C: Yderligere oplysninger

Støtteordninger – et udvalg

Plant for vildtet. Skov- og Naturstyrelsen.
Tilskud til etablering af vandhuller. Skov- og Naturstyrelsen.
Skovrejsning. Skov- og Naturstyrelsen.
Ekstensive randzoner. MVJ-ordning. Amtet.
Udtagning af produktionen. MVJ-ordning. Amtet.
Miljøvenlig drift af græsarealer. MVJ-ordning. Amtet.
Tilskud til Lægivende og biotopforbedrende beplantninger. De Danske Læplantningsforeninger.

Pjecer og foldere - et udvalg

SKOV-info fortæller bl.a. om tilskud til plantninger af forskellig slags. Skov- og Naturstyrelsen
Plant for vildtet - En vejledning i anlæg og vedligeholdelse af vildtplantninger. Skov- og Naturstyrelsen.
LandbruksNatur. Landbrugets Rådgivningscenter.
Sprøjtefrie randzoner. Landbrugets Rådgivningscenter.
Hjælp til den lille natur. Dansk Jægerforbund. Temahæfte som var indstik i "Jæger" april 1999. Hæftet er godt, men desværre udsolgt, men der er forhåbentlig nogen som har gemt hæftet. Prøv eventuelt på biblioteket.
Spildevand på landet. Kommuner, amter og Miljøstyrelsen 2001.
Brak som en biologisk, økonomisk og æstetisk ressource. Knud Tybirk (DMU), Lars Skou Gleerup (Djursland Landboforening), Martin Jensen (Dansk Jordbrugsforskning), Thomas Holst Christensen (DJ) og Rikke Sønder og Thyge Nygaard (Sjællandske Familielandbrug).

Kontakt

Landsforeningen De Danske
Plantningsforeninger (LDDP)
Hjortsvangen 3
7323 Give
79 71 71 71
www.laeplant.dk

Landbrugets Rådgivningscenter (LR)
Udkærsvej 15
8200 Århus N
87 40 50 00
www.lr.dk

Vejle Amt
Damhaven 12,
7100 Vejle.
75 83 53 33
www.vejleamt.dk

Vejle Museum
Flegborg 18
7100 Vejle
75 82 43 22

Give Kommunes Lokalhistoriske Arkiv,
Thyregod
Skolegade 4
7323 Give
76 70 84 15
Åbningstider: fr 15-17

Danmarks Jægerforbund (DJ)
Højnæsvej 56
2610 Rødovre.
36 73 05 00
www.jaegerforbundet.dk

Danmarks Miljøundersøgelser (DMU)
Grenåvej 12
8410 Rønne
89 20 17 00
www.dmu.dk

Skov- og Naturstyrelsen (SNS)
Haraldsgade
2100 København Ø
39 47 20 00
www.sns.dk

Feldborg Statsskovdistrikt
Feldborggård
Bjørnkærvej 18
7540 Haderup
97 45 41 88

Den lokale vildtkonsulent vil fremover sidde på
Feldborg Statsskovdistrikt da Palsgård
Statsskovdistrikt lukkes ned.

De nærmeste jagtforeninger: Gludsted, Ejstrupholm,
Nørre Snede og Thyregod-Vester.

Kulturhistorie

Amterne skal ifølge naturbeskyttelsesloven sikre at loven overholdes i forhold synlige fortidsminder i de dele af det åbne land, der ikke er omfattet af statens egne arealer. Amterne har udarbejdet plejeplaner hvor indsatsen typisk er orienteret efter beskyttelsesbehov, landskabelig virkning og offentlig tilgængelighed. Det er også amternes opgave at udarbejde information til lodsejere om fortidsminderne. Dette sker som oftest i form af foldere og informationer på amtets hjemmeside.

Desuden kan der fra de fleste amters hjemmesider hentes informationer eller rekvireres materiale med kulturhistorisk indhold. Vejle amt har udgivet pjecerne "Værn om de skjulte fortidsminder" samt "Værn om fortidsminderne".

De kulturhistoriske **museer** har med afsæt i museumsloven til opgave at indsamle, registrere, bevare, forske og formidle informationer om den ikke-synlige del af den danske kulturarv. Vejle Museum har pligt til at foretage arkæologiske udgravninger i følgende kommuner: Vejle, Børkop, Egtved, Fredericia, Give, Hedensted, Jelling og Tørring-Uldum.

Lokalarkiverne indsamler lokalhistorisk information fra et givent område. Her er det ofte muligt at få information om nyere tids historie og lokal slægtshistorie.

Der kan indhentes **generelle oversigtsinformationer** om fortidsminder, herunder også fra Oddebækområdet, på Kulturarvsstyrelsens landsdækkende database: www.dkconline.dk

Litteratur

Aaby, B. (1993): *Menneske og Natur. Da Klinger i Muld*. B. S. Steen Hvass. København, Det Arkæologiske Nævn: 16-20.

Aagesen, A. (1949): *Geografiske studier over jernbanerne i Danmark*. Kbh.

Bramsnæs, A. og Primdahl, J. (1991): *Nees Sogn. Fortid og fremtid i et vestjysk landsogn*. DSR-forlag, Frederiksberg.

Brandt, J., Holmes, E. and Agger, P. (2001): *Integrated Monitoring on a Landscape Scale – Lessons from Denmark*. In Nordic Council: Strategic landscape monitoring for the Nordic countries, p.31-41. NordLam Project.

Busck, A., Kristensen, L., Primdahl, J., Tom-Petersen, P. og Vejre, H. (2001): *Integration af natur- og landskabshensyn i landbrugspolitikken. En analyse af erfaringer fra EU og de fire medlemslande, England, Tyskland (Slesvig-Holsten), Holland og Sverige*. DSR-forlag, Frederiksberg.

Buch, M. (1987): *Danmarks jernbaner*. Roskilde, Forlaget Banebøger.

Christensen, T.H., Glerup, L.S., Jensen, M., Nygaard, T., Odderskær, P., Sønder, R., og Tybirk, K. (2003): *Dyrkningsmetoder. Brak som en biologisk, økonomisk og æstetisk ressource*. Sjællandske Familielandbrug. Roskilde.

Direktoratet for Fødevarerhverv (2003): *Hektarstøtte og anmeldelse af foderarealer. Vejledning til planlægning af høsten 2004*. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Direktoratet for Fødevarerhverv.

Fritzbøger, B. (2002): *Bag hegnet*. Bo Fritzbøger og Landsforeningen De Danske Plantningsforeninger.

Furdal, K. (1991): *Slavekrigen i Thyregod Sogn*. Tidsskrift for Historisk Forskning 1066. København, Historisk Institut, Njalsgade 102, 2300 S. 21: 17-21.

Holbeck, H.B., Thybirk, K., Kjær, S.S. (2002): *Naturplaner i landbruget*. Jord og viden nr. 2: 18-21.

Jensen, F.S. (2003): *Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder*. Skovbrugsserien nr. 32. Skov og landskab.

Jørgensen, C. (1927): *Tyregod Sogns Bebyggelse gennem tiderne til 1864*. Sejrup Tyregod, Grevelige Hjelmstjerne-Rosencronenske stiftelse.

Jørgensen, C. (1929): *Tyregod og Vester sognes Styrelse i det 19de aarhundrede*. Sejrup Tyregod, Den grevelige Hjelmstjerne-Rosencronenske Stiftelse.

Jørgensen, I., Primdahl, J. og Stahlschmidt, P. (1999): *Landskabsplan for Kvols-Kvosted. Analyse og værdier i et midtjysk landbrugsområde*. Institut for Økonomi, Skov og Landskabs, KVL.

Kristensen, H.S., Kofoed, C. Weber, F. (1988): *Vestallierede luftangreb i Danmark under 2. Verdenskrig*. Århus, Århus Universitetsforlag.

Kristiansen, K. (1988): *Oldtid og Middelalder*. Odense, Landbohistorisk Selskab.

Krusborg, J. (1980): *Thyregod Sogn*. Jelling.

Landbrugs- og Fiskeriministeriet (1996): *Betænkning fra udvalget om Natur, Miljø og EU's landbrugspolitik*. Betænkning nr. 1309, Bernsteinudvalget, Statens Information.

Lindahl, F. (1988): *Skattefund -Sølv fra Christian IV's tid*. København, Nationalmuseet.

Moe, M. (2000): *Notat om grundlovens § 73 og adgangsbestemmelser i Skov- og Naturstyrelsen: Er lovgivningen om offentlighedens adgang til naturen i pagt med tiden?*. Konferencerapport 13. juni 2000.

Mouritsen, A.K.M. (2003): *Miljø- og kulturbaseret ejendomsudformning i det agrare landskab*. Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet.

Müller, S. (1897): *Udsigt over oldtidsudgravninger foretagne for Nationalmuseet i årene 1893-96*. Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og historie II rk, 12.bd.

NN (1944): *Om den nedskudte Lancaster ved Vesterlund*. Århus Stiftstidende.

Ogstrup, S., Primdahl, J. (1996): *Bynære landbrugsområder i hovedstadsregionen 1994*. Forskningsserien nr. 14 1996. KVL og Forskningscenteret for Skov og Landskab.

Pedersen, E. H. (1971): *Hedesagen under forvandling. Det danske Hedeselskabs historie 914-1966*. Nordisk Boghandel, København.

Primdahl, J., Stahlschmidt, P. og Jørgensen, I. (1998): *Landskabsanalyse og forandring i det åbne land - eksempler fra et midtjysk landbrugsområde*. Byplan 4-5: 149-55.

Primdahl, J. (1999): *Bruttoresultaterne fra Hvorslev-Bjerringbro-interviewundersøgelsen* foretaget ifm. Grænser i Landskabet. Upubliceret materiale.

Primdahl, J., Jørgensen, I., Stahlschmidt, P.: *Mellem ejendom og regionplan*. Momentum nr. 1: 26-29.

Skov- og Naturstyrelsen (1992): *Vejledning til Naturbeskyttelsesloven*.

Skov- og Naturstyrelsen (2001): *En rig natur i et rigt samfund*. Vilhelmudvalget, Miljøministeriet.

Skruppeltrang, F. (1966): *Det indvundne Danmark*. Nordisk Forlag, København

Smed, Per (1981): *Landskabskort over Danmark; Blad 2, Midtjylland*.

Stahlschmidt, P. (2001): *Metoder til landskabsanalyse. Kortlægning af stedets karakter og potentiale*. Forlaget Grønt Miljø. 112 s.

Strukturdirektoratet for Landbrug og Fiskeri (1996): *Landbruget i planlægningen – planlægningens og arealreguleringens betydning for landbruget*. Bodil Ekner Udvalget, Landbrugs- og Fiskeriministeriet.

Svane, S. (1984): *Danske Helligkilder og lægdomskilder*. København, Finn Jacobsens Forlag.

Thrane, H. (1967): *En bronzealderhøj ved Vesterlund*. Kuml. O. K. J. O. P. Kjærum. Århus, Jysk Arkæologisk Selskab: 7-32.

Trap, J. P. (1926): *Kongeriget Danmark - Vejle Amt*. København, Gads Forlag.

Trap, J. P. (1964): *Trap Danmark - Vejle Amt*. København, Gads Forlag.

Vejle Amt (1989): *Kirkernes Omgivelser i Vejle Amt*. Jelling, Forvaltning for Teknik og Miljø.

Vejle Amt (1998): *Kulturhistoriske beskyttelsesområder i Vejle Amt*. Vejle Amt, Vejle Amt, Teknik og Miljø.

Vejle Amt (1999): *Natur i Give Kommune – En plan for mere og bedre natur*. Vejle Amt.

Vejle Amt (2002): *Regionplan 2001-2003 for Vejle Amt*. Vejle, Natur og miljø: 1-.

INTERNETHENVISNINGER

www.thyregod-vestergod.dk (Om kirken i Vester sogn, om Thyregod Præstegård)

www.spor.dk (Landbrugsrådets projekt om adgang til natur og kulturværdier i jordbrugslandet)

www1: Vejle Amt, 2003: http://gis.vejleamt.dk/arealinfo/AI_Map.asp bl.a. udpegning af erosionstruede arealer.